Ἔτος Ε'. ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1877. Φυλ. Ε'.

ΑΙ ΕΠΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ.

Η ΠΕΡΓΑΜΟΣ.

« Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ, καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἀρνήσω τὴν πίστιν μου καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, ὅπου κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς. » (Ἀποκάλ. Β'. 13).

Ἀναχωρῶν ὁ περιηγητὴς ἀπὸ τῆς Σμύρνης καὶ ὁδεύων πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Καΐκου, μικροῦ ποταμοῦ ὀνομαστοῦ ἐν τῇ κλασικῇ ἱστορίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μυσίας, ἀφικνεῖται εἰς ῥυπαρὰν ἀλλὰ πολυπληθὴν τουρκικὴν πόλιν, ἔνθα, ἐν τῇ στενῇ ἀνίσῳ πεδιάδι, τὰ τῇ δε κἀκεῖσε ἀθροίσματα νεωτέρων κατοικιῶν καὶ αἱ κατεστραμμέναι καλύβαι ἐπισκιάζονται ὑπὸ κυμαινομένων κυπαρίσσων, καὶ ὀγκωδῶν τμημάτων ἐρειπίων, ἅπερ διηγοῦνται περί τινος παρελθόντος μεγαλείου ὅλως ἀντιθέτου πρὸς τὴν παροῦσαν αὐτῶν ποτάπότητα. Ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ νεωτέρα Πέργαμος, περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Περγάμου, ἢ ὡς ἐσφαλμένως τόρα καλεῖται Πέργαμος. Ἐπί τινος δὲ ἐξέχοντος λόφου, ἀκριβῶς ὄπισθεν κειμένου τῆς νεωτέρας πόλεως, κεῖται μακρὰ ἀνώμαλος σειρὰ κατεστραμμένου τείχους ἐμπερικλείοντος πολλοὺς σωροὺς κατατεθραυσμένων ἐρειπίων, ἐν οἷς τεθραυσμένα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ καταβυθισμέναι στῆλαι λευκοῦ μαρμάρου ἐκλάμπουσιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μέλανας βασαλτικοὺς βράχους ἐξ ὧν συνίσταται ὁ λόφος Οὗτος ἦτον ἡ ἀκρόπολις περιέχουσα κατ' ἀρχὰς ἔνδον τῶν τειχῶν της ὁλόκληρον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, καὶ ὅπου ναὸς καὶ ἀνάκτορον τὸ παλαι ὑπῆρχον ἀνηγερμένα μεγαλοπρεπῶς ἑκατέρωθεν, καὶ ἅτινα ἀνυψοῦντο δίκην πύργων ὑπὲρ τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Καΐκου. Καίπερ δὲ τὸ Πέργαμον

ἐκπέσαν ἀπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς καταστάσεως αὐτοῦ δὲν μετετράπη εἰς ἔρημον, καὶ δὲν ἐγένετο κατοικητήριον ἀγρίων θηρίων, ὡς ἡ Ἔφεσος,—τὸ φαινόμενον αὐτοῦ ἀνακαλεῖ μᾶλλον εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὴν προφητείαν περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, «καὶ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.»

Τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ ἔγκειται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Περγάμου εἶνε μᾶλλον κλασικὸν ἢ χριστιανικόν. Τῳόντι, ὀλίγα μόνον ὑπομνήματα ἔχομεν πλέον τῆς γνώσεως, ἣν ἀρυόμεθα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Ἀποκαλύψεως, ἅτινα, ἐν οἱῳδήποτε σαφεῖ τρόπῳ ἑνοῦσι τὴν Πέργαμον μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς πρώτης ἐκκλησίας. Πᾶν ὅτι γινώσκομεν περὶ τῆς χριστιανικῆς αὐτῆς ἱστορίας εἶνε τοῦτο μόνον ὅτι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἦν ἡ ἕδρα μητροπολίτου, ὡς τῳόντι εἰσέτι διατελεῖ οὖσα ἡ ἕδρα πτωχοῦ τινος ἐκκλησιαστικοῦ προεστῶτος, (προθιρέως), καὶ ὅτι αὕτη ἔπεσεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ. Τῳόντι δὲ, τὰ λείψανα αὐτῆς διηγοῦνται ἡμῖν πλέον τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτῆς· διότι τὸ πρώτιστον τουρκικὸν τέμενος εἰσέτι γνωρίζεται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ὡς ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ εὐρύχωρόν τι καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐρείπιον, μετὰ προσκεκολλημένων παρεκκλησίων, νῦν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμενον, καὶ ἔχον μίαν ὁλόκληρον ἀψίδα, εἶνε ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰσέτι οὕτω καλουμένης, καὶ ἔνθα, ὡς οἱ ἐντόπιοι ἐπίστευον, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἐβάπτισε τοὺς πρώτους χριστιανούς.

Μία ἢ δύο ἐκφράσεις ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὴν Περγαμηνὴν ἐκκλησίαν δυνατὸν νὰ διασαφηνισθῶσιν ἐκ τῆς σχέσεώς των πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς παλαιᾶς πόλεως. «Οἶδά σου τὰ ἔργα, καὶ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ.» Ὡς ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Πέργαμος ἦν κατ' ἐξοχὴν πόλις ναῶν. Καὶ ἀφ' οὗ ἐπαύσατο τοῦ εἶναι ἡ διαμονὴ τῆς βασιλείας, ἐπὶ μακρὸν καιρὸν διετήρησε τὸ πρωτεῖον τοῦ εἶναι ἡ μητρόπολις τῆς ἐθνικῆς θεότητος. Ὡς ἡ Ἔφεσος καὶ αὕτη ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τοῖς νομίσμασι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς αὐτῆς ὡς νεοκόρον, καὶ καθὼς ἄλλοι ἀσιανοὶ Ἕλληνες, καὶ οἱ Περγαμηνοὶ ἦσαν ἀφοσιωμένοι εἰς φιλήδονον καὶ ἀσελγῆ λατρείαν. Τοῦτο μόνον ἤρκει νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φράσιν, «ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ.» Ἀλλ' ἡ σχέσις δύναται νὰ ᾖ εἰδικωτέρα. Ἡ πολιοῦχος θεότης τῆς Περγάμου ἦν ὁ Ἀσκληπιὸς, ὁ Θεὸς τῆς ἰατρικῆς. Ὁ τάφος αὐτοῦ ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα τοῦ ἁγιαστηρίου, ὁ τίτλος «Σωτὴρ» ἀπεδίδετο αὐτῷ, καὶ ὁ ὄφις, τὸ σύμβολον τοῦ Σατανᾶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ χριστιανοῖς, ἦν τὸ χαρακτηριστικόν του ἔμβλημα. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ζωντανὸς ὄφις διετηρεῖτο καὶ ἐτρέφετο ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἡ λατρεία τοῦ ὄφεος ἦν τοσοῦτον ἐνδεικτικὴ ἰδιότης τοῦ τόπου, ὥστε εὑρίσκομεν τοῦτο τὸ ἑρπετὸν κεχαραγμένον ἐπὶ πολλῶν τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Τὸ τέχνασμα πάλιν τῶν ἱερέων τοῦ Ἀσκληπιοῦ συνίστατο πολὺ εἰς μαγείας καὶ ἐπῳδὰς, καὶ πολὺ πλῆθος συνήρχετο εἰς τὸν ναόν του, ὅπου ἠξίουν ὅτι ψευδῆ θαύματα θεραπείας ἐνήργουν, καὶ ἅτινα ἀναμφιβόλως ἐπράττοντο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἵνα κωλύσῃ καὶ νοθεύσῃ τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἔτι δὲ ἀκριβῶς ἐν τοιαύτῃ πόλει, οἵα ἦν αὕτη, μητρόπολις τῆς εἰδωλολατρείας, τὸ ζήτημα τοῦ τρώγειν εἰδωλόθυτα θὰ ἠγείρετο συχνάκις ὅπως ἐμβάλλῃ δυσχερείας ἐν τῇ πορείᾳ τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἑπομένως εὑρίσκομεν τὴν ἐπίπληξιν, «ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν τοῦ Βαλαὰμ, ὃς ἐδίδασκε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι.» Καὶ ὡς ὁ Βαλὰκ εἶχε τὸν Βαλαὰμ ἵνα πλανᾷ αὐτὸν, «οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν τῶν Νικολαϊτῶν, ὃ μισῶ.» Οἱ Νικολαΐται ἦσαν βεβαίως οἱ πεσόντες ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ Βαλαὰμ, ὡς ἐν Ἐφέσῳ (ἐν στίχῳ 6ῳ) ἔνθα τὰ ἀποπλανήματα ἦσαν παρόμοια. Καίτοι ἡ πλοκὴ ἐξηγῇ ἡμῖν τὴν πλάνην αὐτῶν, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε τότε οἱαδήποτε θρησκευτικὴ αἵρεσις γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πιθανὸν ὡς Ἰεζαβὴλ (ἐν στίχῳ 20ῳ), εἶνε συμβολικὸν ὄνομα. Τινὲς ἡρμήνευσαν τοῦτο ἀπὸ φαντασιώδους παραγωγῆς «ἤτοι καταστροφεῖς τοῦ λαοῦ.» Αὐτοὶ ἦσαν διαφορετικοὶ ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Νικολαϊτῶν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἑκατονταετηρίδος ὄντων κλάδου τινὸς τῶν Γνωστικῶν, καὶ ἴσως λαβόντων τὸ ὄνομα ὅπερ εὑρῆκαν ἤδη ἕτοιμον. Οὗτοι ἦσαν παράνομοι, οἵτινες κατεφρόνουν τὴν διδασκαλίαν τῆς χάριτος, οἱ ὁποῖοι ὑπισχνοῦντο ἐλευθερίαν, οἱ ἴδιοι δὲ αὐτοὶ ἦσαν δοῦλοι τῆς διαφθορᾶς, διαστρέφοντες τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς ἀκολασίαν, πλανῶντες, ὡς ὁ Βαλαὰμ, τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τρώγῃ εἰδωλόθυτα καὶ νὰ πορνεύῃ. Τὸ τρώγειν εἰδωλόθυτα ἐν τοιαύτῃ πόλει, οἷα ἦν ἡ Πέργαμος, θὰ ἦτον τόσῳ μέγα σκάνδαλον ὅσῳ εἶνε σήμερον παρὰ τοῖς καθαροῖς ἐκ τῶν Ἰνδῶν. Τὸ ἀποποιεῖσθαι τοῦ μετέχειν πραγμάτων προσφερομένων τοῖς εἰδώλοις δὲν ἐσήμαινε μόνον ἄρνησιν τῆς εἰδωλολατρείας, ἀλλά τι πλέον· ἐσήμαινε τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης σχεδὸν δημοσίου ἢ μερικῆς εὐωχίας, καὶ τὴν ἀποχώρησιν, καθ' ὅσον ἦτον δυνατὸν, ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Τὸ σφάζειν καὶ θυσιάζειν ἦτον σχεδὸν τὸ αὐτὸ, καὶ ἐν ᾧ ὁ πλούσιος εὐωχεῖτο μετὰ τῶν φίλων του, ὁ πτωχὸς, ποιήσας ἐν τῷ ναῷ τὴν προσφορὰν τινὸς μερίδος, ἐπώλει τὸ ἐπίλοιπον ἐν τῇ ἀγορᾷ. (Ἰδὲ, ἀ. Κορινθ. Γ'. 25). Ἀλλ' ἡ ἁμαρτία τῶν Νικολαϊτῶν δὲν ἦτον τὸ τρώγειν ἐκ τοῦ προσφερομένου τῷ εἰδώλῳ, καὶ εἶτα πωλουμένου ἢ χρωμένου ἐν ἰδιαιτέροις συμποσίοις· αὕτη ἐγίνετο ἐν ἐθνικαῖς ἑορταῖς πρὸς τιμὴν ψευδοῦς θεοῦ, καὶ ὕστερον ἐδικαιολογεῖτο ὑπ' αὐτῶν λεγόντων ὅτι ἔπραξαν αὐτὴν ἐν χριστιανικῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ ὅτι τὸ εἴδωλον ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν μηδὲν, ἅτε γνωρίσαντες ὅτι τὸ ὅλον σύστημα ἦτον μία ἀπάτη. Μετὰ τούτου τοῦ σκανδάλου βλέπομεν πόσῳ στενῶς ἦτον συνδεδεμένον τὸ ἄλλον. Ἐνταῦθα, καθὼς ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ (Πράξεις, ΓΒ'. 20) τὰ δύο ἁμαρτήματα ἀναφέρονται ὁμοῦ· διότι ὁ βδελυρὸς χαρακτὴρ τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν ἀποκαθίστα αὐτὰ σχεδὸν ἀδιαχώριστα, ἰδίως ἐν ἀνατολικῇ ἑλληνικῇ πόλει.

Περὶ τοῦ Ἀντίπα, τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἐκκλησίας τῆς Περγάμου, ἡ ἱστορία οὐδὲν ἀναφέρει. (*) Ὁ διωγμὸς θὰ ὑπῆρξε σκληρὸς ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ ἀξιοσημειώτου τρόπου, μεθ' οὗ, μνημονεύσας ὁ Κύριος τὸν πιστόν του μάρτυρα, ἐπαναλαμβάνει ἐμφαντικῶς, «ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ.» Γινώσκομεν μόνον ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτον ὁ μόνος χορηγηθεὶς ὑπὸ τῆς Περγάμου τῇ εὐγενεῖ στρατιᾷ τῶν μαρτύρων. Γνωρίζομεν ὅτι ὕστερον ὁ Κάρπος, ὁ Ράπυλος καὶ μία Κυρία Ἀγαθονίκη ἐμαρτύρησαν ἐνδόξως μικρὸν μετὰ τὸν Πολύκαρπον. Ἐπίσης ὁ Ἄτταλος, εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων τῶν μαρτυρησάντων ἐν Γαλλίᾳ διαρκούντων τῶν ἐν Λυῶνι καὶ Βιέννῃ διωγμῶν, ἦτον, ὡς πληροφορούμεθα ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, Περγαμηνός. Ἡ προκηρυσσομένη ἀμοιβὴ τῷ νικῶντι ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, φαίνεται ἐπίσης περιέχουσα κρυπτόν τινα ὑπαινιγμὸν πρὸς τὰς περιστάσεις τῶν μελῶν αὐτῆς. «Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου.» Οἱ ἀποφεύγοντες χάριν συνειδήσεως τὰς ἑορτὰς τῆς εἰδωλολατρείας, ἕξουσι καλλιτέραν τροφὴν, τὸν ἄρτον τὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, — τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων οὐδέποτε πεινάσῃ καὶ θνήξει, ἔτι δὲ τὸν Σωτῆρα, ὃς νῦν ἀποσύρεται ἐκ τῆς ὄψεως, ὡς τὸ μάννα τὸ ἀποτεταμιευμένον ἐν τῇ κιβωτῷ τῆς διαθήκης, δὲν γνωρίζει φθορὰν, τετηρημένος ἐν τῷ οὐρανῷ δι' ἡμᾶς.

Τῇ προκηρύξει τῆς ἀμοιβῆς ταύτης ὁ Κύριος προστίθησι, «καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς ἔγνω εἰμὴ ὁ λαμβάνων.» Ἡ λευκὴ ψῆφος, ἴσως ὁ καθαρὸς καὶ

(*) Οὗτος ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν Ἀποστόλων, ἤθλησε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Δομιτιανοῦ τῷ 83 ἔτει, βληθεὶς, ὡς λέγουσιν, εἰς χάλκινον βοῦν πεπυρακτωμένον.

ἀκτινοβόλος ἀδάμας, πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς χορηγουμένας μαγείας τοῖς ὀπαδοῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, μετὰ τῶν καβαλιστικῶν χαρακτήρων ἐπιγεγραμμένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ οἵτινες ἐφέροντο ὡς περίαπτα ἵνα προστατεύωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν. Οὗτος ὁ πνευματικὸς λίθος, ἐπιγεγραμμένος ὡς τὸ Οὐρὶμ, μετὰ ὀνόματος ὃ οὐδεὶς ἐγίνωσκε, δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν ἀποκάλυψιν, ἣν ὁ Κύριος ποιήσει πρὸς τὸν πιστόν του λαὸν, τῶν μυστηρίων τῶν κεκρυμμένων πρότερον ἀπὸ τῶν βασιλέων καὶ προφητῶν, ὡς τὸ κεκρυμμένον μάννα καὶ τὸ Οὐρὶμ, ὁρώμενα ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀρχιερέως· ἀλλ' ἡ ἀποκάλυψις αὕτη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ γνωσθῇ μόνον ὑπὸ τῶν δεχθέντων αὐτόν.

Ἡ ἱστορία τῆς Περγάμου εἶνε ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τῆς ἀστασίας τῆς πολιτικῆς τύχης. Διαρκούντων τῶν πρώτων Μηδικῶν πολέμων, ἡ Πέργαμος δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε τόπος πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, καί τοι ὁ κανονικὸς λόφος ὑψούμενος ἄνω τῆς πεδιάδος, πλησίον τοῦ Καΐκου ποταμοῦ, δύο ἐκ τῶν ρείθρων τοῦ ὁποίου βρέχουσι τὴν βάσιν του, καὶ ὅστις εἶνε πλεύσιμος ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν μόνον 18 μιλίων, πρέπει ποτὲ νὰ ὑπῆρξε ἰσχυρὸν φυσικὸν ὀχύρωμα. Ὁ Ξενοφῶν εἶνε ὁ πρῶτος ἀρχαῖος συγγραφεὺς ὁ διδοὺς ἡμῖν περιγραφήν τινα περὶ αὐτῆς ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ αὐτοῦ αὕτη κατῳκεῖτο κυρίως ὑπὸ Ἑλλήνων, ὧν ἡ πόλις κατεῖχε μόνον τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν νῦν ἠρημωμένην κορυφὴν, ἔνθα, ὡς ἡ παράδοσις λέγει, ἐγεννήθη ὁ Ζεύς. Συνεπείᾳ τῆς παραδόσεως ταύτης ἡ Πέργαμος περιεβάλλετο μετά τινος εἴδους ἱεροῦ χαρακτῆρος. Ὕστερον ὁ Λυσίμαχος, εἷς τῶν στρατηγῶν καὶ διαδόχων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ εἰσβολὴν καὶ κατάκτησιν τοῦ βορείου μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξελέξατο τὴν Πέργαμον ὡς ἀκρόπολιν ἔνθα κάλλιστα ἠδύνατο ν' ἀσφαλίσῃ τὸν ἄμετρον θησαυρόν του. Τοῦτον ἐνεπίστευσε τῇ φροντίδι τοῦ Φιλεταίρου ἀνδρὸς Τιανοῦ, ὅστις, ἀφοῦ ὁ Λυσίμαχος ἀνεῖλε τὸν υἱόν αὐτοῦ Ἀγαθοκλῆν ζηλοτυπήσας αὐτὸν ἐπὶ τῇ μητρυιᾷ αὐτοῦ Ἀρσινόῃ, ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἴς τινα κατὰ τοῦ Λυσιμάχου ἐπανάστασιν. Ὁ Σέλευκος ὕστερον ἐπελθὼν κατὰ τῆς χώρας συνήψατο μάχην μετὰ τοῦ Λυσιμάχου, ἐν ᾗ οὗτος ἔπεσεν ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Σάρδεων. Ἀλλ' ὁ Φιλέταιρος δὲν ἦτον διατεθειμένος νὰ παραδώσῃ τὸ θησαυροφύλακιόν του τῷ κατακτητῇ, ὅστις παρευθὺς ἐπολιόρκησε τὸν τόπον· ἀλλὰ πρὸ τοῦ κυριεῦσαι τὴν ἀκρόπολιν ὁ Σέλευκος ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ φίλου Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, μετὰ ἑπτάμηνον ἀνωφελῆ πολιορκίαν.

Ὁ Φιλέταιρος κατώρθωσε νῦν ν' ἀσφαλίσῃ ἀνεξάρτητόν τινα κατάστασιν, καὶ ἵδρυσε τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου, ὅπερ μετὰ εἰκοσαετῆ βασιλείαν ἐκληροδότησε τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ Εὐμένει, ὅστις σταθερῶς ἐθεμελίωσε τὴν μοναρχίαν ἐναντίον πάντων τῶν γειτόνων του διά τινος λαμπρᾶς νίκης κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, υἱοῦ τοῦ Σελεύκου ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Σάρδεων. Ἡ δυναστεία μετεβιβάσθη εἰς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Ἄτταλον Α'. ὅστις ἐκράτησε τὸ σκῆπτρον ἐπὶ 43 ἔτη, καὶ ἐγένετο ὁ θεμελιωτὴς τοῦ μεγάλου πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ οἴκου του. Οὗτος ἀπέκρουσε τοὺς ἀπὸ βορρᾶν βαρβάρους, οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα Γαλάται ἐποίησαν ἤδη ἐπιδρομὰς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ περιώρισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας τῆς γνωστῆς ὑπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. Ὑπὸ φιλαίκτου προγνώσεως τῆς ἤδη ἐγειρομένης δυνάμεως τῆς Ρώμης ὠθούμενος συνεμάχησε μετὰ τοῦ μακρυνοῦ ἐκείνου ἔθνους, καὶ ἐβοήθησεν αὐτοῖς ἐν τοῖς πολέμοις αὐτῶν κατὰ τῶν Μακεδόνων, δοὺς οὕτως ἰσχυρὰν βοήθειαν πρὸς τὴν καθίδρυσιν τῆς τετάρτης οἰκουμενικῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῶν ἠρειπίων τῆς τρίτης. Προσήρτησε τὴν Σμύρνην ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του, καὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς Μυσίας καὶ Αἰολίας, καὶ ἤρξατο οἰκοδομεῖν τοὺς πολυτελεῖς ἐκείνους ναοὺς καὶ δημόσια κτίρια, ὧν εἰσέτι δυνάμεθα νὰ ἰχνηλατήσωμεν τὰ τεθραυσμένα

ἐρείπια. Τῶν μεγαλοπρεπῶν σχεδίων, ἅπερ αὐτὸς ἐσχεδίασε, τὴν ἀποπεράτωσιν ἤρξατο ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Εὐμένης ὁ Β'. ὅστις ὑποστηρίζων διηνεκῶς τοὺς Ρωμαίους, ἐπέτυχε ν' ἀποκτήσῃ παρ' αὐτῶν τὴν ἐπικύρωσιν τῶν κτήσεών του ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς δυσμὰς τοῦ ὄρους Ταύρου, βοηθήσας αὐτοῖς ἵνα καταστρεψώσωσι τὸν Ἀντίοχον τὸν Μέγαν, ὅτε τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον τῆς Συρίας τελευταῖον ὑπετάχθη τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Ρώμης.

Ὁ Εὐμένης ὅμως δικαιοῦται νὰ κατέχῃ μείζονα τόπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὸν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἔρωτά του ἢ διὰ τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἐξουσίας του, καὶ τὴν βοήθειαν ἣν ἀγνὴν ἑαυτῷ παρέσχε πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς τοῦ Δανιὴλ προφητείας. Ἐκτὸς τῶν μεγαλοπρεπῶν δημοσίων κτιρίων καὶ στοῶν, διὰ τὰ ὁποῖα, βασιλικῷ δικαιώματι, καταδαπάνησε τὸν πλοῦτον τὸν παραχθέντα ὑπὸ τῶν προκατόχων του καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατακτήσεων, ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς τέχνας ὤθησεν αὐτὸν νὰ δαπανήσῃ μυθώδεις σχεδὸν ποσότητος πρὸς συλλογὴν δημοσίου βιβλιοθήκης ἀμιλλωμένης πρὸς τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Λέγεται δὲ ὅτι 200 χιλιάδες χειρόγραφα συνηλέχθησαν διὰ ταύτης τῆς δαπανηρᾶς συλλογῆς. Ὁ κόσμος ἠρευνήθη προσεκτικῶς, καὶ ἐπιμελῶς ἀντεγράφησαν ἀντίτυπα παντὸς γνωστοῦ συγγράμματος διὰ τὸν βασιλέα τοῦτον τὸν φίλον τῶν γραμμάτων. Ἡ μεγάλη δυσκολία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν λίαν ἐμόχθησε, τοῦ εὑρίσκειν διαρκὲς ὑλικὸν, ἐφ' οὗ νὰ γράφῃ τὰ ἀντίγραφά του παρεκίνησεν αὐτὸν εἰς ἀνέγερσιν ἐργοστασίου διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν δερμάτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ γράφειν ἐπ' αὐτῶν. Τὰ λεῖα ταῦτα καὶ λευκασμένα δέρματα τὰ πολλῷ χρησιμώτερα καὶ διαρκέστερα τοῦ παπύρου τῆς Αἰγύπτου ἔλαβον τὸ ὄνομα *Pergamenae Chartae*, Περγαμηνὸς χάρτης. Δὲν εἶνε δὲ μικροῦ ἐνδιαφέροντος μετὰ παρέλευσιν δύο καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων ἐτῶν τὸ εὑρίσκειν οὐ μόνον ὅτι ἀπαράλλακτος ἡ ὕλη διαμένει ἡ καλλίστη δι' ἐπίσημα ἔγγραφα, ὧν ἡ διατήρησις εἶνε σπουδαία, ἀλλὰ προσέτι ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Περγάμου εἶνε οὕτω κρυσταλλωμένον ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἡμῶν γλώσσῃ, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅτι ἄχρι σήμερον τὸ ἐργοστάσιον τῆς μεμβράνης ταύτης εἶνε ἡ πρωτίστη βιομηχανία τῆς Περγάμου, καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Σελίνου ῥέοντος διὰ τῆς νεωτέρας πόλεως εἰσὶ κεκροσσωμέναι διὰ βυρσοδεψείων μεμβράνης ἐν πλήρει ἐργασίᾳ. Ἀναμφιβόλως αἱ μεμβράναι ἃς ὁ Ἅγιος Παῦλος ἀπέλιπεν ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ ἦσαν περγαμηνῆς βιομηχανίας. Τὴν πρώτην ἀνακάλυξιν τῆς τέχνης τῆς μεμβρανοποιΐας ὀφείλομεν τῇ ζηλοτυπίᾳ τοῦ ἀντιζήλου βιβλιοσυλλέκτου Πτολεμαίου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου μή τι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Εὐμένους ἤθελε πλεονεκτήσει τῆς ἑαυτοῦ.

Τὸν Εὐμένη μετὰ βασιλείαν 49 ἐτῶν διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἄτταλος Β'., ὃν οἱ Ρωμαῖοι ἐπιτυχῶς ὑπερήσπισαν ἐναντίον διαφόρων ἐπιθέσεων τῶν Ἀσιανῶν γειτόνων καὶ ἀντιζήλων, καὶ ὅστις ἐκληρονόμησε τὴν ἔφεσιν τῆς φιλοκαλίας τοῦ πατρός του. Λέγεται ὅτι προσήνεγκε τίμημα 600,000 διατήρων, περίπου 4,000 ἀγγλικῶν λιρῶν, μεγίστην ποσότητα κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, δι' ἀγορὰν εἰκόνος τοῦ περιφήμου ζωγράφου Ἀριστείδου, καὶ ὅτι ἔδωκε σχεδὸν διπλασίαν τιμὴν τῆς ποσότητος ταύτης, ἤτοι 100 τάλαντα δι' ἄλλην εἰκόνα τοῦ ἰδίου καλλιτέχνου· ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο ὅτι ἡ δόσις μεγάλων ποσοτήτων πρὸς ἀγορὰν τῶν καλλίστων ἔργων τῆς τέχνης δὲν εἶνε μόνον τῶν νῦν πλουσίων ἔφεσις τῆς καλλιτεχνίας. Ἡ πρωτεύουσα τούτου κατελήφθη ποτὲ καὶ ἐλαφυραγωγήθη ὑπὸ τοῦ Προυσίου, βασιλέως τῆς Βυθινίας, ὅνπερ οἱ Ρωμαῖοι ἠνάγκασαν ν' ἀποζημιώσῃ ἣν ζημίαν ἐπήνεγκε τῷ Ἀττάλῳ. Ἐν καιρῷ τῆς βασιλείας του ἡ πόλις ἐξετάθη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σελίνου καὶ Κετίου πέραν πολὺ τῶν ἀρχαίων τειχῶν, καὶ οὗτος ἐπεξέτεινε τὸ Νικηφόριον, τὸ ἄλσος πάντων τῶν Θεῶν, ἐν ᾧ

ὑπῆρχον πολυτελεῖς ναοὶ ἀφιερωμένοι πάσαις ταῖς κυριωτέραις θεότησι τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας.

Ἐκ τούτων ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης ἦν ὁ μάλιστα ἐπεξειργασμένης ὡραιότητος, καὶ οὗτινος ἡ ἔξω πρόσοψις ἦν πεποικιλμένη μετὰ τῶν ἐκλεκτοτάτων καὶ σπανιωτάτων μαρμάρων. Καὶ χωρὶς τῆς εἰκοτολογίας τῆς ἐκφράσεως τῆς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἐπιστολῆς, «ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ,» ἀναφερομένης εἰς τὴν ὀφεολατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὸ σύμπλεγμα τοῦτο τῶν ναῶν θὰ ἐξήγει ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν φράσιν, ἐν ᾧ τὸ ἔξοχον τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης θὰ ἐσαφήνιζε καλῶς τὸν ἀκόλουθον ὑπαινιγμὸν ἀναφερόμενον πρὸς τὰς Μωαβητικὰς πλάνας τοῦ Βαλαάμ.

Ὁ Ἄτταλος, ὡς ὑποτίθεται, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀττάλου Γ'. ὅστις δὲν ἐχάρη ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ στέμμα του· ἀλλὰ βασιλεύσας πέντε μόνον ἔτη ἀπέθανεν ἄνευ διαδόχου τῷ 33ῳ π. Χ. καταλιπὼν διὰ διαθήκης κληρονόμους τοῦ πλούτου του τοὺς Ρωμαίους, καὶ ὡς αὐτοὶ διϊσχυρίσθησαν καὶ τὸ βασίλειόν του ἐπίσης. Τὰ ἄμετρα πλούτη του παρήγαγον τὴν παροιμιώδη ἔκφρασιν, Ἀτταλικὸς πλοῦτος, καὶ οὐδὲν ἐπετάχυνε περισσότερον τὴν διαφθορὰν καὶ φαυλότητα τῶν Ρωμαίων πολιτικῶν ὅσον τὰ πλούτη τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν ν' ἀποκτῶσιν ἐκ τούτου τοῦ κληροδοτήματος.

Ἀφ' οὗ καιροῦ ὁ Μ. Ἀκουΐλιος ἐστάλη ὡς Ἀνθύπατος ἵνα παραλάβῃ τὸ βασιλικὸν κληροδότημα αἱ μὲν τύχαι τῆς Περγάμου ἐξέκλιναν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ λαμπρότης αὐτῆς. Τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, τοῦτο καλῶς παρετηρήθη, δὲν προήρχετο ἐκ τοῦ ἐμπορίου της, καθὼς τῆς Ἐφέσου ἢ τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ παρήγετο ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῆς ἰδιοτήτων. Αὕτη ἦν εἴδός τι ἑνώσεως τῶν ὁμόρων ἐθνικῶν πόλεων, ἦν ἀκαδημαϊκή τις πόλις, καὶ βασιλικὴ διαμονή, ἐπικοσμουμένη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπὸ βασιλέων πάθος ἐχόντων τὸ δαπανᾶν, καὶ ἄφθονα μέσα τοῦ κοσμεῖν καὶ εὐαρεστεῖν αὐτήν.

Ὁ Μάρκος Ἀντώνιος, ὁ Ῥωμαῖος Τριάρχης, ἐσύλησε τὴν Πέργαμον ἀπὸ τῶν ἐκλεκτοτάτων αὐτῆς θησαυρῶν· διότι ἐδωρήσατο τὴν λαμπρὰν καὶ πολύτιμον βιβλιοθήκην της τῇ ἐρωμένῃ του Κλεοπάτρᾳ βασιλίσσῃ τῆς Αἰγύπτου· ἥτις μετακομίσασα αὐτὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἥνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς Πτολεμαϊκῆς, καὶ ἀμφότεραι διετηρήθησαν ἐκεῖ, ἕως οὗ, ἐπὶ τῆς μωαμεθανικῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου, ὁ Καλίφης Ὀμὰρ βαρβάρως παρέδωκεν ὁλόκληρον τὴν συλλογὴν εἰς τὰς φλόγας (642 μ. Χ.) Ἡ θρησκευτικὴ ὅμως ὑπεροχὴ τοῦ τόπου εἰσέτι διετηρεῖτο. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦτον τὸ καταφύγιον τῶν ἀσθενῶν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἀσίας. Πολὺ πλῆθος ἤρχοντο ἵνα προσφέρωσι τὴν νενομισμένην θυσίαν, καὶ ἀφιερώσωσι τὰ ἀναθηματικὰ δῶρά των. Οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι ὤφειλον νὰ κοιμηθῶσιν ἐν ταῖς στοαῖς τοῦ ναοῦ, ἔνθα, ὡς ἐπιστεύετο, ὁ θεὸς ἤθελεν ἀποκαλύψει αὐτοῖς δι' ὀνείρου τὰ ἰατρικὰ ἢ ὅ,τι ὤφειλον νὰ τηρήσωσι πρὸς θεραπείαν των. Τοσοῦτον λίαν ἐκτεταμένη ἦτον ἡ δεισιδαιμονία αὕτη ὥστε καὶ αὐτοκράτορες πορευθέντες κατεκλίθησαν ὑπὸ τὸν ναὸν ἀναμένοντες τὴν θεραπευτικὴν ἔμπνευσιν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε πόσῳ ἡ ἰδία δεισιδαιμονία, μὲ μόνην τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἀντικειμένου, καὶ οὐχὶ τοῦ εἴδους, διετηρήθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Τούρκοις ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἄχρι σήμερον, ἔνθα τινὲς ἐκκλησίαι καὶ τεμένη ὑποτίθενται νὰ ὦσι προικισμένα μὲ τὸ χάρισμα τῆς θεραπείας, ὡς αἱ ἅγιαι κρῆναι ἐν ταῖς καθολικαῖς χώραις σήμερον.

Ἡ ταυτότης τῶν διαφόρων ναῶν τῆς Περγάμου εἶνε ἀβεβαία. Ὁ ναὸς, ὁ γενικῶς νομιζόμενος ὡς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὦ, ὡς τὸ Νικηφόριον, ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ Σελίνου, καὶ μετεβλήθη εἰς μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν μὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ ναὸς οὗτος εἶνε ἐπίμηκες κτίριον 200 σχεδὸν ποδῶν μακρὺς, καὶ περίπου τὸ ἥμισυ πλατύς· εἶνε δὲ ἐκτισμένος ἐκ πλίνθων καὶ λευκοῦ μαρμάρου, ἔχει δὲ καὶ θόλον ἐν τῷ ἑνὶ ἄκρῳ προστιθέντα βεβαίως ὅτε μετεσχηματίσθη εἰς βασιλικὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἡ δὲ ἀνυψωμένη θέσις τοῦ θυσιαστηρίου δύναται νὰ φανῇ καθαρῶς. Τανῦν εἶνε ἄστεγος, ἀλλὰ κατοικεῖται ὑπὸ Μουσουλμάνων, οἵτινες ἔκτισαν καλύβας ἐκ πηλοῦ ἄντικρυ τῶν ἐνδοτέρων τοίχων. Ἄλλα παρακείμενα, τῇ ἀψίδι ἱσταμένα εἰς ἑκάστην πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας, εἰσὶ δύο κυκλικὰ κτίρια μετὰ θολοειδῶν λιθίνων στεγῶν καὶ πυλώνων, εἰσέτι ἀκέραια, 40 περίπου ποδῶν τὴν διάμετρον, καὶ 70 ποδῶν τὸ ὕψος. Ταῦτα ἡνοῦντο, ὡς γίνεται φανερὸν, μετὰ τοῦ ναοῦ· ἴσως ἦσαν μικρὰ ἱερὰ τῆς θεᾶς τῆς ὑγείας, καὶ ὕστερον προσηρμόσθησαν εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, πιθανῶς ὡς βαπτιστήρια. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας βυζαντινῆς κατασκευῆς, μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἐβεβηλώθη διὰ τῆς λατρείας ψευδοπροφήτου, ἀλλὰ εἰσέτι διασώζει τὸ ἀρχαῖον ὄνομά της.

Τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα πρὸ τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς λείψανα τῆς Περγάμου εἰσὶ τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας Ἀκροπόλεως μέρος τῶν ὁποίων, ἐκ πελεκημένου γρανίτου καὶ βασάλτου, ἔχει βάθος 100 ποδῶν, καὶ ὧν ἡ θεμελίωσις βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ἰθαγενοῦς βράχου. Ὑπερθεν αὐτοῦ σειρά τις μεγάλων δωμάτων σχηματίζει ἓν ἐπίπεδον ἐκπληκτικῶς ἀναπολοῦν εἰς τὸν περιηγητὴν τὸ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, νῦν τοῦ τεμένους τοῦ Ὀμὰρ ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐπὶ τούτου ἀνυψοῦτο ποτὲ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις δεσπόζων τῆς κύκλω χώρας ἐπέβλεπε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ οὗ ἡ βάσις ἦν 800 ποδῶν ὕπερθεν τῆς πεδιάδος· ἡ κύκλω ἐπιφάνεια εἶνε διεσπαρμένη μετὰ τεμαχίων γλυπτικῆς, χονδρῶν ρακῶν καὶ κιόνων, καὶ τεμάχια πολλὰ πλείονα τούτων εἰσὶ καταβυθισμένα ἐν τῷ ἐδάφει. Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου, ἀλλὰ πολὺ χαμηλότερα, κεῖται ἡ περιφέρεια τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ ἀνακτόρου, πρῶτον τοῦ Λυσιμάχου, καὶ ὕστερον τῆς Ἀτταλικῆς δυναστείας. Τὸ ἀνάκτορον συνήπτετο μετὰ τοῦ Καΐκου διά τινος ὑδραγωγείου καὶ ἐξετείνετο καθ' εὐθεῖαν μέχρι τῆς κατωτέρας πόλεως, καὶ ἔτι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σελίνου ῥέοντος διὰ διπλῆς ὑπογείου διόδου ὑποκάτω αὐτοῦ. Ἡ ὑποβρύχιος αὕτη δίοδος ὑποτίθεται ἔργον τοῦ πρώτου Ἀττάλου, διασώζεται εἰσέτι ἐντελῶς, καὶ φαίνεται θαυμασίως ὡραῖον κτίριον τοιχοποιΐας. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶνε περίπου 200 πήχεων ἀγγλικῶν, καὶ αἱ νεώτεραι οἰκίαι καὶ ἡ ἀγορὰ μιγνύονται μετὰ τῶν ἐρειπίων τῶν ἐπ' αὐτοῦ. Πλὴν τούτου εἰσέτι διατηροῦνται πέντε ἄλλαι ὁλόκληροι ἀρχαῖαι γέφυραι. Οἱ φίλοι τῶν τέρψεων Ἕλληνες εἶχον ἐπίσης τὰ θέατρά των, ἅτινα ἀκόμη ἐξιχνιάζονται· ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπάρχουσι μικροῦ λόγου λείψανα μεγαλοπρεποῦς καὶ εὐρυχώρου ἀμφιθεάτρου καταβυθισμένα ἐν τῇ κατωφερείᾳ λόφου τινὸς μακρὰν ἓν μίλιον σχεδὸν ἔξω τῆς πόλεως πρὸς δυσμάς. Τὰ θολοειδῆ ἄντρα, *vomitoria* τόποι ἔνθα τὰ ἄγρια θηρία καὶ οἱ μονομάχοι ἐφυλάττοντο διὰ τὰ κτηνώδη θεάματα, εἰσὶ λίαν στερεὰ καὶ ὀγκώδη· ἡ κατωτέρα σειρὰ τῶν παραστάδων κάτωθεν τοῦ κτιρίου εἰσέτι φαίνεται πλαγίως καίτοι κατὰ τὸ ἥμισυ τεθαμμένη ἐν τοῖς ἐρειπίοις. Ἐνταῦθα πιθανῶς ὁ πιστὸς Ἀντίπας ἐμαρτύρησε, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν οἱ κρατοῦντες σταθερῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀποποιούμενοι ν' ἀρνηθῶσι τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν. Ἀλλὰ τὸ ἀμφιθέατρον πρὸ πολλοῦ ἠρημώθη. Τὸ ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ εἰσέτι ῥέει διὰ μέσου αὐτοῦ, ὅπερ διά τινος μηχανήματος, ὅπερ εἰσέτι διατηρεῖται ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τοῦ κτιρίου, ἠδύνατο οὕτως ἑκάστοτε ν' ἀναστρέφεται ὥστε νὰ κατακλύζῃ τὴν κονίστραν καὶ τέρπῃ τοὺς θεατὰς διά τινος πλαστῆς ναυμαχίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῇ ὁλοκλήρως ἠρημωμένῃ καὶ σιωπηλῇ πόλει τῆς Γεραὸχ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ἐρήμων τῆς Συρίας ἓν ἀκριβῶς παρόμοιον σχέδιον ὑπάρχει ἐν τῷ ἐκεῖ ἀμφιθεάτρῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ἐπίσης τὸ μικρὸν ῥεῦμα εἰσέτι ῥέει ἀδιάκοπον διὰ τῆς ἐρήμου κονίστρας.

Οὐδὲν παρέχει καθαρωτέραν ἰδέαν τοῦ

ἀπείρου πλούτου τῆς ἀρχαίας Περγάμου ἢ ἡ μεγάλη ποσότης λευκοῦ μαρμάρου ἥτις ἀπανταχοῦ στρωννύει τὴν κύκλω χώραν. Τὰ τμήματα ταῦτα στηλῶν καὶ διαφόρων γλυπτῶν συσσωρεύονται ὡς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν· πολλοὶ ἐκ τούτων κορμοὶ εἰσὶ 30 ἢ 40 ποδῶν τὸ μῆκος, καὶ ὅμως λατομεῖα μαρμάρου δὲν ὑπάρχουσι πλησίον εἰμὴ εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μιλίων. Ἡ κύκλω περιφέρεια τῆς γῆς ἐμπεριέχει μόνον βασανίτην καί τινα πυρρώδη ἡφαιστειώδη λίθον. Ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἐτῶν τὰ ἐρείπια ταῦτα ἐγρησίμευσαν ὡς τουρκικὰ λατομεῖα, καὶ οὐχὶ μόνον ὡς λατομεῖα, ἀλλὰ τὰ μάρμαρα διαρκῶς κατασυντριβόμενα καὶ καιόμενα μετεποιοῦντο εἰς ἄσβεστον. Συντρίμματα ἀγαλμάτων στρωννύουσι τὸ ἔδαφος. Μεγάλα τεμάχια γλυπτικῆς ἐκσκάπτονται συχνάκις, ἀλλ' εὐθὺς τρίβονται ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες, δι' ἀποτυχίαν τῶν ἐλπίδων τῶν Εὐρωπαίων συλλεκτῶν, πιστεύουσιν ὅτι θησαυρὸς κρύπτεται ἐν ταῖς κεφαλαῖς τούτων τῶν εἰδώλων, ἅτινα διὰ τοῦτο παρευθὺς καθαιροῦνται· καὶ αὕτη ἡ ἰδέα συνδεομένη μετὰ τῆς Μουσουλμανικῆς ἀποστροφῆς πρὸς πᾶσαν παράστασιν ἀνθρωπίνης μορφῆς εἰδωλολατρικῆς πιθανῶς κατέστρεψε περισσότερα ἑλληνικὰ ἀγάλματα ἐν Περγάμῳ ἢ ὅσα νῦν κοσμοῦσι τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

Τοιαύτη εἶνε ἡ Πέργαμος μετὰ τῆς ἐρημίας τῶν ἐρειπίων της, — ἐρείπια ἅπερ ἦσαν ποτὲ ἡ κατοικία τοῦ Σατανᾶ, ἐν πάσῃ τῇ πομπῇ καὶ λαμπρότητι τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ περιπαθοῦς τυπικοῦ τῆς αἰσθηματικῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ νῦν ὑψοῦνται δίκην πύργων ὡς κάτισχνα «εὐρύχωρα φρούρια ἐν μέσῳ ξυλίνων παραπηγμάτων,» καὶ ἔνθα αὐτὰ τὰ κοιμητήρια εἰσὶ πλήρη τῆς γλυπτικῆς λειψάνων. Ὑπάρχει ἔτι ἐν αὐτῇ ἀξιόλογος πληθυσμὸς ὑπολογιζόμενος εἰς 20—30 χιλιάδας,—ἀλλ' ἐκ τούτων ὀλίγοι μόνον εἰσὶ χριστιανοί—μόλις συμποσούμενοι εἰς 4 ἢ 5 χιλιάδας, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν τουρκικὴν φυλὴν οὐδέποτε ἀπήλαυσαν τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας τῆς λατρείας τῆς ἐπιτρεπομένης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν ἐν Σμύρνῃ καὶ Φιλαδελφείᾳ. Ἓν εὐτελὲς καὶ ἀφανὲς κτίριον εἶνε ἡ μόνη ἐκκλησία, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ λατρεία γίνεται συχνὰ σιωπηλή, ὅπως μὴ ἤθελεν ἐξερεθίσῃ τὴν ἔκρηξιν τοῦ φανατισμοῦ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Σατανᾶς εἰσέτι κρατεῖ τὸ σκῆπτρον του καί τοι ἄνευ τῆς δόξης τοῦ ἀρχαίου του θρόνου.

Ο. Κ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΑΙΤΙΑΣ, ΤΗΣ ΠΡΟΚΑΛΟΥΣΗΣ ΤΗΝ ΚΑΧΕΚΤΙΚΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ Συλλόγῳ Ὁμήρῳ ὑπὸ τοῦ Ἰατροῦ Χ. Πυλίτου.

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Κρίνω δὴ ὅλως περιττὸν νὰ κάμω λεπτομερῆ λόγον περὶ τῆς θαυμασίου καὶ ἀξιεπαίνου διανοητικῆς καὶ ὑλικῆς προόδου τοῦ ἐν τῇ φιλοξένῳ ταύτῃ Σμύρνῃ ἑλληνισμοῦ, περὶ τῶν διαφόρων πνευματικῶν ἐκπαιδευτηρίων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων, περὶ τῆς πολυκλάδου καὶ φεραυγοῦς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, τῆς ἀκτινοβολούσης ἐθνικὸν διανοητικὸν φῶς παρὰ ταῖς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ὁμογενέσι κοινωνίαις· περὶ τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτηρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐν τοῖς ὁποίοις πολυπληθὴς μαθητιῶσα νεολαία, ἔκ τε τῆς Σμύρνης καὶ ἐκ τῶν περιχώρων καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀθρόα προσέρχεται ὅπως ἐξασκηθεῖσα ἐν τῇ πνευματικῇ φάλαγγι της ἐθνικῆς διανοητικῆς στρατιᾶς, περιζωσθῇ ποτε τὴν ἐθνικὴν νοερὰν πανοπλίαν καὶ ἀγωνισθῇ περὶ τῆς ἐντελεστέρας ἀνορθώσεως τοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνισμοῦ, καὶ σὺν αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ. Ὅλως περιττὸν νὰ ἀναφέρω καὶ ἐγὼ ἤδη περὶ τοῦ σμυρναϊκοῦ Συλλόγου τούτου, τοῦ ἀναλαβόντος τὸν ἐθνικωφελέστατον ἀγῶνα ὅπως ἀρδεύῃ τὸ δένδρον τῆς τοῦ λαοῦ διανοητικῆς βλαστήσεως, τοῦ ἐκ τῆς ἕδρας ταύτης μεταδίδοντος παντοειδεῖς γνώσεις, κοινωνικὰς καὶ ἐπιστημονικάς, φερούσας ἀξίαν ἀνάλογον τῆς ἀξίας τοῦ ἐπαγγελλομένου αὐτάς, τοῦ διὰ τοῦ φερωνύμου περιοδικοῦ, ὅπερ περιέχει πολλάκις ὕλην κοινωφελῆ, διδάσκοντος καὶ παρορμῶντος πρὸς τὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀναζωπύρησιν τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ὁμογενεῖς. Παραλείπω ν' ἀναφέρω περὶ τοῦ εὐρυτάτου καὶ λίαν εὐεργετικοῦ ὁμογενοῦς Νοσοκομείου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπειράριθμοι ἄποροι καὶ ξένοι ἀσθενεῖς, οἱασδήποτε ἐθνικότητος, νοσηλεύονται καὶ φιλανθρώπως περιθάλπονται· περὶ τοῦ ὁμογενοῦς Ὀρφανοτροφείου, ἐν τῷ ὁποίῳ πλεῖστα ὀρφανὰ καὶ ἔκθετα λίαν φιλανθρώπως συλλεχθέντα ἐκ τῶν ἀγυιῶν διατρέφονται, διδάσκονται τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα γράμματα καὶ βιοποριστικήν τινα τέχνην· τῷ τρόπῳ δὲ τούτῳ τὸ ἐθνωφελέστατον Ὀρφανοτροφεῖον παραλαμβάνον ἐκ τῶν δρόμων τὰ ἀθῶα ἀπόβλητα σκύβαλα τῆς κοινωνίας, τὰ ὑπὸ τῆς τύχης μὴ εὐνοηθέντα, τὰ ὁποῖα ἐγκαταλειπόμενα ἤθελον κατόπιν κακοποιεῖ καὶ καταμαστίζει αὐτὴν τὴν κοινωνίαν, διαπλάσσει καὶ παραδίδει αὐτὰ εἰς αὐτὴν ὅπως τὴν ὑπηρετήσωσιν ὡς καλοὶ τεχνῖται καὶ χρήσιμοι πολῖται. Εἴθε δὲ ἡ ὁμογενὴς κοινωνία τῆς Σμύρνης, κατανοοῦσα ὅτι διὰ τῆς ἐκ συνεισφορᾶς ὑποστηρίξεως τοῦ ἐθνωφελεστάτου Ὀρφανοτροφείου, συντελεῖ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἡσυχίας καὶ εὐημερίας, εἴθε πάντες πλούσιοι καὶ μή, συνεισφέροντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ μὲν πλειότερον οἱ δὲ ὀλιγώτερον, νὰ καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ὑποστηρίζωμεν καὶ διευκολύνωμεν τὴν εὐρυτέραν ἀποτελεσματικότητα τοῦ κοινωφελεστάτου τούτου καὶ ἀγαθοεργοῦ καθιδρύματος. Ἀποφεύγω τέλος ἤδη ν' ἀναφέρω τὰ δέοντα περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Μουσείου, τὸ ὁποῖον ὁλονὲν πλουτιζόμενον διὰ θησαυρῶν τῆς προγονικῆς εὐκλείας ἐπισύρει τὴν προσοχὴν καὶ εὐμένειαν τῶν ἀλλογενῶν ἀρχαιολόγων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Ἀπέχομαι, λέγω, νὰ ἐκθέσω περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τούτων καὶ περὶ τῶν προσόντων ἐκείνων, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ ἐπίδοσις καὶ πρόοδος τοῦ ἐν τῇ Σμύρνῃ ἑλληνισμοῦ, τοῦτο μὲν διότι τυγχάνουν εἰς πάντας γνωστά, ἐκεῖνο δὲ διότι ἄλλοι ἁρμοδιώτεροι καὶ ἱκανώτεροι κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐποίησαν λεπτομερῆ περὶ τούτων λόγον. Ἂς ἐλπίζωμεν δέ, ὅτι διὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς φιλοτίμου προθυμίας τῶν ἐν Σμύρνῃ ὁμογενῶν θέλουν μὲν κατανοηθῇ καὶ ἀφαιρεθῇ τὰ αἴτια τὰ ἀπό τινος χρόνου κλονίζοντα τὴν ἔρρυθμον πορείαν τῶν δημοσίων καθιδρυμάτων, θέλουν δὲ τέλος ἐξευρεθῇ τὰ πρὸς ἀξιοπρεπῆ ὑποστήριξιν αὐτῶν ὑλικὰ μέσα. Οὕτω δὲ πράττοντες ἐνῷ ἀμέσως εὐεργετοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἐπισύρομεν τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀλλογενῶν, συγχρόνως, ὅπερ κάλλιστον, συνυπηρετοῦμεν κατὰ μέγα μέρος καὶ τὸν ὅλον ἑλληνισμόν. Διότι, ὡς γνωστόν, τὰ διανοητικὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Σμύρνης φωτοβολοῦντα τὸ νοερὸν φῶς τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πρὸς ὅλας τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁμογενεῖς κοινότητας συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀναζωπυρῶσι τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πόλεσι καὶ κωμοπόλεσι κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἐν ταῖς ὁποίαις τυγχάνουν ἀποκατασημέναι καὶ ὁμογενεῖς οἰκογένειαι, καὶ ἐνταῦταις ἀναφαίνεται ὁ ὀργασμὸς τῶν ἡμετέρων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, ὁλονὲν ἐπιτεινόμενος, καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἀκραιφνὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξίν των λατρεία. Οὕτως, αἱ ἐν Ἀϊδινίῳ, Θύρσοις, Βαινδηρίῳ, Νέᾳ Ἐφέσῳ, Μαγνησίᾳ, Βρουσίοις καὶ ἄλλαις κωμοπόλεσιν ὁμογενεῖς κοινότητες, παρ' ὅλας τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας των, παρ' ὅλας τὰς ἐθνικὰς περιπετείας ἐξ ἰδίων συνεισφορῶν συντηροῦσι τὰ πρὸς τὴν κατωτέραν καὶ μέσην ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐκπαιδευτήρια ἀμφοτέρων τῶν φύλων, διὰ τῶν ὁποίων ὀλίγον κατ' ὀλίγων σὺν τῇ ἐθνικῇ ἐκπαιδεύσει ἀναζωπυρεῖται ὁλονὲν ἀναπτυσσόμενος ὁ Ἑλληνισμός.

Ἐκ τοῦ πλησίον ἰδίᾳ ἀντιλήψει ἐπληροφο-

ρήθην, ὅτι ἡ ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ ὁμογενὴς κοινότης, ἥτις καὶ πρότερον, ὅτε ἤκμαζεν ἐν χερσὶν αὐτῆς τὸ ἐμπόριον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν, καὶ ηὐτύχει ὑλικῶς καὶ πολυπληθεστέρα ἦτον, καὶ κατόπιν μέχρι τῆς σήμερον, μολονότι καθ' ἑκάστην ἐν δυσχερεστέρᾳ ἐμπορικῇ ἀμηχανίᾳ περιέρχεται, καὶ ὡς ἐκ τούτου πλεῖστοι ὁμογενεῖς ἀπῆλθον καὶ θ' ἀπέρχωνται ἐκεῖθεν, ἅτε ἀφαιρεθείσης ὁλοσχερῶς ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ἐφεσίων πάσης ἰκμάδος ἐμπορικῆς ἐνεργείας, ἕνεκα τῆς παραλόγου καὶ ἀδίκου ἀποκλείσεως τῆς Νέας Ἐφέσου ἐκ τῆς ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἀϊδίνιον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, καὶ μολοντοῦτο διὰ τῶν ὑποπολλαπλασίως ἐλαττωθέντων κοινοτικῶν προσόδων της ἡ ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ ὁμογενὴς κοινότης, ἐμφορουμένη ὑπὸ αἰσθήματος φιλομουσίας καὶ φιλοεθνισμοῦ, λίαν φιλοτίμως καὶ ἀξιεπαίνως συντηρεῖ νῦν ἔτι ὑποστηρίζουσα Νηπιαγωγεῖον, συνδιδακτικὸν Σχολεῖον, Σχολαρχεῖον, Παρθεναγωγεῖον καὶ Νοσοκομεῖον, ὅσα δηλαδὴ κέκτηνται ὑποστηρίζουσαι καὶ ἄλλαι ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁμογενεῖς κοινότητες, πολυπληθέστεραι καὶ μᾶλλον εὐπορούσαι ὑλικῶς.

Καθ' ὅσον δὲ ἐκ τῆς ἐξερευνήσεως δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ ἐκείνων τῶν κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἴσως καὶ ἁπανταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπαρχιῶν, οἱ ὁμογενεῖς κάτοικοι ἐπὶ μᾶλλον προώδευσαν καὶ ὁλονὲν προκόπτουν διανοητικῶς, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὅσοι ηὐτύχησαν νὰ ὑπάγωνται εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν ἀγαθῶν, φιλομούσων, φιλογενῶν καὶ κατὰ σύνέπειαν ὀλιγώτερον κερδοσκόπων Μητροπολιτῶν ἢ Ἀρχιερέων, καὶ τ' ἀνάπαλιν ὅσοι ἠτύχησαν νὰ ὑποβληθῶσιν ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ ἀφιλομούσων, ἀφιλογενῶν καὶ φιλοχρημάτων. Διότι, ὡς γνωστὸν, ἡ διαχείρισις τῶν κατὰ τὴν ὀθωμ. Αὐτοκρατορίαν κοινοτικῶν μας πραγμάτων ὑπάγεται ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς θρησκείας, οἱ ὁποῖοι κατὰ συνέπειαν, ἀναλόγως τῆς καλοκἀγαθίας ἢ μὴ, τῆς ἱκανότητος ἢ μὴ, τῆς φιλογενείας ἢ μὴ, τῆς ἀφιλοχρηματίας ἢ πλεονεξίας αὐτῶν δύνανται ἐθνωφελέστερον ἢ τοὐναντίον νὰ χειραγωγῶσιν καὶ ὑπὸ διανοητικὴν, ἠθικὴν καὶ ἐθνικὴν ἔποψιν τὰς κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν πολυπληθεῖς ὁμογενεῖς κοινότητας συντελοῦντες εἰς τὴν ἀνόρθωσιν ἢ τοὐναντίον τὴν στασιμότητα καὶ ταπείνωσιν τοῦ παρ' ἡμῖν ἑλληνισμοῦ.

Ὡς γνωστὸν δὲ, ἡ κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν βαθμιαία διανοητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁλοσχερῶς ὀφείλεται εἰς τὰς ἰδίας ἐνεργείας τῶν κατ' αὐτὴν κατοικούντων ὁμογενῶν. Διότι, ἡ μὲν Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, παρὰ τῆς ὁποίας τὰ διάφορα ὑποτελῆ ἔθνη, ὡς ἀποτίοντα τοὺς ἐπιβεβλημένους φόρους, ἐδικαιοῦντο ν' ἀπαιτῶσιν ὑλικὴν ἐπιχορήγησιν ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς ἐκπαιδεύσεώς των, ἕνεκεν τῶν ἀλλεπαλλήλων περιπετειῶν οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ζωτικώτατον τοῦτο καθῆκον. Ἀλλ' ὅπερ δεινὸν λέγειν καὶ ἀκούειν, οὐδ αὐτὸ τὸ ὁμογενὲς βασίλειον, τὸ ὁποῖον, ὥσπερ ἀφομοιωτικὸς καὶ συγκεντρωτικός τις πυρὴν, ἠδύνατο καὶ ὤφειλε κατὰ ἐθνικὸν καθῆκον νὰ ὑποστηρίζῃ διανοητικῶς τὸν κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Ἑλληνισμὸν, ἕνεκεν τῆς πολιτικῆς κυβερνητικῆς σκοτοδινιάσεώς του, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ περιήγαγεν ἡ ἀκατονόμαστος φιλοκενοδοξία καὶ ἀλαζονεία τῶν κομματικώτατα μέχρι τοῦδε κυβερνησάντων τὸ πολιτικὸν σκαφος τοῦ ὁμογενοῦς κράτους, οὐδ' αὐτὴ, λέγω, ἡ Ἑλλὰς, κατὰ μίμησιν ἄλλων πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ηὐκαίρησέ ποτε σπουδαίως νὰ σκεφθῇ περὶ ἐξευρέσεως καταλλήλου ἐνεργείας πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν ἐθνικὴν ἀναζωπύρησιν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Ἑλληνισμοῦ, τοῦ κατ' ἀριθμητικὸν ὄγκον πλεονεκτοῦντος, καὶ ὁ ὁποῖος καταλλήλως χειραγωγούμενος περὶ τὴν ἐθνικὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν δύναται τὰ μάλιστα νὰ συντελέσῃ πρὸς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ἀνέκαθεν, φεῦ! (εἴθε δὴ ἦσαν τὰ γιγνόμενα ἀλλοῖα καὶ μή μοι ἐξέφευγε τὸ ἔρκος τῶν ὀδόντων ἡ κακόηχος αὕτη ἔκφρασις), ἀλλὰ,

φεῦ! ἀνέκαθεν καὶ ἤδη οἱ ἐθνοκτόνοι λειτουργοὶ τοῦ ταλαιπώρου ἔθνους, ἀντὶ συντόνως νὰ διαλογίζωνται περὶ τῆς ὅσον οἷόν τε ὀρθοτέρας ἠθικῆς, διανοητικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀνορθώσεως καὶ ἀναδείξεως τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐθνοσωτήριον ταύτην ἀσχολίαν εἰς τὰς ἀτομικὰς καὶ ἰδίας ἐνεργείας τοῦ ἔθνους, ἢ καὶ πλειστάκις παρακωλύοντες αὐτὰς, οὗτοι, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστὸν, τυρβάζουσιν ὀρχούμενοι ἐν κομματικοῖς καὶ ἐθνοφθόροις ὀργίοις, πρὸς οὐδὲν ἀναλογιζόμενοι, ἀπέναντι τῆς ἀπλήστου φιλοκενοδοξίας τῶν, οὐχὶ τὰ τοῦ ὅλου ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τὰ τοῦ κράτους ζωτικώτερα ἐθνικὰ συμφέροντα!

Καὶ ὅμως παρ' ὅλας τὰς ἐναντίας περιπετείας, παρ' ὅλην τὴν ἐγκατάλειψιν εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐνεργείας του, ὁ ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα καὶ ὁ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ οὐσιωδῶς ἐπρόκοψε καὶ ὁλονὲν τείνει νὰ προοδεύῃ, χάρις εἰς τὴν ἐμφύτως προοδευτικὴν δύναμιν τοῦ ἕλληνος, τὴν κληροδοτουμένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διανοητικῶς πανισχύρου πνεύματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μολονότι δὲ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὡς ἄτομα ἐπροκόψαμέν πως καὶ ὁλονὲν προοδεύομεν ὑλικῶς καὶ διανοητικῶς, ἐντούτοις ὀφείλομεν ἀπροκαλύπτως νὰ καταδείξωμεν τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεώς μας, ὁμολογοῦντες, ὅτι ὡς ἔθνος δυσπραγοῦμεν, μεθ' ὅλον τὸν ἔμφυτον φιλοεθνισμόν μας. Ποῖον δὴ τὸ κύριον αἴτιον τῆς ἐθνικῆς ταύτης δυσπραγίας μας;

Προβαίνων ἤδη, φιλογενεῖς κύριοι, ὅπως τέλος ἐφάψωμαι τὸ κύριον σημεῖον τῆς παρούσης ὁμιλίας ἀκροθιγῶς, ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν εὐμένειαν ὅπως μὴ τυχόν τινες ἐξ ὑμῶν κατὰ παρανόησιν παρεξηγοῦντες τὴν ἔννοιαν καὶ πρόθεσιν τῶν ἰδεῶν, ἐπικρίνωσί με ἐκ τούτων ἐπὶ ὑποκρισίᾳ φρονημάτων καὶ φιλοθρήσκῳ ἐπιδείξει, ὧν ἰδιωτελῶν καὶ λαοφθόρων ἐλαττωμάτων, ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ περιαυτολογήσω, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τυγχάνω ὅλως ἀμέτοχος· πρὸς δὲ ἐξαιτοῦμαι συγγνώμην ἐάν πως ἐπαναλαμβάνω ἰδέας, ἃς οἱ πλεῖστοι ὑμῶν ὀρθότερον γινώσκουσι.

Ἐκ τε τῆς παρωχημένης καὶ τῆς συγχρονου ἱστορίας τῶν διαφόρων ἐθνῶν πληροφορούμενοι, ὑποχρεούμεθα ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐκεῖνα ἐξ αὐτῶν ἐπὶ μᾶλλον ηὐδοκίμησαν καὶ ἐκραταιώθησαν ἀναδείξαντα ἰσχυρὸν καὶ ζωογόνον τὸν ἐθνισμόν των, ὅσων ὁ ἐθνικὸς κοινωνικὸς βίος ἐπὶ μᾶλλον ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς ἠθικῆς, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον διετηρήθησαν ἰσχυρὰ καὶ εὐπραγοῦντα, ἐφ' ὅσον αἱ συγκροτοῦσαι αὐτὰ κοινωνίαι σὺν τῇ μικρᾷ ἢ μεγάλῃ διανοητικῇ καὶ ὑλικῇ ἀναπτύξει διεπλάσσοντο καὶ ἠθικῶς. Ἡ δὲ ἠθικὴ ἀνατροφὴ τῶν ἐθνῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐμφυτεύσεως ἠθικῶν φρονημάτων εἰς τὰ μέλη τὰ συγκροτοῦντα τὰ ἔθνη Πρὸς ἐμφύτευσιν καὶ εὐχερεστέραν καλλιέργειαν τῶν ἠθικῶν φρονημάτων, τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς πρώτης δημιουργίας του, ἐκρίθη ὡς ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ λατρεία ὑπερτάτης τινὸς δυνάμεως, ἥτις ποικιλοτρόπως κατανοηθεῖσα καὶ ἑρμηνευθεῖσα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀνθρώπων ἐπωνομάσθη θεότης, νοερὰ δύναμις δημιουργικὴ καὶ πανίσχυρος.

Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀνεπτύσσετο διανοητικῶς ἐπὶ τοσοῦτον, ἀναγιγνώσκων ἐν τῇ θαυμασίᾳ καὶ ἁρμονικῇ δημιουργίᾳ τοῦ Σύμπαντος τὴν προνοητικὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ, διεγίγνωσκε καὶ ἀπέδιδε τῇ θεότητι τὴν ἀρχὴν πάσης ὑπάρξεως, πάσης ἀγαθότητος, πάσης ἠθικῆς Διό, πρὸς ἀπόδειξιν εὐγνώμονος εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, ἀναλόγως τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεώς του, ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος ἔκρινεν εὔλογον καὶ ὀρθὸν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ν' ἀποδώσῃ λατρείαν τινὰ, ἐντελεστέραν ἢ ἀτελεστέραν, πρὸς τὴν δημιουργικὴν τοῦ Παντὸς θεότητα, πρὸς ἣν ἀνυψούμενος πνευματικῶς ἐνεψυχοῦτο ὅπως ἀναδεικνύηται πως ἀνώτερος τῆς ὕλης, καθυποτάσσων ὅσον πλεῖον τὰ αἰσθήματα, τὰς ὀρέξεις καὶ τὰ πάθη εἰ, τὴν λογικὴν διάνοιαν. Οὕτω

δή, ἐν τῇ λατρείᾳ, ἣν ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν προσήνεγκε τῇ θεότητι, ἀναγκαίως ἐμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ ἀρχὴ πάσης ἠθικότητος· διὸ καὶ ἡ λατρεία, ἡ ἁγνὴ καὶ εἰλικρινής, ἡ προσφερομένη πρὸς τὸν Πλάστην τοῦ Παντὸς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, βεβαίως ἐπενεργεῖ καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ, ὅταν μάλιστα τὰ περὶ θεότητος διδάγματα, ἅτινα θρησκείαν ἀποκαλοῦμεν, τῷ ἐμφυτεύωνται ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας μετὰ τῆς ὅσον οἷόν τε ἐντελεστέρας ἠθικῆς, ὅπως καὶ τὸ θεῖον τυγχάνει ἐντελέστατον καὶ ἠθικώτατον, ἀπηλλαγμένης ἐκ τῆς πλεονεκτικῆς κερδοσκοπίας τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, οἵτινες συνηθέστατα διὰ τῆς ἀξιοκατακρίτου κερδοσκοπικῆς καὶ ἀλαζόνος διαγωγῆς των, παραβαίνοντες αὐτοὶ πρῶτοι τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς πνευματικῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλονται, ὅτι ὑπηρετοῦσι κατὰ τὸ παράδειγμα δῆθεν τοῦ ἐν ταπεινότητι καὶ ἀφιλοχρηματίᾳ καθιδρύσαντος αὐτήν, συνετέλεσαν διὰ τοῦ ἐκθέσμου παραδείγματός των ὅπως, θεωρουμένη τρόπον τινὰ συνένοχος ταῖς κακουργίαις τῶν λειτουργῶν, ταπεινοῦται καὶ ἐξευτελίζεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ αὐτὴ ἡ ἠθικωτάτη θρησκευτικὴ πολιτεία, ἡ ἐπαγγελλομένη ἵνα χειραγωγῇ αὐτὸν πρὸς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποσβεννυμένης τῆς πρὸς τὸ Πανάγαθον Ὄν λατρείας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σὺν αὐτῇ ἐξαλειφομένων ὁλοσχερῶς τῶν ἠθικῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεών του, ἐπέρχεται ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ παραλυσία τῶν κοινωνιῶν, καὶ τέλος ἡ ἀποσύνθεσις καὶ καταστροφὴ τῶν ἐθνῶν.

Οὔτε ἡ εὐρυτέρα διανοητικὴ ἀνάπτυξις, οὔτε ἡ συσσώρευσις ὑλικῶν θησαυρῶν οὐ δόλως ἰσχύουσι νὰ καταστήσωσι συνδιηλλαγμένον πρὸς ἑαυτὸν καὶ εὐδαίμονα τὸν ἀνήθικον ἄνθρωπον. Μόνη ἡ κατάλληλος ἠθικὴ ἀνατροφή, ἡ ἐμφυτευομένη αὐτῷ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἰδίως διὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ ἠθικῶν περὶ τῆς θεότητος διδαγμάτων, καταλλήλως ἐνσπειρομένων, διαπλάσσουσα τὸν χαρακτῆρα καὶ χειραγωγοῦσα τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἠθικῆς, ἰσχύει θαυμασίως, διὰ τῆς πρὸς τὸ Πανάγαθον καὶ Πάνσοφον Ὄν, ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ πηγάζει πᾶσα εὐδαιμονία, προσπελάσεώς του, εἰς τὸ νὰ συνδιαλλάττῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἄνθρωπον, καθοδηγοῦσα αὐτὸν ἐντὸς τοῦ κύκλου, ἐν τῷ ὁποίῳ τυγχάνει ἐμφωλεύουσα ἡ κατ' ἄνθρωπον ἀληθὴς εὐημερία. Ὅτι δὲ ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς ἐκπληρουμένῳ, ἔγκειται ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς εὐδαιμονίας ἢ τοὐναντίον τῆς κακοδαιμονίας καὶ δυσπραγίας τοῦ ἀνθρώπου, τῶν κοινωνιῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, ἀρκοῦμαι ν' ἀναφέρω τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας· ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὡς προχειροτάτην μαρτυρίαν, ἐπιβεβαιοῦσαν τὸ ἀξίωμα περὶ ἐπενεργείας τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, ἃς φέρωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας· ἃς ἐξερευνήσωμεν ἐν πνεύματι φιλοδικαιοσύνης καὶ φιλαληθείας, τὸν ἀτομικὸν, κοινωνικὸν καὶ ἐθνικὸν βίον μας. Μεθ' ὅλην τὴν διανοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν ἡμῶν, μεθ' ὅλας τὰς ἡμιτελεῖς προόδους εἰς πᾶν εἶδος ἐπιστήμης καὶ τέχνης, δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ὡς ἄτομα, ὡς κοινωνία, ὡς ἔθνος εὐπραγοῦμεν ἑδραίως καταρτιζόμενοι καὶ καθοδηγούμενοι πρὸς ἔνδοξον μέλλον, ὅπως νῦν ἔτι διαβιοῦμεν; δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ἢ μᾶλλον συναισθανόμεθα ὡς ἄτομα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ψυχικὴν ἡσυχίαν, ἀληθῆ τινα εὐδαιμονίαν ἄνευ κραιπαλῶν, ἀνευρίσκομεν πραγματικὴν ἀγαλλίασιν, εὐημερίαν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τέλος, ὅτι καθορῶμεν ἐν τῷ ἐθνικῷ ἡμῶν στερεώματι οὐρανὸν διαυγῆ καὶ ἀνέφελον, εὐαγγελιζόμενον τὴν ἡμετέραν ἐθνικὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀνάδειξιν; ἐγὼ τοὐλάχιστον ἀποφεύγω τὴν ἀληθῆ καὶ κακόηχον ἀπάντησιν· ἀντὶ ἐμοῦ ἃς τὴν δώσῃ ἡ ἡμετέρα παροῦσα κατάστασις, ἡ ἀτομικὴ, ἡ οἰκογενειακὴ, ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ ἐθνική. Τοῦτο μόνον ἐγὼ ἀνακαλύπτω, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες μολονότι

ὑλικῶς καὶ διανοητικῶς κάπως ἐπροοδεύσαμεν ὑπερακοντίσαντες σχετικῶς πᾶν ἄλλο ἔθνος, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν μας, μολοντοῦτο, φεῦ! καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς ἔθνος δυσπραγοῦμεν! Καὶ διὰ τί δυσπραγοῦμεν; διότι ἐτραπημεν καὶ ὁλονὲν ἐξακολουθοῦμεν τρεπόμενοι τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς κυκεῶνα ἰδεῶν καὶ συγχύσεων, διότι ὅλως ἀποφεύγομεν, ὅλαις δυνάμεσιν ἀποκρούομεν τὸν διαλογισμὸν, ὅτι ὀφείλομεν ν' ἀνορθώσωμεν καὶ διαπλάσωμεν ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον τὸν βίον μας, σὺν τῇ διανοητικῇ καὶ ὑλικῇ ἀναπτύξει, φροντίζοντες σπουδαίως νὰ ἐμφυτεύσωμεν εἰς τὰ ἡμέτερα τέκνα ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων τὴν κατάλληλον ἠθικὴν ἀνατροφὴν τὴν ὁποίαν ἀποτελεσματικῶς, ὡς εἴρηται, δύναται νὰ ἐνσπείρῃ εἰς τὰς τρυφερὰς καρδίας πρεπόντως διαχειριζομένη ἡ θρησκευτικὴ παιδαγώγησις, ἀπηλλαγμένη τοῦ δυσειδεστάτου μορμολυκείου τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν.

Οἱονδήποτε ἔθνος, τὸ ὁποῖον συγκροτεῖται ὑπὸ μελῶν, προαγομένων μὲν ὑλικῶς καὶ διανοητικῶς, παραμελούντων δὲ τὴν ἠθικὴν ἀνατροφὴν, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν ἠθικῶν περὶ τῆς θεότητος διδαγμάτων ἐπιτελεῖ ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ, οἱαδήποτε κἂν τυγχάνῃ ἡ καθιερωμένη θρησκεία του, τὸ τοιοῦτον ἔθνος, ὅσον μέγα καὶ ἰσχυρὸν κατὰ διάνοιαν καὶ ἀριθμητικὸν ὄγκον καὶ ἂν ὑπολαμβάνηται, ἐντούτοις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπολανθάνει καταφερόμενον κατὰ σκοπέλων, ἐξελέγχεται οἰκοδομοῦν τὴν ἐθνικὴν ἑδραίωσιν, τὸ μεγαλεῖόν του ἐπὶ τῆς ψάμμου, ἐπὶ σεσαθρωμένων βάσεων.

Τὸ ἔθνος καταρτίζουσιν αἱ κοινωνίαι, τὰς κοινωνίας αἱ οἰκογένειαι, τὰς οἰκογενείας τὰ ἄτομα. Ἐὰν μὲν τὰ ἄτομα, σὺν τῇ μείζονι ἢ ἐλάσσονι διανοητικῇ καὶ ὑλικῇ ἀναπτύξει, κέκτηνται βαθμόν τινα ἠθικῆς ἀνατροφῆς, πάντως τὰ τοιαῦτα ἄτομα εὐημεροῦντα συγκροτοῦσιν οἰκογενείας εὐδαίμονας, αὗται δὲ διαρρυθμίζουσι κοινωνίας ἀγαθὰς καὶ ὀλβίους, αἱ ὁποῖαι τέλος συγκροτοῦσιν ἔθνος ἰσχυρὸν καὶ τρισόλβιον. Ἐὰν ἀπεναντίας τὰ ἄτομα, ἔστωσαν καὶ τὰ μάλιστα διανοητικῶς καὶ ὑλικῶς ἀνεπτυγμένα, μὴ κέκτηνται βαθμόν τινα ἠθικῆς ἀγωγῆς, βεβαίως τὰ ἄτομα ταῦτα φθειρόμενα καὶ μαραινόμενα ἐν τῇ ἀνηθικότητι κακοδαιμονοῦσιν· αἱ κτηνώδεις ἀπολαύσεις, κατὰ κόρον ἐπιδιωκόμεναι, καὶ αἱ παραλυσίαι καταφθείρουσαι τὸ σῶμα ἀποκτηνοῦσι καὶ τὴν ψυχήν. Τὰ τοιαῦτα ἄτομα πάντως συναπαρτίζουσιν οἰκογενείας ἀθλίας, κοινωνίας ἀνωμάλους, καὶ ἔθνος πράγματι διεφθαρμένον, ἐλεεινὸν καὶ ἀνίσχυρον, μεθ' ὅλον τὸ φαινόμενον ἐξωτερικῶς μεγαλεῖόν του ἐκ τῶν μέσων, ἅτινα παρέχει ὁ ἀριθμητικὸς ὄγκος καὶ ἡ ὑλικὴ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις.

Οἱοσδήποτε ἄνθρωπος, διανοητικῶς ἀνεπτυγμένος ἢ μὴ, ἐὰν μὴ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἴχνη ἠθικῆς ἀνατροφῆς, ἠθικῶν ἀρχῶν, ὁ τοιοῦτος ὑποκύπτων τὸν αὐχένα εἰς τὴν ἐξάντλησιν τοῦ σώματος, τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας, τὴν ἀπηλιθίωσιν καὶ ἀποκτήνωσιν τῆς διανοίας, διάγει βίον ἀβίωτον καὶ τρισάθλιον, τὰ πάντα ἐν αὐτῷ μετέβαλον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οἵτε διαλογισμοὶ, αἱ ὀρέξεις καὶ αἱ πράξεις. Ἐν τοιαύτῃ διεφθαρμένῃ καὶ ἐλεεινῇ καταστάσει διατελοῦντες, ἀντὶ τῆς ἡσυχίας ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀνευρίσκομεν τὴν ἀνησυχίαν, ἀντὶ τῆς εὐημερίας ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ γευόμεθα ἀέναον πικρίαν καὶ δυσπραγίαν, ἀντὶ δὲ τῆς εὐδαιμονίας ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, δοκιμάζομεν ἀκατονόμαστον καὶ ἀνυπόφορον κακοδαιμονίαν, ἀντὶ τέλος νὰ συναισθανώμεθα τέρψιν καὶ ἀγαλλίασιν ἐν τῷ φροντίζειν καὶ ἐργάζεσθαι καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναζωπυρήσεως, ἐνισχύσεως καὶ εὐημερίας, ἐλαχίστην ἢ μᾶλλον ἀνώμαλον καὶ κατὰ συνέπειαν ἄνευ ἀποτελέσματος καταβάλλομεν φροντίδα ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος, διότι ἴσα ἴσα δὰ, ἕνεκα ἐλλείψεως ἠθικῆς ἀνατροφῆς, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων προσγινομένης, δὲν συναισθανόμεθα πράγματι ἔμφυτον ἀγαλλίασιν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ τερπνοτάτου τούτου καθήκοντος.

Οἱ ἄνθρωποι, λέγω, οἱ ἄνευ ἠθικῆς ἀγωγῆς εἰς οὐδὲν σημεῖον δὲν ἀνευρίσκουσι τὴν

ψυχικὴν ἡσυχίαν, οὐδόλως δὲν δοκιμάζουσι τὰ θέλγητρα τῆς ἀνθρωπίνου εὐημερίας· οἱ τοιοῦτοι συνήθως παραλογίζονται καὶ ἀπελπίζονται, διότι δὲν κατορθοῦσι νὰ κατανοήσωσι μετὰ βεβαιότητος ὅτι δὲν ἐδόθη εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανοῇ· διότι δὲν δύνανται νὰ κατανοήσωσιν ἀκριβῶς τὴν φύσιν τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ Παντὸς, πρὸς ποῖον σκοπὸν ἐδημιουργήθη τὸ Σύμπαν, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἅτινα ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐγρηγόρσεως περικυκλοῦσι καὶ κατασκοτίζουσι τοὺς διαλογισμούς των, ἐκτὸς ἐὰν τυγχάνωσι παραδεδομένοι ἐν ἡδοναῖς καὶ παραλυσίαις, ἐν πότοις καὶ κραιπάλαις!

Ὅτι δὲ μόνη ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἔστω καὶ ἡ ὑψίστη, ἐὰν μὴ συντροφεύηται ὑπὸ ἀληθοῦς ἠθικῆς ἀνατροφῆς, διαστρέφουσα πολλάκις τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου καθίστησιν αὐτὸν εὐφυέστατον παράλογον, καὶ χρησιμεύει αὐτῷ ὡς ὅπλον καταστρεπτικώτατον, ἐνσπείρουσα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐλεθριώτατα κακὰ, ὁποῖα οὐδ' αὐτὴ ἡ παχυλὴ ἀμάθεια δὲν ἰσχύει νὰ ἐπενέγκῃ, ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ ὅπως ἐν παρόδῳ ἀναφέρω τὴν σκανδαλώδη διαγωγὴν τοῦ ὀξυνουστάτου καὶ πολυμαθεστάτου γάλλου Βολταίρου. Ὁ ὄντως δαιμόνιος καὶ εὐφυέστατος οὗτος ἀνὴρ τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁ μέγας λογογράφος καὶ ποιητὴς, ὁ κεκτημένος ἀναμφισβητήτως τὴν ὑψίστην κατ' ἄνθρωπον διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἀνιχνεύσας τὰς ὄντως αἰσχίστας καταχρήσεις τοῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος τὴν πανίσχυρον ἠθικὴν πανοπλίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, τοῦ ἐπαγγελλομένου τὴν εἰρήνην καὶ ἠθικὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μεταχειριζόμενος οὐχὶ πρὸς ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, οὐχὶ πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πρὸς διαφθορὰν καὶ ἀποκτήνωσιν, πρὸς καταπίεσιν καὶ ἐξολόθρευσιν αὐτοῦ, ἐπήνεγκεν οὐχὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν κακοδαιμονίαν καὶ ἀπελπισίαν τοῦ ταλαιπώρου ἀνθρώπου· ὅθεν, κατανοήσας, λέγομεν τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην διαγωγὴν τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας ὁ εὐφυέστατος καὶ φιλάνθρωπος Βολταῖρος, ἐκ φιλανθρωπίας πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνηθίκου κλήρου κατατυραννουμένην ἀνθρωπότητα, διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν σαρκαστικῆς εὐφυΐας καὶ καλλιεπείας συνέγραψε τὰ εὐφυέστατα ἐκεῖνα συγγράμματα, δι' ὧν καταστήσας τὸν κακοηθέστατον καὶ λαοφθόρον ἐκεῖνον κλῆρον γελοῖον καὶ ἀπεχθῆ παρὰ τῷ λαῷ, ὁ ὁποῖος μέχρι τότε τυφλοῖς ὄμμασι, χάριν τῆς θρησκείας, ἐσέβετο καὶ ἐπροσκύνει τὸν ἀνήθικον κλῆρον, οὕτω δὴ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μετριάσῃ τὴν πρὸς τὸ ἱερατεῖον καὶ ἰδίως πρὸς τὸν ἀνώτατον ἱεράρχην τυφλὴν εὐλάβειαν καὶ ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τρόπον τινὰ ἐδίδαξε καὶ κατέδειξε τὰ καταπατούμενα ἀνθρώπινα δικαιώματά του. Τῷ τρόπῳ δὲ τούτῳ ἐπληησίαζέ πως νὰ καταστείλῃ τὰς ἀθεμιτουργίας τῶν λειτουργῶν τῆς φιλανθρώπου πνευματικῆς πολιτείας τοῦ χριστιανισμοῦ παρὰ Καθολικοῖς. Ἡ μέχρις ἐδῶ διαγωγὴ τοῦ δαιμονίου Βολταίρου ἐγένετο θεάρεστος καὶ ἐθνωφελής. Ἐὰν δὲ περιωρίζετο ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου, ἀγωνιζόμενος τὸν ἅγιον καὶ ἐθνωφελέστατον τοῦτον ἀγῶνα, ἴσως θὰ κατώρθωνε τέλος νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ εὐθεῖαν ὁδὸν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν ἠθικὴν διδασκαλίαν, τὸν παρεκτραπέντα καὶ διεφθαρμένον κλῆρον, καὶ οὕτω θὰ εὐηργέτει οὐ μόνον τὸν καθολικισμὸν ἀλλὰ σὺν αὐτῷ ὁλόκληρον τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα!

Ἀλλὰ κατὰ κακὴν μοῖραν τοσοῦτον παρωξύνθη καὶ ἐξεμάνη ἡ διάνοια τοῦ φιλανθρώπου μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ἠθικαῖς ἀρχαῖς ἀνατεθραμμένου Βολταίρου ἐκ τῶν ἀκατονομάστων καταχρήσεων τῶν λειτουργῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ θρησκείας, οἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὑπουργήματος παντοδυναμίαν των πρὸς ἰδίαν κόρεσιν τῶν ἀλόγων παθῶν, πρὸς καταπίεσιν τοῦ δυστυχοῦς ἀνθρώπου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐπίτηδες ἐκαλλιέργουν τὴν ἀμάθειαν, δεισιδαιμονίαν καὶ φανατισμὸν, τοσοῦτον, λέγομεν ἐκ τῶν κακουργημάτων τοῦ κλήρου παρεφέρθη καὶ

ἐσκοτίσθη ἡ ἄλλως τε φιλάνθρωπος διάνοια τοῦ Βολταίρου, ὥστε ἐν τῷ σκοτισμῷ αὐτοῦ ἐκλαβὼν ὡς αἴτιον καὶ συνένοχον τῶν καταχρήσεων, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τῶν διεφθαρμένων λειτουργῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἠθικωτάτης πνευματικῆς πολιτείας, αὐτὴν ταύτην τὴν ἄμωμον διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, διέσυρε καὶ ἐπροπηλάκισεν ἀσεβῶς διὰ τῶν εὐφυεστάτων συγγραμμάτων του πρὸς ἐκείνοις καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπεράνθρωπον ἠθικότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ χριστιανισμοῦ θρησκείαν, ὡς προκαλοῦσαν πάντα τὰ διὰ τῶν λειτουργῶν της διαπραττόμενα ἀθέμιτα καὶ εἰδεχθέστατα ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα δηθεν αὕτη ἐμπνέει διὰ τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ ἀρχέγονος ἠθικωτάτη διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο κατὰ θείαν φιλανθρωπίαν ὅπως ἐκριζώσῃ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὴν προτέραν δεισιδαιμονίαν καὶ τὸν φανατισμὸν καὶ καθησυχάσῃ τὴν ὑπὸ ἀμφιβολιῶν κυμαινομένην συνείδησιν αὐτῶν! Πόσον ὄντως οἰκτρῶς παρελογίσθη ὁ μέγας νοῦς τοῦ Βολταίρου, τοῦ συγχύσαντος τὸ ἀγαθὸν καὶ ἠθικώτατον πνεῦμα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀληθοῦς διδασκαλίας πρὸς τὸ κάκιστον καὶ ἀνηθικώτατον πνεῦμα τῶν λειτουργῶν τῆς θείας καὶ ἀπταίστου θρησκείας αὐτοῦ, οἵτινες περιχαρακωμένοι ἐν αὐτῇ καὶ ἀρυόμενοι παντοδυναμίαν ἐκ τῆς ἀγαθοποιοῦ ἰσχύος αὐτῆς ἐπέπεσαν ὡς λύκοι λυσσαλέοι καταφθείροντες τὰ ἴδια αὐτῶν πνευματικὰ ποίμνια!

Κατὰ τί ἔπταιεν εἰς ὅλας ταύτας τὰς ἀθεμιτουργίας καὶ τὰ ὄργια ἡ ἠθικὴ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία, ἡ διδάσκουσα τὸν ἄνθρωπον τὸ ἀγαθὸν, τὴν εἰρήνην, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐλπίδα; ἡ καθοδηγοῦσα αὐτὸν ν' ἀνυψοῦται εἰς τὸ ὕψος τοῦ πνευματικοῦ βίου διὰ τῆς καθυποτάξεως τῶν ἀλόγων παθῶν του; Διὸ, ὁ μέγας Βολταῖρος, ὁ τυχὼν τῆς ὑψίστης διανοητικῆς ἀναπτύξεως, δι' ἔλλειψιν ἠθικῶν ἀρχῶν σκοτισθεὶς τὴν διάνοιαν καὶ παραλογισθεὶς τὴν κρίσιν ἔσφαλεν, ἠδίκησεν, ἔβλαψεν, ὅπως σφάλλουν, ἀδικοῦσι καὶ βλάπτουσι καὶ παντες οἱ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ καταγιγνόμενοι νὰ διαστρέψωσι καὶ καταστρέψωσιν ἀγαθὰς καὶ εὐεργετικὰς ἀρχὰς, διότι ὑπὸ τὸν ἱματισμὸν αὐτῶν οἱ κακοῦργοι ἐξαπατῶντες κακουργοῦσιν.

Οὕτω δὴ, ὁ εὐφυέστατος Βολταῖρος διὰ τῆς εὐρυτάτης πολυμαθείας του, ἐλλείψει ἠθικῆς ἀνατροφῆς, συνετέλεσεν οὐχὶ ὅπως ἀνορθώσῃ καὶ ἐνισχύσῃ ἀλλ' ὅπως διαφθείρῃ καὶ κατασβέσῃ ἰδίως παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικήν. Αἱ δὲ ὀλέθριαι συνέπειαι, αἱ ἕνεκα τῆς ἠθικῆς ταύτης διαφθορᾶς ἐπελθοῦσαι καὶ τὰ νῦν ἔτι ὑφιστάμεναι εἰς τὴν διανοητικῶς, ὑλικῶς καὶ ἐθνολογικῶς μεγάλην πατρίδα του, γνωσταὶ τοῖς πᾶσι τυγχάνουσιν! Ἐνῷ πόσον ἐθνωφελὴς ἤθελεν ἀναδειχθῆ ὁ δαιμόνιος οὗτος ἀνὴρ ἐὰν διαστέλλων καὶ ὑπερασπιζόμενος διὰ τῆς πολυμαθείας του τὰ ἀρχέγονα ἠθικὰ διδάγματα τοῦ εὐεργετικωτάτου χριστιανισμοῦ περιώριζε τὴν βαρεῖαν καταφορὰν τῶν ἀκαταμαχήτων καὶ νικηφόρων διανοητικῶν ὅπλων τῆς ὀξυνοίας του, ὅπως καὶ ἤρχισεν ἐνεργῶν, μόνον εἰς τὸ νὰ παραστήσῃ μὲν εἰς τὸν λαὸν τὰς ἀθεμιτουργίας τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, διδάξῃ δὲ εἰς αὐτὸν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματά του καὶ συγγρόνως καταδείξῃ τὰ μέσα, δι' οὗ εἶνε δυνατὸν νὰ σωφρονίζωνται καὶ διαπλάσσωνται ἐν ἠθικαῖς ἀρχαῖς οἱ λητουργοὶ τῆς θρησκείας πρὸς εὐδαιμονίαν ἀληθῆ καὶ δόξαν τῆς μεγάλης πατρίδος του.

Κατὰ κακὴν δὴ μοῖραν καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν, ὡς μὴ ὤφελεν, αἱ διάφοροι καταχρήσεις καὶ ἀθεμιτουργίαι εὐαρίθμων λειτουργῶν τῆς θρησκείας, αἱ ἐν μέρει καὶ ἐκ τῆς ἀγαμίας προκαλούμεναι, ἡ κακοήθεια καὶ πλεονεξία τινῶν, ἄλλων δὲ ἡ ἀνικανότης καὶ ἀμάθεια ὑποβοηθούντων ἐπὶ ἰδιοτελείᾳ τὴν διάδοσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δεισιδαιμονιῶν παρὰ τῷ λαῷ, συνετέλεσαν καὶ συντελοῦσι εἰς τὸ νὰ ἐκμηδενίζωσι παρ' ἡμῖν τὸ γόητρον, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν ἀμώμητον θρησκείαν μας, τὴν ἀπολύτως ἀναγ-

καίαν πρὸς τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, παρωθοῦσιν οὐκ ὀλίγους ἐξ ἡμῶν ὅπως δεικνυώμεθα ψυχροὶ καὶ ἀντικείμενοι καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ λογικὸν καὶ ἄπταιστον πνεῦμα τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων τοῦ ἀρχεγόνου χριστιανισμοῦ καὶ ὅπως θεωρῶμεν ὡς τιμὴν καὶ θρίαμβον ἐάν τις ἐξ ἡμῶν ἔργοις ἢ λόγοις δυνηθῇ νὰ ὑπερακοντίσῃ τὸν ἕτερον κατὰ τὸν προπηλακισμὸν καὶ τὴν περιφρόνησιν κατὰ τῆς πνευματικῆς πολιτείας τοῦ Χριστοῦ!

Καὶ διὰ ποῖον δὴ λόγον δεικνύμεθα τοιαύτην παράλογον καὶ ἄδικον συμπεριφορὰν κατὰ τῆς ἀμώμου αὐτῆς θρησκείας, ἥτις ἀναμφιλέκτως διέσωσεν ἐν καιροῖς χαλεποῖς τὸν ἑλληνισμόν, ἠθικῶς δὲ διαχειριζομένη δύναται νὰ ἑδραιώσῃ καὶ ἀνυψώσῃ αὐτόν; διότι, ἃς τὸ ὁμολογήσωμεν ἀπροκαλύπτως, διότι ἐτύχαμεν λοβόντες ἐλαττωματικὴν ἀνατροφὴν, σύμμικτον ἐκ βαρβάρου καὶ ψευδοευγενοῦς ἀγωγῆς, διότι, μεθ' ὅλην τὴν μικρὰν ἢ μεγάλην διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν ἐχειραγωγήθημεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, διαπλασθέντες ἐν ἠθικαῖς ἀρχαῖς.

Ἀφοῦ δὲ ἐμβριθῶς ἐρευνῶντες τὴν πεπρωμένην ἐθνικὴν κατάστασίν μας, διαγιγνώσκομεν, ὅτι ἡ κυριωτέρα αἰτία, ἕνεκεν τῆς ὁποίας δυσπραγεῖ μὲν ἐν ἐξευτελισμῷ ὁ ἑλληνισμὸς, μαραίνεται δὲ ὁλονὲν τὸ ἐθνικόν μας αἴσθημα, τυγχάνει ἡ ἐλλειπὴς καὶ ἐλαττωματικὴ ἠθικὴ ἀνατροφή, ἡ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων προσγιγνομένη διὰ τῆς ἐν θεοσεβείᾳ διανοητικῆς ἀγωγῆς μας, ἃς ἀφιερωθῶμεν λοιπὸν συντόνως ἐφαρμόζοντες κατὰ τῆς τοιαύτης ἐλαττωματικῆς καταστάσεως τὸ προσφορώτερον θεραπευτικὸν μέσον· ἃς διασκεφθῶσιν οἱ ἁρμόδιοι ὅπως ἐξεύρωσι καὶ πραγματοποιήσωσι τὰ ἀποτελεσματικώτερα παιδαγωγικὰ μέσα, δι' ὧν ἐπιτυγχανομένης τῆς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα, σὺν τῇ ἤδη ἐπιτελουμένῃ διανοητικῇ ἀναπτύξει αὐτῶν, προλειαίνεται ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἑδραίαν ἀνόρθωσιν καὶ ἀληθῆ ἀνύψωσιν τοῦ φύσει προοδευτικοῦ ἑλληνισμοῦ. Πάντες οἱ δυνάμενοι, κληρικοὶ, διδάσκαλοι, δημοσιογράφοι, ἐπιστήμονες, ἔμποροι, βιομήχανοι, ἃς ἐργασθῶμεν συντελοῦντες διανοητικῶς καὶ ὑλικῶς ἔν τε τῷ οἴκῳ καὶ ἐκτὸς ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι δι' αὐτῆς δύναται ν' ἀναδειχθῇ ἰσχυρὸς ὁ ἑλληνισμὸς, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἀναδείξει καὶ εὐπραγίᾳ αὐτοῦ ἔγκειται καὶ ἡ ἡμετέρα ἀτομικὴ δόξα καὶ εὐημερία.

Ἀναπεταννυμένου τοῦ προσκηνίου, ἰδοὺ ἤδη ὁποῖοί τινες περίπου θὰ ἐπαρουσιάζοντο ἐν τῇ σκηνῇ τῶν ἐθνικοτήτων οἱ ἕλληνες, οἱ ἠθικῶς παιδαγωγημένοι μετὰ μικρᾶς ἢ μείζονος διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Μετριόφρονες τὴν συμπεριφοράν, σώφρονες τὴν δίαιταν, ἐγκρατεῖς τὰς ὀρέξεις, φιλελεύθεροι τὸ αἴσθημα, εἰλικρινεῖς καὶ ἀγαθοὶ τὴν καρδίαν, ἐνάρετοι τὴν ψυχὴν, ἀνδρεῖοι τὸ φρόνημα, κρατεροὶ τὸ σῶμα. Οἱ ἐν ἠθικῇ ἀγωγῇ διαπεπλασμένοι Ἕλληνες συμβιοῦντες ἐν τῇ δυνατῇ ὁμονοίᾳ μετὰ τῶν ὁμογενῶν θὰ διαβιοῦσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς, ἐφ' ὅσον τὰ δίκαιά των δὲν καταπατοῦνται, δὲν σφετερίζονται, δὲν κατακρατοῦνται διὰ τῆς βίας· πρόθυμοι ὅμως ὅπως ἀγωνίζωνται ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ, ἀδικουμένου ἢ καταπιεζομένου Ἑνὶ λόγῳ, οἱ ἠθικῶς ἀνατεθραμμένοι ἕλληνες φέρουσιν ὅλως ἰδιάζουσαν φύσιν καὶ χαρακτῆρα, ἀναδείκνυνται μεγαλόφρονες, φιλότιμοι, εὐγενεῖς, ἐράσμιοι καὶ ἐν γένει κοσμοπολῖται.

Τοιοῦτος δ' ὢν ὁ Ἕλλην τυγχάνει συνδιηλλαγμένος ἑαυτῷ, συμφιλιωμένος πρὸς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, εὐχαριστεῖται ἐκ τῆς παρούσης ὑπάρξεώς του· εὐημερεῖ μὲν καὶ ἀγάλλεται ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ, εὐτυχεῖ δὲ καὶ χαίρει ἐν τῷ κοινωνικῷ. Παντοῦ καὶ πάντοτε στρέφει τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν πατρίδα του, ἥτις τῷ τυγχάνει τὸ προσφιλέστατον εἴδωλον· διηνεκῶς ὀνειρεύεται τὴν δόξαν τῆς πατρίδος· μεριμνᾷ καὶ ἐνδιαφέρεται, πλέον ἢ περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος του, πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ὁποίας καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐν ἀνάγκῃ οἰκειοθελῶς, οὐχὶ ἐκ βαρβάρου καὶ κτηνώδους φανατισμοῦ, ἀλλ' ἐξ εὐγενοῦς συναισθήσεως, ὅτι ἐκπληροῖ τὸ ἱερὸν καθῆκόν του, προσφέρει θυσιάζων πάντα τὰ ἀγαθὰ, τὰ φίλτατά του, ἑαυτόν. Ὁ ἠθικῶς διαμορφωμένος Ἕλλην, φύσει ἐγκρατὴς καὶ σώφρων ὤν, ἀποστρέφεται τὴν ἡδυπάθειαν καὶ διεφθαρμένην πολυτέλειαν, ἀποφεύγει τὰς καταχρήσεις τῶν σαρκικῶν ἀπολαύσεων, γιγνώσκων, ὅτι αὗται φθείρουσαι τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν καὶ ἀμβλύνουσαι τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ταπεινοῦσι καὶ ἐκμηδενίζουσι πᾶν ὅ,τι ὑψηλὸν, ἀνδρικὸν καὶ εὐγενὲς ἐνυπάρχει ἐν τῷ ὑγιεῖ καὶ εὐρώστῳ ἀνθρώπῳ. Ὁ ἐν ἠθικῇ παιδαγωγημένος Ἕλλην εὐδαιμονεῖ ζῶν ἐν πνευματικῷ μᾶλλον ἢ ὅλως ὑλικῷ βίῳ, συναισθάνεται τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀφάτους ἐκείνας πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀπολαύσεις, αἱ ὁποῖαι ὅλως ἄγνωστοι τυγχάνουσιν εἰς τοὺς μὴ κεκτημένους ἠθικὴν ἀνατροφὴν, εἰς τοὺς δυσμοίρους καὶ δυσέλπιδας ὑλιστὰς, οἵτινες φέροντες τεταραγμένας φρένας καὶ ἀναισθητοῦσαν καρδίαν, διατελοῦσιν εἰς ἀέναον πόλεμον πρός τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους.

Τοιαῦτα δὴ ἐνάρετα τέκνα, ἅτινα διαπλάσσει ἡ ἠθικὴ ἀνατροφὴ διὰ τῆς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐμφυτεύσεως τῶν ἀληθῶν ἠθικῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστοῦ, τοιούτους ἀγαθοὺς πολίτας κεκτημένους ὁ ἑλληνισμὸς προάγεται, ἐνισχύεται καὶ εὐκλεῶς ἀνορθοῦται, σὺν δὲ τῇ ἠθικῇ ἀνυψώσει του, ἰδοὺ ὡς ἱστὸν ἀράχνης καθαίρει διὰ τοῦ σαρώθρου τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεώς του, τὴν κατὰ τοῦ ἡμετέρου ἐθνισμοῦ καταφορὰν τῶν ἰσχυρῶν ἐθνῶν, ὑπενθυμίζων, ὅτι πλέον τοῦ κάτι ὀφείλουν ταῦτα εἰς τὸν πρόγονον ἑλληνισμὸν, καὶ ὅτι κάτι ἴσως ἐπιτελέσει ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁ νῦν ἠθικῶς ἀνορθούμενος, πειθαναγκάζει δὲ καὶ ἐκβιάζει διὰ τῆς ἠθικῆς, διανοητικῆς ἴσως καὶ ὑλικῆς δυνάμεώς του, ὅσον σμικρὸς κἂν τυγχάνῃ κατ' ἀριθμητικὸν ὄγκον, ἄνευ ἐπαιτείας, ἄνευ παρακλήσεων, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν ἐξηυγενισμένων ἐθνῶν.

Οὕτω δὴ ἐκ τοῦ χάους τῆς ἀσημότητος καὶ ἠθικῶς ἀνορθούμενος ὁ δαφνοστεφὴς ἑλληνισμὸς, σὺν τῇ διανοητικῇ καὶ ὑλικῇ ἀναπτύξει του, διὰ τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἰδοὺ αὐτὸς καὶ πάλιν ἀνεγειρόμενος ἠλεκτρίζει, ὡς ἄλλοτε, διὰ τῆς πνευματικῆς δυνάμεώς του τὰς εὐγενεῖς καὶ εὐαισθήτους καρδίας· ἰδοὺ αὐτὸς καὶ ἠθικῶς ἐνισχυόμενος χειραγωγεῖ τὴν μεγάλην μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκπολιτευτικὸν προορισμὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἰδοὺ αὐτὸς, ὥσπερ ὁ ζωογόνος ἀστὴρ τῆς ἡμέρας, μετὰ τὴν δύσιν του, καὶ πάλιν ἀνατέλλει ἀνορθούμενος καὶ ἀνυψούμενος ἐν τῷ πνευματικῷ ὁρίζοντι τοῦ ἐθνολογικοῦ στερεώματος, ἀνατέλλει ὅπως ἔργοις ἐπιβεβαιώσῃ, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἐν ἠθικαῖς θρησκευτικαῖς ἀρχαῖς ἀνορθούμενος προώρισται διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἰσχύος του νὰ σπείρῃ καὶ καλλιεργήσῃ τὸν πολιτισμὸν παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς!

Ὅθεν, ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων, ἃς ἀτενίσωμεν τοὐντεῦθεν ἀσπαζόμενοι οὐχὶ τὸν νῦν ἠθικῶς ἐκτετροχιασμένον ἀλλὰ τὸν ἐν εὐθυδρομίᾳ ἀνατελοῦντα ἐθνικὸν ἀστέρα, τὸν περιβληθησόμενον τὸν πανίσχυρον ἠθικὸν ἱματισμὸν, ἃς χαιρετίσωμεν τὸν ἀκτινοβόλον, τὸν ἠθικὸν *Ἑλληνισμόν*!

ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΙΑΙ.

(Συνέχεια Ἴδε Τόμ. Ε'. Φυλλ. Α'.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'. ΜΕΡΟΣ Α'.

ΙΑΤΡΙΚΑ.

Ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἱερέως καὶ ὁ τοῦ ἰατροῦ συνυπῆρχον πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Οἱ *Παγὲς* τῆς Βραζιλίας

εἰσὶ συνάμα ἱερεῖς, ἐξορκισταὶ καὶ ἰατροί· θεραπεύουν νόσους ἐκμυζῶντες τὸ πάσχον τοῦ σώματος μέρος καὶ πτύοντες ἀκολούθως εἰς λάκκον πρὸς ἀποδιοπόμπησιν δῆθεν τοῦ κακοδαίμονος ὃν νομίζουσιν αἴτιον τοῦ νοσήματος. Οἱ ἱερομάγοι δ' οὗτοι, καὶ συγχρόνως ἰατροί, ἀποτελοῦσι σωματεῖον εἰς ὃ οὐδεὶς ἐστι δεκτὸς, ἂν μὴ πρῶτον ὑποστῇ τὰς σκληροτάτας τῆς μυήσεως δοκιμασίας.

Ἐν Ἀμενίᾳ τὸ πάλαι, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Τίκων* ἢ *Χαραλέζων*, οἱ θεοὶ ἐλέγοντο ὅτι ἐπανῆγον εἰς τὴν ζωὴν τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀποθνήσκοντας ἥρωας διὰ τῆς ἐκμυζήσεως τῶν πληγῶν αὐτῶν. Ἡ Ἀγκουϊτία ἢ Ἀγκιτία, ἀδελφὴ τῆς Μηδείας ἢ τῆς μαγίσσης Κίρκης, ἐγκατεστάθη ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς τὸν σκοπὸν κυρίως τοῦ ν' ἀξιωθῇ αὐτόθι λατρείας καὶ βωμῶν, ἐφαρμόζουσα τὰς ἰαματικὰς αὐτῆς γνώσεις ἐπὶ τῶν νοσημάτων τῶν λυμαινομένων τὴν χώραν ἐκείνην. Παρ' αὐτοῖς οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Μαρσοὶ ἐδιδάχθησαν τὴν τέχνην τοῦ γοητεύειν τοὺς ὄφεις.

Ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, καὶ μετὰ τὴν πολιορκίαν ἀκόμη τῆς Τρῳάδος, οἱ υἱοὶ τῶν Θεῶν καὶ οἱ ἥρωες ἐγίνωσκον ἀποκλειστικῶς τὰ μυςήρια τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς χειρουργίας.

Ὁ Ἀσκληπιὸς, π. χ., ὁ ἰατρὸς τῶν Ἀργοναυτῶν, ἐλατρεύετο ὡς θεότης μετὰ θάνατον. Ἡ Ῥώμη ἐν τῷ 462 ἔτει ἀπὸ κτίσεως αὐτῆς, ἀπαλλαχθεῖσα τῆς νόσου πανώλους, ἀνιδρύσαντο ναὸν τῷ Θεῷ τούτῳ τῆς Ἰατρικῆς, ὅστις, καθὰ ὑπὸ τοῦ χυδαίου λαοῦ ὑπετίθετο, εἶχε μεταβῆ ἐκεῖσε ἐν σχήματι ὄφεως καὶ κρυβῆ μεταξὺ τῶν καλαμώνων τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Παρίστατο δὲ κρατῶν βακτηρίαν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. Περὶ δὲ τὴν βακτηρίαν ταύτην ἦν ὄφις περιειλιγμένος. Οἱ ὄφεις ἦσαν ἰδίως ἀφιερωμένοι αὐτῷ, οὐ μόνον διότι οἱ ἀρχαῖοι ἰατροὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτῶν ἐν ταῖς συνταγαῖς των, ἀλλὰ διότι ὁ ὄφις ἐστὶ σύμβολον συνέσεως καὶ προβλέψεως ἀρετῶν—ἀναγκαιοτάτων τῷ ἰατρικῷ ἐπαγγέλματι.

Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ θεουργία (1) διένεμε μεταξὺ τριακονταὲξ ἐναερίων πνευμάτων τὴν ἐπιστασίαν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἐπεποιοῦντο ἰδιαιτέραν ἐπίκλησιν ἑκάστου τῶν πνευμάτων, ἵνα, τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ, ἐπιτύχωσι τῆς θεραπείας τοῦ παρ' αὐτῶν νοσηλευομένου μέλους. Ἐξ Αἰγύπτου δ', ὡς γνωστὸν, ἔσχον τὴν καταγωγὴν τὰ συνταγολόγια τὰ διδάσκοντα τὴν χρῆσιν τῶν φυτῶν ἐν τῇ ἰατρικῇ. Ἀλλὰ τὰ συνταγολόγια ταῦτα ἦσαν ὅλως μαγικά.

Ὁ ἐκ Προύσης τῆς Βιθυνίας ἄριστος ἰατρὸς, τοὔνομα Ἀσκληπιάδης, καθίδρυσεν ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ περὶ τὸ 60ον ἔτος π. Χ, σχολὴν ἰατρικήν. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἀπήγγελλον ἐπῳδὰς, ἐθεράπευον νόσους, διϊσχυριζόμενοι ὅτι αὐτὸς ὁ θεὸς τῆς ἰατρικῆς Ἀσκληπιὸς ὑπηγόρευε δῆθεν αὐτοῖς ἐν ὀνείρασι καὶ ὀπτασίαις τὸν τρόπον τῆς θεραπείας. Τοῦθ' ὅπερ ἐν παρόδῳ μᾶς ἀναμιμνήσκει τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους περὶ τοῦ τυφλοῦ θεοῦ Πλούτου:

«Οὔκουν ἰατρὸν εἰσαγαγεῖν ἐχρῆν τινά; —
«Τίς δῆτ' ἰατρός ἐστι νῦν ἐν τῇ πόλει;
«Οὔτε γὰρ ὁ μισθὸς οὐδὲν ἔστ', οὔθ' ἡ τέχνη. —
«Σκοπῶμεν. —
« Ἀλλ' οὐκ ἔστιν. —
» Οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖ. —
«Μὰ Δι', ἀλλ' ὅπερ πάλαι παρεσκευαζόμην
«Ἐγὼ, κατακλίνειν αὐτὸν εἰς Ἀσκληπιοῦ
«Κράτιστόν ἐστι.» — (Ἀριστοφ: Πλοῦτος.406.)

Ἐξ ὧν συμπεραίνομεν δύο τινά. ἀον, ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ὀλίγον ἐτιμᾶτο ἐν Ἀθήναις· καὶ βον, ὅτι ἀπέστελλον ἐνίοτε τοὺς νοσοῦντας ἵνα κοιμηθῶσιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔνθα, ὡς ἐφρόνουν, ὁ θεὸς οὗτος ὑπεδείκνυεν αὐτοῖς καθ' ὕπνον φάρμακόν τι ἰαματικὸν τῆς νόσου των. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἐν Ῥώμῃ ἰατροὺς βέβκιόν ἐστιν, ὅτι ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἡσυχία τοῦ νοὸς, τὰ ἐπιβαλλόμενα λουτρὰ, καὶ οὐχ ἧττον ἡ τῶν νοσούντων πεποίθησις ἐπὶ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἀνεπλήρουν τὴν θείαν

(1) Θεουργία — Ἀγυρτεία τοῦ θεουργοῦ· εἶδος μαγείας ὡς δῆθεν ἐκ συνεργείας θεοῦ.

παρέμβασιν καὶ ἐπέφερον πολλάκις τὸ ποθούμενον. —

Τὰ θερμὰ μεταλλικὰ ὕδατα, πλειότερον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ τὰ νῦν, ἦσαν ἀφιερωμένα τοῖς θεοῖς· ἤτοι, τῷ Ἀπόλλωνι, τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ. Ὁ ἱερὸς χαρακτὴρ τῶν ἰαματικῶν τούτων ὑδάτων διέμεινε λείψανον τῶν ἀρχαίων δεισιδαιμονιῶν μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ Ἄγγλος *Fosbroke* ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*British Monachism*» ἀναφέρει ὅτι, ἐν μέρει τινὶ καλουμένῳ *Nells' Point*, ὑπάρχει ὡραῖον φρέαρ εἰς ὃ μέγας ἀριθμὸς γυναικῶν προσέρχονται τὴν Μεγάλην Πέμπτην, καὶ ἀφοῦ πλύνωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς των ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης, ῥίπτουσιν ἐντὸς αὐτῆς μίαν περονίδα (καρφίτσαν). Ἄπαξ δὲ προσέτι τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅτι εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἅγ Μαρδρίνου (*St Mardrin's Well*), οἱ χωλοὶ, προσερχόμενοι τὸ ἑσπέρας, ἀνέθετον ἀφιερώματα ἐπὶ τοῦ ἐκεῖσε βωμοῦ, ἔπινον ἐκ τοῦ ὕδατος καὶ τὴν ἐπιοῦσαν πληροῦντες ἕκαστος ἀνὰ μίαν φιάλην ἐξ αὐτοῦ, τὴν ἐλάμβανον μεθ' ἑαυτῶν ἀναχωροῦντες. Ἐν Βαλσιγγάμῃ, ὡραῖον λιθόστρωτον κατεσκευάσθη διὰ τοὺς προσκυνητὰς, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ἱερόν τι φρέαρ καὶ σταυρὸς παρακείμενος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου οἱ προσκυνηταὶ, γονυπετοῦντες, ἔπινον ἐν κατανύξει ἐκ τοῦ ὕδατος. «Τὰ καθιερωμένα ταῦτα φρέατα, προστίθησιν ὁ «*Fosbroke*, ὑποδηλοῦσιν ἁπλῶς τὴν ἐπί»γνωσιν τῶν ἰδιοτήτων τῶν μεταλλικῶν ὑ»δάτων, ἀλλ' ἐξ ἀμαθείας αἱ ἰδιότητες αὗ»ται ἀπεδίδοντο μετ' εὐλαβείας εἰς αἰτίας »ὑπερφυσικάς.» Ἐν *Lancashire*, ὡσαύτως τῆς Ἀγγλίας, ὑπάρχει τὸ ἱερὸν φρέαρ τοῦ Ἅγ. Βινιφρέδου, ἐφ' οὗ ἀνηγέρθη καὶ παρεκκλήσιον ὑπὸ τῆς πλουσίας οἰκογενείας Στάνλεῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἑρρίκου Ζ'. Ὁ Ἄγγλος φυσιοδίφτωρ Πένναντ ἀναφέρει ὅτι προσκυνηταὶ ἐφαίνοντο συχνάκις ἐν αὐτῷ, ἱστάμενοι ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρι τοῦ λαιμοῦ, ἐν μεγίστῃ συντριβῇ ψυχῆς, ἐπὶ πολλὰς ὥρας, προσευχόμενοι καὶ ποιοῦντες ὡρισμένον τινὰ ἀριθμὸν περιστροφῶν· καὶ ὅτι ἡ εὐσέβεια αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον πολλάκις ἀνήγετο βαθμὸν, ὥστε καὶ θάνατον ἐπέφερε τοῖς ἐθελοθρήσκοις τούτοις.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἠδυνήθη ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ νὰ καταστρέψῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἐπικρατούσας προλήψεις τοῦ Πολυθεϊσμοῦ. Αὗται ἀνεφάνησαν μετὰ μείζονος δυνάμεως κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι, μεθ' ὅλην τὴν ἀντιπάθειαν ἣν ἐνέπνεον τοῖς Χριστιανοῖς, ἦσαν ὅμως σχεδὸν οἱ μόνοι χειρουργοὶ τῶν ἡγεμόνων καὶ βασιλέων· αἱ δὲ ἀξιοσημείωτοι θεραπεῖαι, ἃς ἐξετέλουν, εἰκάζοντο ὡς ἀποτελέσματα ὑπερφυσικῆς τινος ἐνεργείας. Ἡ δ' εἰκασία αὕτη ἐπεβεβαιοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς ἐντόνου μυςικότητος τῶν συνταγῶν των, παραληφθεισῶν πιθανῶς ἐκ τῶν Ἀράβων. Ἐνησμενίζοντο ὅθεν πολλάκις βλέποντες τοὺς Χριστιανοὺς αὐτῶν ἀντιπάλους, ἀπονέμοντας αὐτοῖς ὑπερφυσικὰς ἀρετάς. Ἀλλὰ, δυστυχῶς, μετὰ παρέλευσιν οὐ πολλοῦ χρόνου, σφοδροί τινες ὀπαδοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀνήγγελλον θαυμασίας τινὰς θεραπείας πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἰουδαίων. Ὡς λοιπὸν τὸ πάλαι ἐν τῷ ἐν τῇ νήσῳ Κῷ ἐθνικῷ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀνεκρέμαντο ἀφιερώματα χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ παριστῶντα τὰ θεραπευθέντα μέλη τῶν νοσούντων, οὕτω καὶ ἔντισι μητροπολιτικοῖς ναοῖς τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀνεφαίνοντο κνῆμαι, βραχίονες, ῥῖνες, κτλ. ὡς ἱερὰ μνημόσυνα τῆς τελεσθείσης αὐτῶν θεραπείας.

Ἡ συνήθεια τοῦ ἀποδιδόναι ὑπερφυσικὴν δύναμιν εἰς τὴν ὅλως φυσικὴν ἐνέργειαν τῶν φαρμάκων, καὶ ἰδίως τῶν ἐν μυστικότητι διατηρουμένων, διεσώθη μέχρι τῆς σήμερον. Οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν λέγουν, π.χ., ὅτι τὸ μόνον ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς δήξεως τῶν λυσσώντων ζώων εἶναι ἡ ἄμεσος καυτηριασις τῆς πληγῆς διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς θεραπείας διετέλει ἐν χρήσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν Τοσκάνῃ τῆς Ἰταλίας καὶ ἔν τισιν ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ὁ πεπυρακτωμένος οὗτος σίδηρος, ὁ ἐπενεγκὼν τὴν θεραπείαν, ἦν *βεβαίως* εἷς ἐκ τῶν ἥλων τοῦ Τιμίου Σταυ-

ροῦ ἢ ὤφειλε νὰ ἦναι, κατὰ τὴν κοινὴν δοξασίαν. — Ἡ ἀγυρτεία, ἵνα ὑποκρύψῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν φυσικῶν αἰτίων, ἀπέδιδε πολλάκις μαγικὴν δύναμιν εἰς πράγματα ἀσημάντου φύσεως. Ἀγύρτης τις, ὑπὸ τοῦ Φρομούνδου ἀναφερόμενος, ἐν τῇ «περὶ Γοητειῶν Πραγματείᾳ» του (*Tract. de Fascinatione*), συνεβούλευε φάρμακόν τι κατὰ τῆς φθίσεως καὶ τοῦ ὑδροπυρέτου, ὅπερ καθ' ἑαυτὸ ἦν ἁπλούστατον· ἡ σκευασία του ὅμως δὲν ὤφειλε νὰ γείνῃ διὰ τοῦ κοινοῦ πυρὸς, ἀλλ' ὡς ἑξῆς: Πριόνιον ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῇ ἐκ μηλέας ἀρτίως κεραυνοβοληθείσης, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ πριονίζηται ξύλινος οὐδὸς θύρας δι' ἧς πλεῖστοι εἶχον διέλθει, μεχρισοῦ ἡ ἐνδελεχὴς ἀνάτριψις τοῦ ἐργαλείου τούτου ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ παραγάγῃ φλόγα! Τὸ ἀλλόκοτον τῆς τοιαύτης συνταγῆς ἐνέπνεε πεποίθησιν τοῖς εἰς τὸ φάρμακον τοῦτο προστρέχουσι· τὸ δὲ λίαν δυσχερὲς τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ἐξησφάλιζεν ἐκ προοιμίων, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, τὸ ἀλάνθαστον τοῦ φαρμάκου. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἅπερ δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν, ἀλλὰ μᾶς ὑπομιμνήσκει καὶ ἕτερά τινα.

Πρὸς θεραπείαν τῆς ἐξαρθρώσεως τοῦ ὀστοῦ τῆς κνήμης, ὁ Κάτων (*De re rusticâ* «περὶ Ἀγροτικῶν») συστήνει τὴν ἐφαρμογὴν λεπτῶν σανίδων οὕτω πως διατιθεμένων, ὥστε νὰ συγκρατῶσι τὸ βεβλαμμένον μέρος ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ θέσει. Ἀλλὰ συγχρόνως σημειοῖ καὶ λέξεις τινὰς μυστηριώδεις, ἃς ὀφείλουν νὰ ἀπαγγέλλωσι, γινομένης τῆς ἐπιδέσεως, καὶ ἐξ ὧν μόνων ὑπετίθετο ἐξαρτωμένη ἡ μαγικὴ τελεσφόρησις τῆς πράξεως.

Ἐπιγραφή τις, ὑποτιθεμένη τὸ πάλαι ὑπάρχουσα ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, μᾶς παρέχει τρία παραδείγματα τῶν διαφόρων τρόπων καθ' οὓς ἡ εὐπιστία συντελεῖ πρὸς τὴν ἀγυρτείαν: 1. Οὐδὲν τὸ θαυμαστὸν ἐν τῷ σταματᾷν τὴν αἱμοπτυσίαν διὰ πικραμυγδάλων καὶ μέλιτος· διότι τὰ πικραμύγδαλα ἢ τὰ γίγαρτα (κούκουτσα) τοῦ ῥοδακίνου, καλῶς βρεχόμενα, ἀναδίδουν ὑδροκυανικὸν ὀξὺ, ὅπερ σταματᾷ τὴν ῥοὴν τοῦ αἵματος. Ἀλλ' ὅταν ὁ Θεὸς, ἵνα θεραπευθῇ ὁ πόνος τῶν πλευρῶν, συντάσσῃ τοπικὸν ἐπίδεσμα συνιστάμενον κυρίως ἐκ τῆς ἐκ τοῦ βωμοῦ συναγομένης τέφρας, συμπεραίνομεν εὐκόλως ὅτι οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ, συνεμίγνυον ἕτερόν τι φάρμακον μετὰ τῆς τέφρας ταύτης. 2. Ἐὰν ἀλοιφή τις, ἐν ᾗ τὸ αἷμα *λευκοῦ* πετεινοῦ συνεμιγνύετο μέλιτι, καὶ οὕτως ἐπέφερε τὸ σωτηριῶδες ἀποτέλεσμα, ἐπιτρέπεται βεβαίως ἡμῖν ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ αἷμα τοῦ πτηνοῦ συνετέλει ἁπλῶς πρὸς τὸ ἐπικαλύπτειν διὰ μυστηρίου τὴν σκευασίαν τοῦ φαρμάκου. 3. Τυφλός τις, μετά τινας γονυκλισίας, ἐπέθετο τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βωμοῦ ἱσταμένην χεῖρά του ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἀμέσως ἀνέβλεψε. Τὸ ἀληθὲς ὅμως ἐστὶν ὅτι οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν ὅρασίν του· καὶ πιθανῶς τὸ τέχνασμα τοῦτο ἐξετελέσθη ἐν κρισιμωτάτῃ τινι στιγμῇ, καθ' ἣν ἦτο ἐπάναγκες, ὥστε ἡ παρακμάζουσα φήμη τοῦ τε Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ ναοῦ του ν' ἀναλάβῃ νέαν τινὰ ἀναζωογόνησιν. —

Ὅταν ἀκούωμεν νὰ διηγῶνται περὶ τῶν θαυμασίων ἐκείνων νηστειῶν ἃς τινες ἐπέβαλοντο ἑαυτοῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας, δικαιούμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὰς μετὰ τῶν Ἀραβικῶν Νυκτῶν, τῆς «Χαλιμᾶς» (ἴδε νύκτας 137 καὶ 138)· ἐν αἷς ἀκατανόητοι ἀποχαὶ βρωμάτων περιγράφονται. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διηγήσεις αὗται εἰσὶ πλεῖσται τὸν ἀριθμὸν, δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ τὰς ἀποδώσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸν πόθον τοῦ ἀπατᾷν, καὶ ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ἅπασαι στεροῦνται ὑποστάσεως.

Ἃς παρατηρήσωμεν ἐν πρώτοις, ὅτι οὐσίαι τινὲς κέκτηνται τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀναστέλλειν τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν. Τοιαῦται π. χ. εἰσὶ τὰ φύλλα τοῦ ταβάκου ἢ καπνοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Περουβιανοῦ κοκκοφοίνικος. Τινὲς μάλιστα προέβησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἴπωσιν ὅτι, ἂν ἕτερον τῶν φυτῶν τούτων κρατηθῇ ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου, ὅστις εἰργάσθη δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἄσιτος, θέλει καταστήσει αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ὑποφέρῃ τὴν πεῖναν. Ἄλλως τε γνωστόν ἐστιν, ὅτι τὸ ὄπιον κέκτηται, κατά τινα βαθμὸν, τὴν δύναμιν τοῦ κατευνάζειν τὴν αἴσθησιν τῆς πείνης. Ὁ ταχυδρόμος τῆς Τουρκίας, ὁ ἐκτελῶν ἔφιππος μακρὰς καὶ κοπώδεις ὁδοιπορίας ἄνευ τινὸς ἀναπαύσεως, προμηθεύεται μεθ' ἑνὸς σακκίου περιέχοντος τροχίσκους ἐξ ὀπίου (*pastilles d' opium*) καὶ ὅταν αἰσθάνηται ἑαυτὸν λίαν κεκοπιακότα, καταβαίνει τοῦ ἵππου, ἀνοίγει τὸ σακκίον, τρώγει ἕνα τροχίσκον, προσφέρει δύο τῷ ἵππῳ του, καὶ εἶτα ἱππεύων ἐκ νέου προβαίνει εἰς τὴν ὁδοιπορίαν του μετὰ τοσαύτης φαιδρότητος, ὅσην εἶχε τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του, καὶ οὕτως ἀμφότεροι, ἄνθρωπος καὶ ζῶον, ἀναψυχὴν λαμβάνοντες, καταδαμάζουν τὴν αἴσθησιν τῆς πείνης.

Ὁ Ἰταλὸς ἰατρὸς καὶ φυσιογράφος Ματτιόλης, ἐν τοῖς Διοσκορίδου Σχολίοις αὐτοῦ (*Commentar in Dioscorid.*), ἀποδίδωσι τοῖς Σκύθαις τὴν χρῆσιν φυτοῦ τινος, νοστίμου τὴν γεῦσιν καὶ τοσοῦτον δραστικοῦ πρὸς τὸ ἀναπληροῦν τὴν τροφὴν, ὥστε διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἡ ζωὴ παρετάθη ἐνίοτε ἐπὶ *δώδεκα ὅλας ἡμέρας*. Τὸ φαινόμενον τοῦτο θαῦμα ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ διὰ τῆς εἰς μικρότατον ὄγκον σκευασίας ἐξόχως θρεπτικῶν τινων οὐσιῶν. Εἰς παρομοίου τεχνάσματος χρῆσιν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν καὶ τὰ περὶ Ἀβάριος (1) ἱστορούμενα ἢ μᾶλλον μυθολογούμενα, ὅστις οὐδέποτε ἐθεάθη τρώγων ἢ πίνων· ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ τέχνασμα λίαν ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς, τοῦ κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα κοιμηθέντος.

Ἀλλὰ μεγάλως ὑπερτερεῖ τοῦ θαύματος τοῦ καθιστάναι τὸν ἄνθρωπον ἀνεξάρτητον τῶν μάλλον κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν τῆς φύσεως τὸ θαῦμα τοῦ ἀποδιδόναι αὐτῷ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ζωήν. Τοῦθ' ὅπερ προβαίνομεν ἤδη ἵνα διὰ παραδειγμάτων σαφηνίσωμεν.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ὀλίγων πραγμάτων ὁ ὁρισμὸς ἐφαίνετο τοσούτῳ δυσχερὴς ὡς ὁ περὶ βεβαίου καὶ ἀναμφισβήτου θανάτου. Τὸ ἐπαναφέρειν λοιπὸν εἰς τὴν ζωὴν ἄνθρωπον κινδυνεύοντα ν' ἀπολέσῃ αὐτὴν διὰ παντὸς ὡς ἐκ λίαν κατεσπευσμένης ἐνταφιάσεως, ἐθεωρεῖτο θαῦμα.

Οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθιμα πλείστων ἐθνῶν διετύπωσαν πολλάκις τρόπους τινὰς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ πράγματι ἐσβέσθη ἢ ἐξέλιπεν. Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ Ἰνδοὶ μετεχειρίσθησαν τὸ *πῦρ*, ὡς τὴν ἀσφαλεστέραν τῶν ἀποδείξεων, ἐν τῇ ἀτελεῖ βεβαίως αὐτῶν γνώσει τῆς φυσιολογίας· καθότι, καὶ τοι αὐτὸ δὲν ἐξεγείρει τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ὑπάρχει ὅμως ἐναργὴς διαφορὰ ἐνεργείας τῆς καύσεως ἐπὶ σώματος ἀψύχου καὶ ἐπὶ σώματος ἐν ᾧ ἡ ζωὴ οὐδόλως ἐξέλιπεν. Ὅθεν παρ' Ἰνδοῖς, ἀφοῦ πρῶτον κόπρος ἀγελάδος τεθεῖσα ἀνημμένη ἐπὶ τοῦ στομάχου τοῦ νεκροῦ κατακαῇ, τότε μόνον ἀνάπτεται ἡ πυρὰ ἡ μέλλουσα νὰ καύσῃ τὸ σῶμα. Κατὰ τὰ φαινόμενα, παρόμοιον ἔθιμον ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Ὁ Τερτουλλιανὸς ἐμπαίζει τὰ θεάματα ἐκεῖνα ἐν οἷς ὁ Ἑρμῆς παρίσταται ἐξετάζων τοὺς νεκροὺς διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου, ἵνα πεισθῇ ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ θανάτου δὲν ἦταν ἀπατηλά. Τὸ ἔθιμον λοιπὸν τοῦτο φαίνεται διατέλεσαν ἄλλοτε ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ τέλος εἰς ἀχρηστείαν περιελθὸν, διετηρήθη ἁπλῶς ἐν μυθολογικαῖς ἀναμνήσεσιν. Ὁ φιλόσοφος Δημόκριτος διεβεβαίου ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀ-

(1) Ἄβαρις. Μυθώδης ἀνήρ, καταγόμενος ἐκ Σκυθίας ἢ ἐκ τῶν Ὑπερβορείων, ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος. Οὗτος περιῆλθε, λέγεται, τὴν γῆν ἅπασαν ἄσιτος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἐν βέλος μυστηριῶδες, ᾗ κατ' ἄλλους, φερόμενος ἐπὶ τοῦ βέλους τούτου, μεθ' οὗ ἐναερίως ἐποίει τὰς ὁδοιπορίας του. Ἐγίνωσκε δὲ τὰ μέλλοντα καὶ ἦτο ἄριστος ἰατρός. Ἀγνοεῖται ἡ ἐποχὴ τῆς γεννήσεως του. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἦν σύγχρονος τοῦ Ὀρφέως, οἱ δὲ τοῦ Πυθαγόρου.

σφαλὲς τεκμήριον ἀληθοῦς θανάτου. Ὁ Πλίνιος τὸ αὐτὸ ἰσχυρίζετο, παρατηρῶν πρὸς τούτοις ὅτι αἱ γυναῖκες ἦσαν μᾶλλον ἢ οἱ ἄνδρες ὑποκείμεναι εἰς τὸν κίνδυνον φαινομενικοῦ θανάτου. Ἀνέφερε δὲ καὶ πλεῖστα παραδείγματα, ἐν οἷς καὶ περὶ μιᾶς γυναικὸς ἥτις ἀνέζησεν ἀφοῦ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐνομίζετο νεκρά.

Ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγαι παρόμοιαι περιπτώσεις συνέβησαν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Τὰ ἑξῆς παραδείγματα ἀρκοῦν ὅπως ἀποδείξωσι τὸ δυσχερὲς ἀναμφιλέκτου ὁρισμοῦ, ὅτι ὁ θάνατος πράγματι ἐθριάμβευσε κατὰ τῆς ζωῆς :

1. Ὁ Κ. Ὀρφίλας ἀναφέρει τάδε : Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1837. Ὁ Κ. *Deschamps*, κάτοικος ἐν Δουγδούνῳ τῆς Γαλλίας, ἀπέθανε μετὰ ὀλιγοήμερον ἀσθένειαν. Τὴν ἐπιοῦσαν καθ' ἣν ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ κηδεία, συνήχθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ μέλλοντες νὰ παραπέμψωσι τὸν νεκρόν. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ὅτε ἡτοιμάζοντο νὰ καθηλώσωσι τὸ ἐπίπωμα τοῦ φερέτρου, ὁ νεκρὸς ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἐνταφίων αὐτοῦ καλυμμάτων καὶ ἐζήτησε νὰ φάγῃ. Οἱ παρόντες, ὑπὸ φόβου καταληφθέντες, ἤρχισαν νὰ φεύγωσι δρομαῖοι, ὡς νὰ ἔβλεπον ἐνώπιόν των φάντασμα· ἀλλ' ἀμέσως καθησύχασεν αὐτὸς ὁ ἴδιος *Deschamps*, ἐπανελθὼν ἤδη ἐκ τοῦ ληθαργικοῦ ὕπνου, τοῦ ὡς πραγματικοῦ θανάτου νομισθέντος. Ἡ δέουσα νοσήλευσις ἐγένετο αὐτῷ, καὶ οὕτως ἐπέζησεν. Ὅτε δ' ἐντελῶς ἀνέλαβε, διηγήθη ὅτι, ἐν τῇ ληθαργικῇ καταστάσει διατελῶν, ἤκουε τὰ περὶ αὐτὸν γινόμενα, χωρὶς νὰ δύναται νὰ κάμῃ τὴν παραμικρὰν κίνησιν, οὐδὲ τὰ αἰσθήματά του νὰ ἐκφράσῃ Εὐτυχῶς δι' αὐτὸν, ἡ κηδεία ἡ μέλλουσα τελεσθῆναι αὐθημερὸν τοῦ θανάτου του, ἀνεβλήθη μέχρι τῆς ἐπιούσης, ὁπότε ἡ ληθαργία εἶχε τελειώσει τὴν περίοδον αὐτῆς, ἄλλως ὁ Κ. *Deschamps* ἤθελεν ἐνταφιασθῆ ζῶν

2. Ἐν τοῖς «Ὑγιεινοῖς Χρονικοῖς» (*Annales d' Hygiène*) ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς : «Γυνή τις τοῦ χωρίου *Paulhan*, τῆς νομαρχίας *Hérault* ἐν Γαλλίᾳ, ἐνομίσθη ὡς θανοῦσα καὶ ἐτέθη ἐν τῷ φερετρῷ. Μετὰ δὲ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς, ὅτε ἐκομίζετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ βαστάροντες τὸ φέρετρον, αἰσθανθέντες κίνησίν τινα ἐν αὐτῷ ἐξεπλάγησαν. Σταματήσαντες λοιπὸν ἠνέῳξαν αὐτό, καὶ εὗρον τὴν ταλαίπωρον ζῶσαν! Εἶχεν ἁπλῶς ἐμπέσει εἰς ληθαργίαν. Τὴν μετεκόμισαν ἀμέσως οἴκαδε, ἀλλ' ἐκ τῆς συγκινήσεως ἣν ὑπέστη, δὲν ἐπέζησε πολὺν χρόνον μετὰ τὸ δυσάρεστον τοῦτο γεγονός.

3. Τὴν 27 Δεκεμβρίου 1842 ἔγραφον ἐκ τῆς πόλεως *Bergerac* τῆς γαλλικῆς ἐπαρχίας *Dordogne* ὅτι «Ἄνθρωπός τις αὐτόθι, πάσχων ἀπὸ συνεχῆ ἀϋπνίαν, καὶ συμβουλευθεὶς πρακτικόν τινα ἰατρὸν, ἔπιε, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, φάρμακόν τι ὅπερ βεβαίως ἐπήνεγκεν ὕπνον. Ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς ἀδιαλείπτως ἐκοιμᾶτο. Ἡ παράτασις αὕτη τοῦ ὕπνου μεγίστην προὐξένησεν ἀπορίαν τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐφλεβοτόμησαν αὐτόν. Τὸ αἷμα ὅμως ἐξέρρεε τῆς φλεβὸς λίαν βραδέως καὶ κατὰ μικροὺς σταγόνας. Ἐνομίσθη λοιπὸν νεκρὸς καὶ ἐνταφιάσθη. Ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας, ἐνθυμηθέντες τὸ δοθὲν ναρκωτικὸν ποτὸν, καὶ ὑπονοοῦντες ὅτι τοῦτο ἴσως ἐπήνεγκε φαινομενικόν τινα θάνατον, ἠνέῳξαν τὸν τάφον τοῦ νεκροῦ. Ὁποία δ' ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις αὐτῶν ὅτε εἶδον, ὅτι ὁ ὑποτιθέμενος νεκρὸς ἐτάφη ἔτι ζῶν : Εὗρον αὐτὸν πρηνῆ ἐντὸς τοῦ φερέτρου, τὰ δὲ συνεστραμμένα μέλη τοῦ σώματός του δηλοῦντα σαφῶς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου ἀγωνίαν αὐτοῦ.»

4. Ἐν τῇ Γαλλικῇ *Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων*, ὑπὸ 21 Φεβρουαρίου 1843, ἐπιστολή τις τοῦ Κ. *Caen*, τῆς 17 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἀναφέρει τάδε : «Ἡ Κυρία . . . κατοικοῦσα ἐν τῇ ὁδῷ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐφάνη ἐκπνεύσασα, μετὰ μακρὰν ἀσθένειαν, τὸ ἑσπέρας τῆς Τρίτης. Αἱ θλιβεραὶ προπαρασκευαὶ τῆς κηδείας ἐγένοντο διὰ νυκτός. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρωΐ, ὅτε οἱ μέλλοντες νὰ καταθέσωσιν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ φερέτρου τὴν ἀνέλαβον ἀνὰ χεῖρας, αὕτη ἀνεγερθεῖσα ἐκ τῆς ληθαργίας της ἀνέζησεν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὁποῖον ὀδυνηρὸν θάνατον ἤθελεν ὑποστῆ, ἂν παρετείνετο ἐπί τινας ἔτι ὥρας ἡ ληθαργία αὐτῆς.»

5. Ὁ Δόκτωρ Πάρις (*Paris and Fonblanque 's Medical jurisprudence*. Τόμος Β'.) διηγεῖται ὅτι «τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ «νόσος εὐλογία ἐλυμαίνετο τὴν Εὐρώπην, καὶ «μάλιστα τὴν Ἀμερικὴν, μετὰ τοσαύτης «ἐπιδημικῆς μανίας, οἱ δὲ ἰατροὶ διαφόρων «μέσων θεραπείας χρῆσιν ἐποιοῦντο ἵνα κα«ταστείλωσι τὴν πρόοδον αὐτῆς, οὐκ ὀλί«γοι ἀναμφιβόλως ἀσθενεῖς ἀνωμολογήθη«σαν θανόντες, οἵτινες μετὰ ταῦτα ἀνέλα«βον τὴν ὑγείαν των. Μεταξὺ δὲ τῶν πολ«λῶν περιπτώσεων ἃς δυνάμεθα ν' ἀναφέ«ρωμεν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου, ἡ ἑξῆς «ἐστιν ἡ ἐπισημοτέρα : Ἡ θυγάτηρ τοῦ «Ἐρρίκου *Lawrens*, προέδρου τοῦ Ἀμερι«κανικοῦ Κοινοβουλίου, ἐλογίσθη ὡς θανοῦ«σα ἐκ τῆς εὐλογίας. Ἀλλ' ὅτε τὰ παρά«θυρα τοῦ δωματίου ἐν ᾧ ἔκειτο, καὶ τὰ «ὁποῖα διέμενον κλειστὰ, διαρκούσης τῆς «ἀσθενείας, ἠνεῴχθησαν, ἵνα τὸ δωμάτιον «ἀερισθῇ, ὁ εἰσαχθεὶς ἀὴρ ἀναζωογοννήσας «τὴν ὑποτιθεμένην νεκρὰν, τὴν ἀπέδωκε «ζῶσαν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτῆς. Τὸ περιστα«τικὸν τοῦτο τοσοῦτον κατετρόμαξε τὸν «πατέρα τῆς νεάνιδος ὥστε, ὑπὸ φόβου μὴ «ἤθελέ ποτε ταφῇ ζῶντανὸς, διέταξεν ἐν τῇ «διαθήκῃ του νὰ καύσωσι τὸ σῶμά του, ἐ«πιβάλλων συγχρόνως τοῖς παισὶν αὐτοῦ «τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ὡς κα«θῆκον ἱερόν. Δυνάμεθα ἐπίσης εὐλόγως νὰ «ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ γυναῖκες μετὰ τὴν «ἐξασθένησιν τῶν σωματικῶν των δυνάμε«ων, κατὰ συνέπειαν σφοδρῶν καὶ παρατε«ταμένων τοκετῶν, ἐμπίπτουσι πολλάκις «ἐπί τινας ὥρας εἰς παρομοίαν ληθαργίαν, «ἐξαπατῶσαν τοὺς θεατάς Λίαν δ' ἀλλό«κοτος περίπτωσις τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀνα«φέρεται καὶ ἐν τῇ «*Ἐφημερίδι τῶν Σο«φῶν*» (*Journal des Savans*) τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1749 »

6. Ὁ Δόκτωρ Γόρδων Σμὴθ, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*Forensic Medicine*» καρατηρεῖ ὅτι «κατὰ συνέπειαν τῆς ταχύτητος καὶ τῆς ταραχῆς τῶν κηδειῶν ἐν ἐπιδημικαῖς νόσοις, οἱ ζῶντες πολλάκις συνεμίχθησαν μετὰ τῶν θανόντων, καὶ ὅτι ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν, ἔνθα ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν εἶναι μᾶλλον κατεπείγων ἢ ἐν τοῖς εὐκράτοις καὶ ψυχροῖς, ὑποκείμενα ἐνταφιάσθησαν ζῶντα.»

Ὁ Δόκτωρ *Thompson* συνέλεξε καὶ τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου «Ὁ «Νορμανδὸς *Francis Civile*, ὅστις ἔζη ἐπὶ «τῆς ἐποχῆς Καρόλου τοῦ Θ'. τῆς Γαλλίας, «*δὶς* ἀπέθανε κατὰ τὰ φαινόμενα, καὶ *δὶς* «ἔμελλε νὰ ἐνταφιασθῇ, ὅτε αὐθορμήτως «ἀνέζησε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ φέρετρον «κατετίθετο ἐν τῷ τάφῳ. — Τὴν ἑβδόμην «ἑκατονταετηρίδα Ἀγγλίς τις Κυρία, ὀνό«ματι *Russell*, θανοῦσα ἔμελλεν ὡσαύτως «νὰ ἐνταφιασθῇ· ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἐσή«μαινον τὴν ἐπικήδειον αὐτῆς κωδωνοκρου«σίαν, ἀνεγερθεῖσα ἐν τῷ φερέτρῳ ἀνεφώ«νησεν. Ἡ ὥρα τῆς λειτουργίας σημαίνει, «ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν » — Τὸ «1836 ἔντιμος τις πολίτης τῶν Βρυξελλῶν «ἐνέπεσεν εἰς βαθεῖαν ληθαργίαν τὴν πρωΐ«αν τῆς Κυριακῆς. Οἱ φίλοι του ἐκλαβόντες «αὐτὸν ὡς θανόντα, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐν«ταφιάσωσι, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν κατετέθη ἐν «τῇ νεκροθήκῃ· ἀλλὰ πρὶν ἢ καθηλώσωσιν «αὐτὴν, ὁ νεκρὸς ἀνεγερθεὶς καὶ τρίψας τοὺς «ὀφθαλμοὺς ἐζήτησε νὰ τῷ φέρωσι τὸν κα«φὲν καὶ τὴν ἐφημερίδα.»

Ἐκ τε τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐξ ἄλλων προσομοίων παραδειγμάτων πρόδηλον καθίσταται ὅτι, βραχυχρόνιος ἠρεμία καὶ ἀναστολὴ τῶν ζωτικῶν στοιχείων, δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς ἀληθὴς θάνατος. Ἡ ἀκινησία τοῦ σώματος, τὸ νεκρῶδες χρῶμα, ἡ ψυχρότης τοῦ προσώπου, καὶ οἱ ἔγκοιλοι ὀφθαλμοὶ, οὐδόλως εἰσὶν ἀναμφίλεκτα σημεῖα τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ ἐντελῶς ἐσβέσθη.

Περὶ δὲ τῶν *σημείων τοῦ θανάτου*, ὁ Κ. *Benjamin Brodie* γράφει τάδε : «Τοιαῦται «ἀπάται εἰσὶ λίαν σπάνιαι καὶ δύνανται νὰ «θεωρηθῶσιν ἁπλῶς ἀποτέλεσμα μεγίστης «ἀμελείας. Αἱ κινήσεις τῆς ἀναπνοῆς εἰσὶ

«πάντοτε ἐπαισθηταὶ τοῖς βλέμμασι καὶ «οὐδόλως ὑποκρυπτόμεναι τῷ μὴ βουλο-«μένῳ ἀπατηθῆναι. Ἡ καρδία ἀναμφιβόλως «οὐδέποτε ἐξακολουθεῖ τὴν ἐνέργειαν αὐ-«τῆς πλειότερον τῶν 4 ἢ 5 λεπτῶν ἀφότου «ἡ ἀναπνοὴ ὅλως ἐξέλιπεν. Ἀλλ' ὅμως δὲν «εἶναι πάντοτε εὔκολον τὸ νὰ εἴπῃ τις ἀ-«κριβῶς *τὴν στιγμὴν*, καθ' ἣν ὁ θάνατος «ἐπῆλθε, καθότι πρὸ αὐτοῦ ἔν τισι περι-«πτώσεσιν ἡ ἀναπνοὴ ἐπανέρχεται ἐν μα-«κροῖς διαστήμασι. Παρευρέθην παρ' ἀνθρώ-«πῳ θνήσκοντι καὶ ἐνόμισα αὐτὸν τέλος ἀ-«ποθανόντα, ὅτε, μετά τινας στιγμὰς, πα-«ρετήρησα ἐν αὐτῷ νέαν ἀναπνοὴν, ἥτις, «μετ' οὐ πολὺ διακοπεῖσα, ἐπανῆλθε μετὰ «μακρὸν χρονικὸν διάστημα, καὶ πάλιν δι-«ακοπεῖσα, ἐκ νέου ἐπανῆλθε καὶ οὕτω «καθεξῆς. Δὲν ἀμφιβάλλω λοιπὸν ὅτι ἄν-«θρωποι ἐν τοιαύτῃ καταστάσει οὐδόλως «ἀναισθητοῦσιν, ἀλλὰ ὅτι ἀκούουν καὶ ἐννο-«οῦν μάλιστα τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα τὴν «ὥραν ἐκείνην.»

«Ἀμφιβάλλεται ἂν ἡ αἰσθητικότης ἐκ-«λείπει ἀμέσως πάντοτε ὅταν ἡ καρδία «παύσηται τοῦ ἐνεργεῖν. Ἐν ἀνθρώποις ἀ-«ποθανοῦσιν ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς χολέρας, «σπασμώδεις κινήσεις τοῦ σώματος παρε-«τηρήθησαν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας, μετὰ «φαινόμενον θάνατον. Ἂν λοιπὸν τὸ νευρι-«κὸν σύστημα διέμεινε καὶ ἐν τοιαύτῃ ἐκ-«ρύθμῳ καταστάσει, τίς δύναται ν' ἀπο-«φανθῇ ὅτι δὲν διετήρησε καὶ τὴν αἰσθητι-«κότητα αὐτοῦ; Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν «ἔχομεν παραδείγματα ἀνθρώπων ἀναζη-«σάντων μετὰ τοὺς θανασίμους τούτους «σπασμούς· ἀλλ' ἡ περίπτωσις αὕτη, καί τοι «ἐλπίδος περὶ ἀναρρώσεως μὴ ὑπαρχούσης, «δὲν ἀρκεῖ ἵν' ἀποτελέσῃ ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα «κατὰ τῆς ἀμέσου ἐνταφιάσεως τῶν ἐκ χο-«λέρας ἀποθνησκόντων.»

Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἐπὶ τοῦ λίαν ἐνδιαφέ-ροντος τούτου ἀντικειμένου νὰ κάμωμεν ἔτι τινὰς παρατηρήσεις.

Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοὴ εἶναι ἡ οὐσιωδεστά-τη καὶ ἐν ταὐτῷ ἡ φανερωτάτη λειτουργία τῆς ὑγείας, ἡ παῦσις αὐτῆς δύναται εὐλό-γως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις θανάτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκ τινων νόσων καὶ καταστάσεων ἐκνευρισμοῦ, καθίσταται βραδεῖα καὶ ἀσθε-νεστάτη, καὶ κατὰ συνέπειαν τούτου ὅλως ὑπεκφεύγουσα τὴν παρατήρησιν τοῦ θεατοῦ, διάφοροι μέθοδοι ἐπεδοκιμάσθησαν πρὸς ἀ-πόδειξιν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς· ἤτοι, τὸ θέ-τειν πτίλον πτηνοῦ ἢ ἄλλας τινὰς ἐλαφρὰς οὐσίας ἐπὶ τοῦ στόματος ἢ τῆς ῥινὸς, ἢ δοχεῖον πλῆρες ὕδατος ἐπὶ τοῦ στήθους· πρὸς δὲ καὶ τὸ κρατεῖν κάτοπτρον πλησίον τοῦ προσώπου πρὸς συμπύκνωσιν τοῦ ἀ-τμοῦ τῆς ἀναπνοῆς. Ἀλλ' αἱ συνήθεις αὗται μέθοδοι ὑπόκεινται ὅλαι εἰς ἀπάτην. Τὸ πτίλον, ἢ οἱαδήποτε ἄλλη οὐσία δύναται νὰ κινηθῇ διὰ τῆς δονήσεως τοῦ περιστοι-χοῦντος ἀέρος, καὶ ἡ ἐπιφάνεια πρὸς τού-τοις τοῦ κατόπτρου δυνατὸν νὰ καλυφθῇ οὐχὶ ὑπὸ συμπυκνωθέντος ἀτμοῦ ἀναπνοῆς, ἀλλ' ὑπὸ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος ἐκπνεομένων ἀτμίδων. Δυνάμεθα ὅθεν νὰ δι-αβεβαιώσωμεν ἄνευ δισταγμοῦ, ὅτι φυσιο-λογικῶς ἀδύνατόν ἐστι τὸ νὰ διαμείνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ πολλὰς στιγμὰς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει *ἀσφυξίας*, χωρὶς νὰ ὑποδειχθῇ σημεῖόν τι δι' οὗ ὁ ἰατρὸς ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὕπαρξιν ζωτικότητος. Ἐξ ἁπασῶν τῶν ἐ-νεργειῶν τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως, ἡ ἀναπνοή ἐστιν ἡ μᾶλλον οὐσιώδης καὶ ἀναμφίλεκτος. Πνοὴ καὶ ζωὴ λίαν προσηκόντως ἐθεωρήθη-σαν ἀνέκαθεν συνώνυμα. Ὅσον βραδεῖα, ἀ-σθενὴς καὶ ἀδιόρατος ἀναπνοὴ κατασταθῇ ὑπὸ τῆς νόσου, πάντοτε ὅμως ἐστὶν ἐπαι-σθητὴ καὶ κατάδηλος, ὅταν τὸ στῆθος καὶ ἡ γαστὴρ ἐκτεθῶσι γυμνὰ πρὸς τὴν ὅρασιν· διότι, ὅταν οἱ μεσόπλευροι μυῶνες ἐνεργῶ-σιν, αἱ πλευραὶ ἀνυψοῦνται καὶ τὸ στέρνον ὠθεῖται πρὸς τὰ ἐμπρός· καὶ ὅταν τὸ διά-φραγμα ἐνεργῇ, ἡ γαστὴρ ἐξογκοῦται, καὶ κατὰ συνέπειαν τούτων ἡ ζωὴ ὑπολανθά-νει ἐνυπάρχουσα. Τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα οὐδέποτε διαφεύγουσι τὸν προσεκτικὸν πα-ρατηρητήν. Ἐνατενίζων οὗτος τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς γαστρὸς, θέλει σχη-ματίζει συμπέρασμα ἀσφαλέστερον τῶν συ-

νήθων καὶ κοινῶς παραδεδεγμένων μεθό-δων. —

Οὐδόλως λοιπὸν ἐναντία τοῦ ὀρθοῦ λό-γου ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις, ὅτι οἱ *ἀγύρται θαυ-ματουργοὶ*, οὐκ ἀγνοοῦντες τὴν μεταξὺ ψευδοῦς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φαινομενικοῦ καὶ ἀληθοῦς θανάτου διαφορὰν, ἠβουλήθησαν ἐνίοτε νὰ ἐπωφεληθῶσιν αὐτῆς, καὶ νὰ ἐγ-καυχηθῶσιν ἐπὶ κατοχῇ δυνάμεως ὑπερ-φυσικῆς: *τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν*. Ἀρκοῦσι δὲ πρὸς τοῦτο ν' ἀναφέρωμεν τὰ ἑξῆς δύο παραδείγματα:

Αον. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (Βιβλ. *VIII* Κεφ. *II. XI.*) λέγει ὅτι, «ἐδοξάσθη Ἐμπε-«δοκλῆς ἀποστείλας τὴν νεκρὰν ἄνθρωπον «ζῶσαν.» Τοῦθ' ὅπερ ἐν ἄλλαις λέξεσι σημαίνει ἁπλῶς, ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς οὐδὲν ἕτερον κατώρθωσεν ἢ νὰ διαλύσῃ τὴν ληθαρ-γίαν ἢ νάρκωσιν γυναικὸς παθούσης ὑπὸ ὑ-στερικῆς αἱμορραγίας.

Βον. Ὁ Φιλόστρατος, ὁ τὸν βίον Ἀπολ-λωνίου τοῦ Τυανέως συγγράψας, ἀναφέρει τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον τοῦ διασήμου τούτου μάγου:

«Κἀκεῖνο Ἀπολλωνίου θαῦμα: Κόρη ἐν «ὥρᾳ γάμου τεθνάναι ἐδόκει, καὶ ὁ νυμφίος «ἠκολούθει τῇ κλίνῃ βοῶν ὁπόσα ἐπ' ἀτελεῖ «γάμῳ, ξυνωλοφύρετο δὲ καὶ ἡ Ῥώμη, καὶ «γὰρ ἐτύγχανεν οἰκίας ἡ κόρη τελούσης ἐς «ὑπάτους· παρατυχὼν οὖν ὁ Ἀπολλώνιος «τῷ πάθει. «Κατάθεσθε, ἔφη, τὴν κλίνην, «ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς τῶν ἐπὶ τῇ κόρῃ δακρύων «παύσω» καὶ ἅμα ἤρετο ὅτι τὸ ὄνομα αὐ-«τῇ εἴη· οἱ μὲν δὴ πολλοὶ ὤοντο λόγον ἀ-«γορεύσειν αὐτὸν, οἷοι τῶν λόγων οἱ ἐπικη-«δειοί τε καὶ τὰς ὀλοφύρσεις ἐγείροντες· ὁ «δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ προσαψάμενος αὐτῆς καί «τι ἀφανῶς ἐπειπὼν, ἀφύπνισε τὴν κόρην «τοῦ δοκοῦντος θανάτου, καὶ φωνήν τε ἡ «παῖς ἀφῆκεν, ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν οἰκίαν «τοῦ πατρὸς, ὥσπερ ἡ Ἄλκυστις ὑπὸ τοῦ «Ἡρακλέους ἀναβιωθεῖσα· δωρουμένων δὲ αὐ-«τῷ τῶν συγγενῶν τῆς κόρης μυριάδας δε-«καπέντε, φερνὴν ἔφη ἐπιδιδόναι αὐτὰς τῇ «παιδί· καὶ εἴτε σπινθῆρα τῆς ψυχῆς εὗρεν «ἐν αὐτῇ, ὃς ἐλελήθει τοὺς θεραπεύοντας... «εἴτ' ἀπεσβηκυῖαν τὴν ψυχὴν ἀνέθαλψέ σε «καὶ ἀνέλαβεν, ἄρρητος ἡ κατάληψις τού-«του γέγονεν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ ἀλλὰ καὶ τοῖς «παρατυχοῦσιν.» (Φιλοστράτου τὰ εἰς τὸν Τυανέα Ἀπολλώνιον. Ἔκδοσις *Kayser*. Σελ. 85. *XLV.*) ἤτοι:

«Νέα τις μελλόνυμφος ἐφαίνετο ὅτι ἀ-πέθανε καὶ ὁ νυμφίος αὐτῆς ἠκολούθει μετα τοῦ πλήθους τὴν νεκρικὴν πομπὴν, ὀδυρό-μενος καὶ κλαίων τὴν ἀποτυχίαν τοῦ γά-μου του· συνεθρήνει δὲ καὶ ἡ Ῥώμη, διότι ἡ νέα ἀνῆκεν εἰς οἰκίαν τῆς Ῥώμης ὑπατικήν. Ἀπαντήσας λοιπὴν τὴν ἐκφορὰν ὁ Ἀπολ-λώνιος ἀνακράζει. «Κατάθεσθε τὸ νεκρικὸν φέρετρον, διότι ἐγὼ θὰ παύσω ὑμᾶς τοῦ δα κρυρροεῖν διὰ τὸν θάνατον τῆς νέας, καὶ συγχρόνως ἠρώτησε τὸ ὄνομά της. Τὸ πλῆ-θος ἐνόμισε τότε ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκφωνήσῃ ἐπικήδειόν τινα λόγον θρηνητικόν· ἀλλ' αὐ-τὸς ἐγγίσας μόνον τὴν χεῖρά της καὶ ψιθυ-ρίσας μυστηριώδεις τινὰς λέξεις ἐπ' αὐτῆς, ἀφύπνισε τὴν νέαν τοῦ φαινομενικοῦ θανά-του. Ἡ παῖς τότε ἐξέβαλε φωνὴν καὶ ἐπα-νῆλθεν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, καθὼς πο-τε ἡ Ἄλκηστις ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἀνα-στηθεῖσα. Οἱ συγγενεῖς τῆς νέας εὐγνωμο-νοῦντες τῷ προσέφερον δεκαπέντε μυριάδας (τὸ νόμισμα δὲν ἀναφέρεται) πρὸς ἀμοιβήν· ἀλλ' ὁ Ἀπολλώνιος ἐδωρήσατο αὐτὰς τῇ νέᾳ διὰ προῖκά της. εἴτε ὅμως ὁ Ἀπολλώ-νιος ἀνεῦρεν ἐν αὐτῇ σπινθῆρά τινα ζωῆς ὑπολανθάνοντα . . . εἴτε ἀνέθαλψε καὶ ἀ-νεκάλεσε τὴν ἀπεσβεσμένην ψυχήν, τοῦτο διατελεῖ ὂν μυστήριον οὐ μόνον ἐμοὶ ἀλλὰ καὶ τοῖς παρατυχοῦσιν.»

Ὁ Ἀπολλώνιος ἄρα, ἂν οὐχὶ ἄλλο, κα-τεῖχεν ὅμως τὸ μυστήριον τοῦ διακρίνειν μεταξὺ ἀληθοῦς καὶ δοκοῦντος θανάτου.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ὁ φόβος διαρκεῖ μᾶλλον τῆς χάριτος κατὰ τὴν παροιμίαν. Λίαν ὅθεν ἐνδιαφέρον τοῖς ἡμετέροις *θαυματουργοῖς* τὸ διεγείρειν τὸν φόβον διὰ τῆς χρήσεως φαρμακερῶν οὐ-σιῶν. Ἡ φύσις παρήγαγε τὰς οὐσίας ταύ-

τας ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις τῆς Οἰκουμένης αἵτινες πρῶται κατῳκήθησαν, καὶ ἡ τέχνη τοῦ ἐπαυξάνειν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἧττον ἀρχαία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἂν ὅμως τὸ πρωσσιακὸν ὀξὺ καὶ ἡ μορφίνη ἤθελον εἶσθαι γνωστὰ τότε τοῖς ἀρχαίοις, τί μαγικώτερον, ἢ τί θαυμαστότερον τοῖς βλέμμασι τῶν ἀγνοούντων τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, ἢ τὸ δηλητηριάζειν τοὺς ἀνθρώπους δι' αὐτῶν; Ὁ αὐτουργὸς τοῦ ἐγκλήματος ἤθελε φανῇ ὡς ὂν ὑπερφυσικὴν δύναμιν περιβεβλημένον, καὶ ἔχον τὸ προνόμιον τοῦ διαθέτειν τὰ περὶ ζωῆς κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, καὶ διὰ μιᾶς αὐτοῦ πνοῆς δυνάμενον ἐξαλεῖψαι αὐτὴν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Ἐν ἅπασι σχεδὸν τοῖς ἔθνεσιν οἱ ἱερεῖς τῆς ἀρχαιότητος ἐκέκτηντο τὸ ἀλάνθαστον καὶ μυστυριῶδες μέσον τοῦ καθυποβάλλειν τὴν περὶ ἐγκλημάτων κρίσιν εἰς *θεοδικίας* καὶ μάλιστα εἰς τὴν διὰ ποτῶν παρασκευαζομένων ὑπὸ τῶν ἰδίων των χειρῶν, ἅτινα ἦσαν ἐν γένει εἴτε θανατηφόρα ἢ ἀβλαβῆ, ἀναλόγως τῆς βουλήσεως αὐτῶν τοῦ σῶσαι ἢ ἀπολέσαι τὸν ὑπόδικον.

Ὁ ἰνδικὸς νόμος, ὁ ἀρχαιότερος ἁπάντων, εἶναι ὁ μόνος τολμῶν ἐκφράζειν ἀπροκαλύπτως τὴν λέξιν *δηλητήριον*. Ὁ μέλλων ὑποστῆναι τὴν θεοδικίαν ταύτην καὶ λαμβάνων τὸ πόμα πιστεύει ὅτι, ἂν ἦναι ἀθῶος, θὰ μεταβληθῇ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς πόσιν ἡδονικὴν καὶ εὐάρεστον. Ἐνίοτε ἡ δοκιμὴ περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ πίῃ ὁ κατηγορούμενος ἐκ τοῦ ὕδατος εἰς ὃ οἱ ἱερεῖς εἶχον προηγουμένως ἐμβάψει τὴν εἰκόνα μιᾶς τῶν θεοτήτων· τοῦθ' ὅπερ, καί τοι κατὰ τὸ φαινόμενον ἧττον φοβερὸν, ἦν ὅμως οὐχ ἧττον ἀποφαντικόν.

Ὁ κώδηξ τῶν Ἰνδικῶν νόμων, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐστὶ καθαρὰ θεοκρατία, τοῦ νομοθέτου ὑποτιθεμένου ὡς μὴ ἐκδίδοντος ἄλλους ἢ τοὺς ὑπὸ τῆς θεότητος ὑπαγορευομένους νόμους. Ἐκ τούτου ἡ ἀπόλυτος ὑπακοὴ καὶ πίστις τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς μεθερμηνευτὰς αὐτῶν ἱερεῖς, εἰς οὓς καὶ αὐτοὶ οἱ ἡγεμόνες ὑποτάσσονται. Ὁπόσον δ' ἐπεκτείνεται ἡ ἐξουσία τῶν Βραχμάνων, μανθάνομεν ἐκ τῶν δε τῶν λέξεων τοῦ κώδηκος τοῦ περιφήμου Ἰνδοῦ νομοθέτου Μενού. «Τίς ἡγεμὼν δύναταί ποτε πλουτῆσαι κα-«ταδυναστεύων τοὺς Βραχμάνας, τοὺς δυνα-«μένους, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῶν, δημιουργῆσαι «ἄλλους κόσμους, ἄλλους θεοὺς γεννῆσαι «ὡς καὶ ἄλλους ἀνθρώπους;» (Μανάβα—Δάρμα—Σάπρα. Κεφ. *IX*. Στίχ. 315.) Μετὰ τοιαύτην ἀξίωσιν καὶ ὑπεροψίαν τοῦ Ἰνδικοῦ κλήρου, ὁ βαθμὸς τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς διανοίας, ἅπερ ὑποδουλοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἐν Ἰνδίᾳ καὶ διατηροῦσιν αὐτὸν ἐν στασιμοτητι, οὐδόλως ὀφείλουν νὰ μᾶς ἐκπλήττωσι. —

Κατὰ τὸν *Koempfen* (Ἱστορία τῆς Ἰαπωνίας Βιβλ. *III*.) ἐν Ἰαπωνίᾳ ὁ κατηγορούμενος ὑπεχρεοῦτο νὰ καταπίῃ, ἐκ ποτηρίου ὕδατος, τεμάχια χαρτίου ἐφ' οὗ οἱ ἱερεῖς ἐνεχάραττον μαγικοὺς χαρακτῆρας· τὸ δὲ ποτὸν τοῦτο ἐκέκτητο τὴν δύναμιν τοῦ βασανίζειν αὐτὸν σκληρῶς μεχρισοῦ ὁμολογήσῃ τὸ πταῖσμά του.

Ὁ Γοδεφρεῖδος *Leger* λέγει ἐν ταῖς «*Περιηγήσεσιν* αὐτοῦ *ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἀσυρίας ἐν Γουϊνέᾳ*, ὅτι οἱ μαῦροι τῆς χώρας ἐκείνης δὲν τολμοῦν νὰ πίωσιν ἐκ τοῦ ὕδατος εἰς ὃ τὸ *φετὶς* (εἴδωλον) ἐβαπτίσθη, ὅταν συναισθάνωνται ἑαυτοὺς ἐνόχους. Ἵνα ὅθεν τὸ τοιοῦτο καθιερωμένον ὕδωρ ἐμπνέῃ τοσοῦτον φόβον, δὲν θὰ ὑπῆρχον ἄρά γε προηγούμενα παραδείγματα ἀποδεικνύοντα τὴν θανατηφόρον δραστικότητα αὐτοῦ;

Ὁ *Dapper* ἐν τῇ «*Περιγραφῇ τῆς Ἀφρικῆς*» αὐτοῦ, ἀναφέρει ὅτι οἱ μύσται τῆς Πάρα-Βέλλας, ἰσχυροτάτης θρησκευτικῆς ἑταιρίας τῶν ἐνδοτέρων μερῶν τῆς Μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς, παρασκευάζουσιν ὕδωρ τι θεοδικίας ὅπερ ἐπιχέουν ἐπὶ τῶν κνημῶν, τῶν βραχιόνων καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ σώματος τῶν ὑποδίκων. Ἂν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο καύσῃ τὸ μέλος, ὁ κατηγορούμενος κηρύττεται ἔνοχος, εἰδὲ μὴ, ἀθῶος. Ἡ μυστηριώδης προπαρασκευὴ τοῦ ὕδατος καὶ ἡ λαμβανόμενη περίσκεψις περὶ τὸ πλύνειν τὰ μέλη πρὶν ἢ ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν

αὐτοῦ, δὲν μᾶς ἐξηγοῦσιν ἄρά γε ἀρκούντως τὸ ὑποτιθέμενον θαῦμα; Ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλαις τισὶν Ἀφρικαναῖς φυλαῖς, ὁ ὑποπτευόμενος ἐπὶ μεγαλῳ ἐγκλήματι ἀναγκάζεται νὰ πίῃ ὀξύ τι ὑγρὸν, παρασκευαζόμενον ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ φλοιοῦ τοῦ δένδρου *Κουονὸ* καὶ μεθ' ὕδατος μιγνυόμενον. Ὁ δ' ἐπιζήσας μετὰ τὴν θεοδικίαν ταύτην ἀνομολογεῖται ἀθῶος.

Καὶ ἔθνη ἔτι μᾶλλον προκεχωρηκότα ἐν τῷ πολιτισμῷ παρεδέχθησαν τοιαύτας δίκας, ἐν αἷς ἡ θεότης ἐπεκαλεῖτο πρὸς θαυματουργὸν ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας. Ἐν Ῥώμῃ, ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Ὁρατίου, ὁ κύριος, ὁ ἔχων τὴν ὑποψίαν ὅτι ὁ δοῦλός του τῷ ἔκλεψέ τι, προσῆγεν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως. Ὑπεγρεοῦτο δὲ νὰ φάγῃ πλακοῦντα ἐφ' οὗ ὁ ἱερεὺς εἶχε προηγουμένως ἀπαγγείλει μαγικάς τινας λέξεις (*Carmine infectun*). Ἡ ποινὴ δ' αὕτη ἀνεκάλυπτεν ἀναντιρρήτως τὸν αὐτουργὸν τῆς κλοπῆς.

Ὁ Φιλόστρατος ἀναφέρει ὅτι πλησίον τῶν Τυάνων τῆς Καππαδοκίας ὑπῆρχε πηγὴ ψυχροτάτου ἀλλὰ πάντοτε ἀφρίζοντος ὕδατος (ἤτοι ὕδατος φύσεως ἀερίου) ὅπερ ἐχρησίμευε πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐπιορκούντων. Οἱ τοιοῦτοι πίνοντες αὐτὸ, ἐκαλύπτοντο ἀμέσως τὸ σῶμα φλυκταινῶν καὶ ἀποστημάτων, καὶ πρὸς τούτοις δὲν ἠδύναντο νὰ κινηθῶσιν ἂν δὲν ὡμολόγουν τὴν ἐπιορκίαν των.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀπέρριψεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θεοδικίας. Ἡ πηγὴ Wieres (παρὰ τῷ *Samen*, τῆς ἐπαρχίας *Pas de Calais*) ἔτι φημίζεται. Ἡ παραβᾶσα τὴν τιμήν της σύζυγος τοῦ *Saint Genoult* ἐτόλμησε νὰ βυθίσῃ τὸν βραχίονα της ἐν αὐτῇ, κηρύττουσα ὅτι ἡ διαγωγή της ἦν ἀνεπίληπτος· ἀλλ' ὁ βραχίων ἀμέσως ἐνεκρώθη. Ἡ πηγὴ αὕτη ἐστὶ τὰ νῦν ἀβλαβὴς, καὶ αἱ γυναῖκες δύνανται ἀφόβως νὰ πλύνωσι τὰς χεῖράς των ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' ὁ τρόμος ὃν τότε ἐνέπνεεν οὐκ ὀλίγους ἀνεχαίτιζε τοῦ ὑποστῆναι τὸ πείραμα αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ συνέβαινε πολλάκις καὶ ὡς πρὸς τὰς ἄλλας θεοδικίας. Πλεῖστα ἀνέκδοτα δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐν οἷς ὁ ἔνοχος, ὑπὸ τοῦ φόβου καταλαμβανόμενος τῆς τοῦ θαύματος ἐνεργείας, ἐξωμολόγει παραυτίκα τὸ ἔγκλημα αὐτοῦ. —

Οἱ μὲν τῶν ἰατρῶν ἀμφιβάλλουν περὶ τῶν *ἀποκρύφων* καλουμένων *δηλητηρίων*, τουτέστι περὶ τῶν δηλητηρίων ἐκείνων ἅτινα ἀνεπαισθήτως καὶ βαθμηδὸν συντέμνουσι τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν· οἱ δὲ, παραδεχομένοι αὐτὰ, διϊσχυρίζονται μόνον ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν, ἤτοι ὁ χρόνος τῆς ἐνεργείας των, δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῇ. Συμφωνοῦμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν τελευταίων, καθόσον μάλιστα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν πρώτων ἀναιροῦνται ὑπὸ πλείστων παραδειγμάτων τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον τοιαῦτα εἴδη φαρμάκων ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Κοϊντιλιανοῦ καὶ ἄλλων ἀξιοπίστων συγγραφέων. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι φάρμακόν τι οὐχὶ ὀξὺ καὶ σφοδρὸν ἀλλὰ χρονίζον, καὶ προξενοῦν θέρμην μαλακὴν, βῆχα, αἱμοπτυσίαν, φθίσιν καὶ ἀσθένειαν νοὸς ἐδόθη Ἀράτῳ τῷ Σικυωνίῳ:

«. . . Ὁ δὲ ποιησάμενος τὸν Ἄρατον «συνήθη (φίλον του), φάρμακον αὐτῷ δίδω-«σιν οὐκ ὀξὺ καὶ σφοδρὸν, ἀλλὰ τῶν θέρ-«μας τε μαλακὰς τὸ πρῶτον ἐν τῷ σώματι «καὶ βῆχα κινούντων ἀμβλεῖαν, εἶτα οὕτω «κατὰ μικρὸν εἰς φθορὰν περαινόντων. κτλ.» (Πλουταρχ. Ἄρατος. 411)

Καὶ ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν τοῖς «Ῥητορικοῖς» του ἀναφέρει περὶ μυστικοῦ τινος φαρμάκου μετὰ τρόπου ὑποδηλοῦντος ὅτι ἦτο τότε πασίγνωστον.

Ὁ δὲ Θεόφραστος ἀναφέρει περὶ ἑνὸς φαρμάκου κατασκευαζομένου ἐκ τοῦ φαρμακεροῦ φυτοῦ *ἀκονίτου*, ὅπερ ἠδύνατο νὰ συντεθῇ οὕτως ὥστε νὰ ἐκτελῇ τὴν θανατηφόρον ἐνέργειάν του ἐντὸς δύο, τριῶν, ἢ ἓξ μηνῶν· ἢ ἐντὸς ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν. Εἶτα προστίθησιν ὅτι οἱ μὲν ἀντέχοντες ἐπὶ πλεῖστον χρόνον κατὰ τοῦ φαρμάκου, ἐλεεινῶς ἀποθνήσκουσι, κατὰ μικρὸν τηκομένου καὶ

φθίνοντος τοῦ σώματος αὐτῶν· οἱ δὲ ἀμέσως τελευτῶντες δὲν βασανίζονται:

«Τὸ δ' ἀκόνιτον γίνεται μὲν καὶ ἐν Κρή«τῃ καὶ ἐν Ζακύνθῳ, πλεῖστον δὲ καὶ ἄρι«στον ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ ἐν Πόντῳ . . . συν«τίθεσθαι δὲ ὥστε κατὰ χρόνους πακτοὺς «ἀναιρεῖν, οἷον δίμηνον, τρίμηνον, ἑξάμη«μηνον, ἐνιαυτόν, τοὺς δὲ καὶ δύο ἔτη. «Χείριστα δ' ἀπαλλάττειν, τοὺς ἐν πλείστῳ «χρόνῳ, καταφθίνοντος τοῦ σώματος, ῥᾷ«στα δὲ τοὺς παραχρῆμα.» (Θεόφραστος. Περὶ Φυτῶν Ἱστορίας *IX*. 16).

Ὁ αὐτὸς αὐτόθι ὡσαύτως παρακατιὼν λέγει, ὅτι ὁ Θρασύας ἐφεῦρε τὴν κατασκευὴν δηλητηρίου ἐκ τοῦ χυλοῦ τοῦ μήκωνος καὶ τοῦ κωνείου καὶ ἄλλων ὁμοίων φυτῶν, ὅπερ διδόμενον εἰς μικρὰν δόσιν δραχμῆς, (ἤτοι τοῦ ὀγδόου τῆς οὐγγίας) ἐπέφερε θάνατον ῥάδιον καὶ ἄπονον:

«Θρασύας δὲ ὁ Μαντινεὺς εὑρήκει τι τοι«οῦτον ὥσπερ ἔλεγεν, ὥστε ῥαδίαν ποιεῖν «καὶ ἄπονον τὴν ἀπόλυσιν, τοῖς ὁποῖς χρώ«μενος κωνείου τε καὶ μήκωνος καὶ ἑτέρων «τοιούτων, ὥστε ἄογκον εἶναι σφόδρα καὶ «μικρὸν ὅσον εἰς δραχμῆς ὀλκήν.»

Τὰ μυστικὰ δηλητήρια ἦσαν πολὺ εἰς χρῆσιν ἐν Ῥώμῃ περὶ τὰ διακόσια ἔτη π. Χ. Ἐπειδὴ δὲ πλεῖστα διακεκριμένα ὑποκείμενα ἀπέθνησκον κατ' ἔτος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ ἐκ τοῦ αὐτοῦ νοσήματος, ἐγένετο ἔρευνα αὐστηρὰ περὶ τῆς αἰτίας τοῦ φαινομένου τούτου. Μία ὑπηρέτρια κατήγγειλε πολλὰς κυρίας τῶν πρωτίστων οἰκογενειῶν, αἵτινες, ἔλεγε, παρεσκεύαζον καὶ διένεμον δηλητήρια καὶ αἵτινες ἐξελεγθεῖσαι ἐπὶ τῇ ἀνακρίσει ὑπέστησαν τὴν προσήκουσαν ποινήν. Ταῦτα διηγεῖται ὁ Λίβιος ἐν τῷ 8ῳ Βιβλίῳ τῆς Ἱστορίας του. Ἐπειδὴ πλεῖστοι εἶχον μάθει τὴν ὀλεθρίαν ταύτην τέχνην δὲν ἠδυνήθη νὰ καταργηθῇ· ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀποδείξεις ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἱστορίᾳ ὅτι αὕτη διετηρήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Ὁ Τάκιτος ἐν τοῖς *Χρονικοῖς* του (Βιβλ. *IV*. κ. 8.) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ Σεγιάνου, τοῦ χαμερποῦς τούτου ὑπουργοῦ τῶν ὠμοτήτων τοῦ Νέρωνος:

«*Igitur Sejanus, maturandum ratus,* «*deligit venenum quo paullatim irrepen«te fortuitus morbus assimul aretur· id* «*Druso datum pen Lygdum spadonem* «*ut octo posl annos Cognitum est.*» ἤτοι·

«Ὁ Σεγιάνος, συνιδὼν ὅτι ὤφειλε νὰ σπεύσῃ, ἐξελέξατο δηλητήριον οὗτινος ἡ βραδεῖα ἐνέργεια ὡμοίαζε τῇ συνήθει πορείᾳ τῶν ἀσθενειῶν· τοῦτο δ' ἐδόθη τῷ Δρούσῳ διὰ τοῦ εὐνούχου Λύγδου, ὡς μετὰ ὀκτὼ ἔτη ἀπεδείχθη.»

Ἡ Ἀγριππίνη, ἐπιθυμοῦσα ν' ἀπαλλαχθῇ τοῦ Αὐτοκράτορος Κλαυδίου, συζύγου της, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ τολμῶσα ἀναφανδὸν νὰ τὸν φονεύσῃ, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὴ θέλουσα νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὸν ἁρμόδιον καιρὸν τοῦ νὰ διευθετήσῃ τὰ περὶ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς, μετεχειρίσθη δηλητήριόν τι ὅπερ νὰ ἀποστερήσῃ αὐτὸν τῶν νοητικῶν του δυνάμεων, καὶ βαθμηδὸν νὰ ἐπενέγκῃ τὸν θάνατον Τὸ φάρμακον τοῦτο κατεσκευάσθη κατὰ διαταγὴν αὐτῆς, ὑπὸ τῆς ἐν ταῖς δηλητηριάσεσι πεπειραμένης καὶ περιφήμου φαρμακευτρίας Λοκούστας, γυναικὸς, ἥτις καὶ πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου εἶχε καταδικασθῆ εἰς θάνατον, ἕνεκεν τοῦ ἀποτροπαίου καὶ ἐξωλεστάτου ἐπαγγέλματός της, ἀλλ' ἥτις ἐλυτρώθη, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ χρησιμοποιῆται ἐν ταῖς ἀνοσιουργήμασι τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων. Τὸ δηλητήριον ἐδόθη τῷ Κλαυδίῳ ἐν παροψίδι μυκήτων, ἀλλὰ μὴ ἐπαγαγὸν ἀμέσως τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα συνεμίχθη τὸ δεύτερον καὶ μεθ' ἑτέρου δραστικωτέρου. Τὸ αὐτὸ γύναιον παρεσκεύασεν ὡσαύτως καὶ τὸ δηλητήριον, δι' οὗ ὁ Νέρων ἐθανάτωσε τὸν Βρεταννικὸν, υἱὸν τοῦ Κλαυδίου, ὃν ὁ πατήρ του προὐτίθετο νὰ καταστήσῃ διάδοχον τοῦ θρόνου του. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ φάρμακον τοῦτο ἐβράδυνε τὴν ἐνέργειάν του, ἐπενεγκὸν ἁπλῆν δυσεντερίαν, ὁ Νέρων ἠνάγκασε τὴν Λοκούσταν διὰ μαστιγώσεων καὶ δι' ἀπειλῆς θανάτου νὰ κατασκευάσῃ ἕτερόν τι δραστικώτερον. Τοῦτο ἐδοκιμάσθη πρῶτον ἐπὶ ἐριφίου· ἐπειδὴ ὅμως τὸ ζῶον ἀπέθανε μετὰ πέντε ὥρας, ἐβράσθη ἐκ νέου καὶ ἐδοκιμάσθη τὸ δεύτερον ἐπὶ

χοίρου ὅστις παραχρῆμα ἀπέθανε· τότε δ' ἐδόθη τῷ Βρεταννικῷ ὅστις καταπιὼν αὐτὸ ἀμέσως ἐτελεύτησε. Ὁ Νέρων ἀντήμειψε γενναίως τὴν Λοκούσταν καὶ ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ ἡ ἐπάρατος αὐτῆς τέχνη τῇ παρέσχε καὶ μαθητὰς ἵνα ἐκμάθωσιν αὐτήν.

Ἂν πιστεύσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀούλου Γελλίου (*Aulus Gellius*) ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων συγγραμμάτων τοῦ Τουδιτανοῦ ἀναφερόμενα, ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν τοιοῦτα δηλητήρια ἦν ὡσαύτως γνωστὴ καὶ ἐν Καρχηδόνι. «Ὅτε, λέγει, ὁ περίφημος Ρωμαῖος στρατηγὸς Ἀττίλιος Ρεγοῦλος, ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων αἰχμαλωτισθεὶς, ἐστάλη εἰς Ῥώμην ἵνα προτείνῃ τῇ Γερουσίᾳ, ἐπὶ τῇ ἀνταλλαγῇ τοῦ ἰδίου του ἀτόμου, τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ παράδοσιν τῶν ἐν Ῥώμῃ Καρχηδονίων αἰχμαλώτων, ἐκώλυσεν ὁ ἴδιος τὴν διαπραγμάτευσιν ταύτην, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι εἶχε πίει δηλητήριον δοθὲν αὐτῷ ἐν Καρχηδόνι, καὶ ὅτι ἐν βραχεῖ τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος ἤθελε στερηθῆ τῶν στρατηγικῶν του ἐκδουλεύσεων. Ἐπανῆλθεν ὅθεν εἰς Καρχηδόνα ἵνα τηρήσῃ τὸν περὶ ἐπιστροφῆς δοθέντα ὅρκον του ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τῆς περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων διαπραγματεύσεως καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖσε κατὰ συνέπειαν του τε δηλητηρίου καὶ τῶν βασάνων ἃς ὑπέστη.»

Ὁ *Beck*, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*Medical Jurisprudence*», λέγει ὅτι «τὰ δηλητήρια τὰ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ ἐξαγόμενα ἐκ τοῦ ἀκονίτου, τοῦ κωνείου καὶ τοῦ μήκωνος. Τὸ μόνον παρ' αὐτοῖς ζωϊκὸν δηλητήριον ἦτο ὁ δριμὺς χυμὸς ὁ ἐξαγόμενος ἐξ εἴδους τινὸς μαλακίων καλουμένου «θαλάσσιος λαγωὸς» ἢ «ἀπλύσιον» (*Lepus marinus* ἢ *Aplysia depilans* τοῦ Λινναίου.) Δὲν φαίνεται δὲ νὰ ἐγίνωσκον τὰ μεταλλικὰ δηλητήρια Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλούμενον *ἀρσενικὸν*, ἤν ὅπερ νῦν καλοῦμεν ἀρσενικὸν θειοῦχον, σανδαράκη ἢ σάνδυξ, καὶ οὐχὶ τὸ παρ' ἡμῖν δραστικὸν μέταλλον ἀρσενικόν.

Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ μυστικῶς δηλητηριάζειν ἐπεξετάθη ἐνίοτε ἐπὶ μέγιστον βαθμόν· ἀλλ' ἡ ἀφήγησις τῶν δηλητηριάσεων τοσοῦτον περιπλέκεται μετὰ προλήψεων καὶ ὑπερφυσικῶν δῆθεν ἐνεργειῶν, ὥστε ἀποβαίνει δυσχερὴς καὶ προβληματικὴ ἡ μεταξὺ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς διάκρισις.

Οὐδεὶς ὅμως ποτὲ κατέστη ἀτιμώτερος ἐκ τῆς τέχνης ταύτης ὅσον ἡ Τωφανία ἢ Τωφφάνα, ἧς τὸ ἱστορικὸν προβαίνομεν ἤδη νὰ περιγράψωμεν.

(Ἀκολουθεῖ).

Ἐμ. Γιαννακόπουλος.

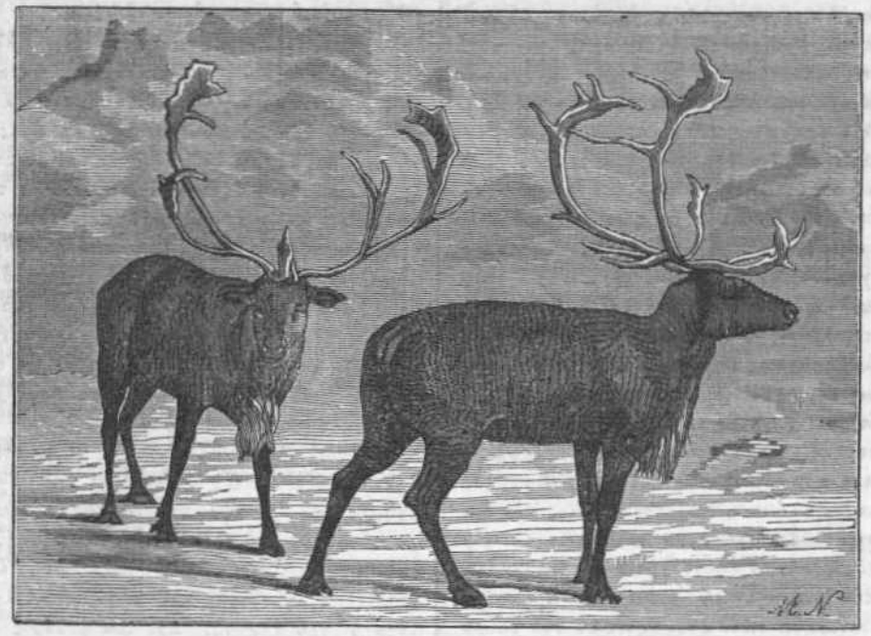

Ο ΤΑΡΑΝΔΟΣ.

Τὸ πλείστου λόγου ἄξιον τοῦτο ζῶον εὕρηται εἰς τὸς παγετώδεις ἐρήμους τοῦ βορείου πόλου καὶ τὰ ἀρκτικώτερα μέρη, ὅπου ἐγκατέστη ὁ ἄνθρωπος· κυρίως δ' ἀπαντᾶται εἰς τὴν Σπιτσμπέργην, τὴν Γροιλανδίαν, τὴν Λαπωνίαν, τὴν Φιλανδίαν καὶ ὅλα τὰ βόρεια τῆς Ῥωσσίας μέρη, εἰς τὴν Σιβηρίαν, τὴν Ταρταρίαν, τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς πέριξ νήσους. Ἐν Ῥωσσίᾳ ἐνίοτε καταβαίνει μέχρι τῶν προπόδων τοῦ Καυκάσου.

Ὁ τάρανδος ἔχει τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἀνάστημα μὲ τὴν ἔλαφον, πλὴν εἶναι παχύτερος. Ἡ κεφαλή του εἶναι πλατεῖα καὶ ὁμοιάζει ὁπωσοῦν πρὸς τὴν τοῦ βοός· ῥύγχος δὲν φαίνεται. Ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸ διὰ τρίτου βλεφάρου ὅπως προφυλάξῃ τὸ ζῶον ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς χιόνος.

Πολύτιμον λίαν ἀποδεικνύεται τὸ ζῶον εἰς τοὺς ἀποκλήρους κατοίκους τῶν πέριξ τοῦ Πόλου μερῶν, ἄνευ δὲ τούτου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ὕπαρξις ἀνθρωπίνων ὄντων εἰς τὰ σκληρὰ ἐκεῖνα κλίματα. Δυσκόλως δύναταί τις νὰ φαντασθῇ πόσας ὑπηρεσίας παρέχει εἰς τοὺς βορείους λαούς, ἰδίως εἰς τοὺς Λάπονας, δι' οὓς ὁ τάραντος εἶναι συγχρόνως ἵππος, βοῦς καὶ ἀρνίον. Τῷ ὄντι· ἐξημερούμενος ζεύγνυται ὡς ἵππος καὶ σύρει μετὰ μεγάλης ταχύτητος ἔλκηθρα καὶ ἁμάξας συνήθως δὲ διανύει περισσοτέραν τοῦ ἵππου ὁδὸν, καί τοι τρέχει ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ τοῦ πάγου· ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους δύναται νὰ διανύσῃ 6 ἕως 7 χιλιόμετρα, ἀλλὰ συνήθως διατρέχει 4 ἕως 5. Εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας βλέπει τις τὴν εἰκόνα ταράνδου ὁδηγοῦντος ἀξιωματικὸν, κομιστὴν κατεπειγουσῶν ἐπιστολῶν, καὶ διανύσαντος εἰς τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας τριακοσίας εἴκοσι λεύγας. Τὸ ζῶον ἀπεβίωσεν ἅμα ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας του.

Τὸ γάλα τῆς θηλείας λέγεται ἀνώτερον τῆς βοὸς, καὶ κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτοῦ καλὸν βούτυρον καὶ τυρόν. Ἀξία λόγου τροφὴ εἰς τὰ ἀρκτῷα ἐκεῖνα μέρη, μοναδικὴ σχεδὸν, εἶναι τὸ κρέας τοῦ ταράνδου, ἐκ δὲ τῶν τριχῶν καὶ τοῦ δέρματος κατασκευάζουσι θερμὰ καὶ στερεὰ ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα. Ἐκ τῶν κεράτων κατασκευάζουσι διάφορα ἐργαλεῖα, ἤτοι κοχλιάρια, λαβίδας μαχαιρῶν, κτλ., ἐκ δὲ τῶν περιττωμάτων, ξηραινομένων, σχηματίζουσι βώλους πρὸς θέρμανσιν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος· λαοί τινες μάλιστα ἐσθίουσι τοὺς λειχῆνας τοὺς ἐν τῷ στομάχῳ τοῦ ζώου εὑρισκομένους. Οἱ Ἐσκιμῶοι καὶ οἱ Γροιλανδοὶ εἰς τοὺς λειχῆνας τούτους μιγνύουσι κρέας κατακερματισμένον, αἷμα καὶ λῖπος, καπνίζουσι τὸ μίγμα αὐτὸ καὶ παρασκευάζουσιν ὀρεκτικώτατον ἔδεσμα.

Ὁ τάρανδος εἶναι ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος τῶν βορείων λαῶν. Ὁ πτωχότερος Λάπων κατέχει τοὐλάχιστον ζεύγη τινὰ, οἱ δὲ πλούσιοι ἔχουσι μεγάλα ποίμνια, ἐνίοτε ἐκ πολλῶν χιλιάδων. Τὴν ἡμέραν βόσκουσιν αὐτοὺς, τὴν δὲ νύκτα κλείουσιν εἰς σταύλους ἢ ἀφίνουσιν εἰς μέρη περιπεφραγμένα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ προσβάλωσι τὰ ἄγρια ζῶα. Οἱ τάρανδοι πρέπει νὰ προφυλάσσωνται καλῶς, διότι ἔχουσι μεγάλην τάσιν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν ἄγριον βίον ἅμα ἀφήσωσιν αὐτοὺς ἐλευθέρους. Ἕκαστον ζῶον ἀγέλης τινὸς φέρει σημεῖα δεικνύοντα τίνι ἀνήκει, ὥστε νὰ δύνανται νὰ διακρίνωσιν αὐτὸ ἅμα ἀποπλανηθῇ ἢ ἀναμιχθῇ εἰς ἄλλην ἀγέλην.

Οἱ ἄγριοι τάρανδοι συνέρχονται κατὰ μεγάλας ἀγέλας καὶ μεταναστεύουσι κατά τινας ὥρας τοῦ ἔτους. Τὸν χειμῶνα κατέρχονται εἰς τὰς πεδιάδας ἢ εἰς τὰς κοιλάδας, πλησιάζουσι τὰ παράλια καὶ τρέφονται ἐκ λειχήνων, οὓς κατορθοῦσι νὰ εὕρωσιν ὑπὸ τὴν χιόνα, ἣν σκάπτουσι διὰ τῶν ποδῶν ἢ τῶν κεράτων. Τὸ θέρος ἀνέρχονται τὰ ὄρη καὶ ἐσθίουσι τοὺς βλαστοὺς καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων, λέγεται δὲ ὅτι τὰς μεταναστεύσεις ταύτας ἐνεργοῦσιν ὅπως ἀποφύγωσι τὰ νύγματα τῶν μυιῶν καὶ οἴστρων, ἐξ ὧν πολλὰ ὑποφέρουσιν. Οἱ οἴστροι ἐκλέγουσι τὸν χρόνον τῆς μαδαρώσεως (μαδήσεως τῶν τριχῶν) ἵνα καταθέσωσι τὰ ὠά των εἰς ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος τοῦ τετραπόδου· ἅμα δὲ γίνῃ ἡ ἐκκόλαψις, οἱ σκώληκες εἰσδύουσι βαθέως ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα καὶ ἐπιφέρουσι δεινοὺς πόνους.

Τοὺς ἀγρίους ταράνδους πανταχοῦ καταδιώκουσιν ἀποινῶς, κυρίως καθ' ὃν χρόνον ἐνεργοῦσι τὰς μεταναστεύσεις των, ἤτοι τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ὅτε πολυάριθμοι ἀπαντῶνται καὶ ἄπειροι φονεύονται, κυρίως δὲ οἱ κυνηγοὶ περιμένουσιν ἀόρατοι τὰ ζῶα εἰς τοὺς ποταμοὺς, ὅθεν διαβαίνουσι κολυμβῶντες. Ἡ μεγαλητέρα θήρα ἐπιτυγχάνεται τὸ φθινόπωρον, ὅτε τὰ ζῶα εἶναι παχέα.

Τὸ μέγα ψῦχος εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ τετραπόδου· εἰς μέρη θερμὰ ἢ συγκερασμένα ἀπόλυται.

Ὅ τε ἄρρην καὶ ἡ θήλεια φέρουσι κολοσσιαῖα κέρατα, ἀλλὰ τοῦ ἄρρενος εἶναι μεγαλήτερα. Ὁ τελευταῖος ἀλλάσσει αὐτὰ ἐντὸς ὀκτὼ μηνῶν καὶ αἱ θήλειαι ἐντὸς πέντε. Τινὰ τῶν κεράτων ἔχουσι μῆκος τεσσάρων ποδῶν.

Δ.Ο.Σ.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ.

Αἱ ἐφημερίδες καθ' ἑκάστην ἀναφέρουσι περὶ τῶν συζητήσεων τοῦ νομοθετικοῦ τούτου σώματος καὶ δημοσιεύουσι τοὺς σπουδαιοτάτους πολιτικοὺς λόγους οἵτινες ἀπαγγέλλονται· πλὴν ὀλίγιστοι ἐκ τῶν ἡμετέρων γινώσκουσι τὸν μηχανισμὸν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης, ἐν ᾗ συζητοῦνται τόσα σπουδαῖα ζητήματα· διὸ καλὸν ἐνομίσαμεν νὰ ἐρανισθῶμεν τὰ ἑπόμενα.

Τὸ Βουλευτήριον εἶναι μεγαλοπρεπὴς οἰκοδομὴ, αἱ δὲ σειραὶ τῶν ἁπαλῶν ἑδρῶν, αἵτινες ἐκτείνονται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς αἴ-

θούσης, χωρίζονται ὑπὸ στενοῦ διαδρόμου, ὅστις ἄλλοτε εἶχε μεγάλην ἀξίαν, διότι ἐκεῖ συνήρχοντο τὰ διάφορα κόμματα καὶ οἱ τοῦ ἔθνους ἀντιπρόσωποι ἐβουλεύοντο πρὶν ἀρχίσωσιν αἱ ἐργασίαι. Ἄνω τῆς διόδου, πρὸς τὸ ὑπουργικὸν μέρος, ὑποτίθεται ὅτι ἑδρεύουσιν οἱ ἐνθερμότεροι ὀπαδοὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐνῶ κάτω εὑρίσκονται οἱ ἀνεξάρτητοι, οἱ παρέχοντες τὴν συνδρομήν των τῇ κυβερνήσει ἐπί τισιν ὅροις· προσθετέον ὅμως ὅτι ἡ γραμμὴ αὕτη οὐδεμίαν κυρίως ἔχει ἤδη σημασίαν, διότι πολλὰ μέλη καθήμενα ἄνω τῆς διόδου ψηφοφοροῦσι κατὰ τῆς κυβερνήσεως, περισσότερα δὲ, ἑδρεύοντα κάτω, οὐδέποτε διέπραξαν τὸ ἁμάρτημα νὰ φαντασθῶσιν ὅτι τὸ ὑπουργεῖον κακῶς πολιτεύεται.

Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ ἀντιπολίτευσις, δὲν παρέχει ὄψιν ὁμογενῆ. Ἐνταῦθα τὴν πρώτην τῶν ἑδρῶν σειρὰν κατέχουσιν οἱ πρώην ὑπουργοί, ὄπισθεν ὅμως αὐτῶν ἑδρεύουσι πολλὰ μέλη ἅτινα, ἐὰν ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἐπανέφερεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοὺς ἀρχαίους ὑπουργοὺς, διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν ψήφων των θὰ ἠνόχλουν αὐτοὺς οὐ μικρόν. Ἐντούτοις πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, κάτω τῆς διόδου, ἑδρεύουσι κατὰ προτίμησιν οἱ ἄγαν φιλελεύθεροι ἢ ῥιζοσπάσται, καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῶν πρώτων ἑδρῶν ἢ τῶν ἀμέσως ἑπομένων εὑρίσκονται οἱ Ἰρλανδοὶ βουλευταί, οἱ θιασῶται τῆς Ἰρλανδικῆς αὐτονομίας.

Διὰ λόγους εὐγενείας οὐδὲν μέλος ὀφείλει νὰ διέλθῃ τὴν φαντασιώδη γραμμὴν τὴν κεχαραγμένην μεταξὺ τοῦ προέδρου καὶ ῥήτορος ὁμιλοῦντος ἐν τῇ Βουλῇ· λέγοντες δὲ «ὁμιλοῦντος», ποιούμεθα χρῆσιν φράσεως ἀνακριβοῦς, διότι πᾶς ἀγορεύων, ἐκτὸς ἂν ἀποτείνῃ ἁπλῆν ἐρώτησιν, ὑποτίθεται ὅτι ἀποτείνεται εἰς τὸν πρόεδρον καὶ ὄχι εἰς τὴν συνέλευσιν· τοιοῦτος εἶναι τῷ ὄντι ὁ κανονισμός. Ἐπειδὴ ἕκαστος ῥήτωρ ἀποτείνεται εἰς τὸν πρόεδρον, θὰ ἦτο ἀγροῖκος ὁ θελήσων νὰ παρέμβῃ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγορεύοντος. Συμβαίνει ἐνίοτε, ὅταν αἱ συζητήσεις εἶναι ζωηραὶ, ῥήτωρ (ὅταν μάλιστα ἦναι νέον μέλος, δηλ. πρῶτον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν) νὰ εἴπῃ· Κύριοι! ἀντὶ Κύριε! εὐθὺς πανταχόθεν ἀκούονται φωναί· Εἰς τὴν τάξιν! εἰς τὴν τάξιν! Ἐπειδὴ ὡς ἐκ τοῦ κανονισμοῦ, δι' οὗ ἀπαγορεύεται ἡ διάβασις τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γραμμῆς, ὁ βουλευτὴς ὁ θέλων νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἕδραν του, ὀφείλει νὰ ποιήσῃ ἑλιγμοὺς πολλοὺς, πρὸς ἀποφυγὴν τούτων κύπτει ἐκ χαμηλῶν μερῶν καὶ μεταβαίνει ταχύτερον εἰς τὴν θέσιν του.

Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐγερθῇ τῆς ἕδρας του, εἴτε ἵνα ζητήσῃ τὸν λόγον, εἴτε ἵν' ἀποχωρήσῃ τῆς Βουλῆς, δίχως ν' ἀφαιρέσῃ τὸν πῖλόν του· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἅμα τις ἦναι ὄρθιος, ὀφείλει νὰ ἦναι ἀσκεπὴς καὶ πᾶς ὁ περιφερόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν, εἴτε εἰσερχόμενος, εἴτε ἐξερχόμενος, ὀφείλει νὰ χαιρετίζῃ τὸν πρόεδρον δι' ὑποκλίσεως τῆς κεφαλῆς.

Ὅπως ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ὁ *μάλλινος σάκκος* (α) δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς Βουλῆς, οὕτως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων θέσεις ἀπολαμβάνουσαι βαθμόν τινα ἐλευθερίας. Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τῇ αἰθούσῃ βλέπει κεχαραγμένην ἐν τῇ ψιάθῳ τῇ καλυπτούσῃ τὸ δάπεδον γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ τῆς ἕδρας, ἣν κατέχει ὁ κλητὴρ, εἰς τὴν ἀντίθετον ἕδραν. Ἐντεῦθεν τῆς γραμμῆς ταύτης τὰ μέλη δύνανται νὰ ἵστανται ὄρθια ἵν' ἀκούωσι τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ὦσιν ἀσκεπῆ, ἀλλὰ πέραν τῆς γραμμῆς ὀφείλουσι νὰ κάθηνται, διότι ἄλλως τοῖς γίνονται παρατηρήσεις. Ὅτε κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ 1875 ὁ κ. Πλίμσολ προσέβαλε σφοδρῶς τὸ ὑπουργεῖον, διότι ἀπέσυρε τὸ νομοσχέδιον περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἂν ὄρθιος εἰς τὴν θύραν, ὤφειλε νὰ βαδίσῃ πρὸ τῆς ἕδρας ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸν φιλιππικόν του. Ὑπάρχει ὡσαύτως εἰς τὴν αἴθουσαν κενόν τι ὅπου τὰ μέλη δύνανται νὰ ἵστανται ὄρθια φέροντα τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ κενὸν τοῦτο εἶναι ὄπισθεν τῆς καθέδρας τοῦ προέδρου. Λόγος τοῦ προ-

(α) Κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον, ὁ πρόεδρος τῆς Ἄνω Βουλῆς κάθηται ἐπὶ μαλλίνου σάκκου.

νομίου τούτου εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ὁ πρόεδρος δὲν δύναται νὰ τοὺς ἴδῃ, δὲν φαίνονται ἀνευλαβεῖς ὄντες κεκαλυμμένοι.

Ἐπειδὴ ἡ αἴθουσα τῆς Συνελεύσεως δὲν εἶναι ἀρκούντως μεγάλη ὅπως παραλάβῃ ὅλα τὰ μέλη ἐν ἀνέσει, οἱ πολλοὶ ἐξ ἀνάγκης συνωστίζονται εἰς τὰς στοὰς καὶ τότε τὰ μέλη δύνανται νὰ ὁμιλῶσιν ἐκεῖθεν· συνέρχονται δὲ ὅλα τὰ μέλη κατὰ σπουδαίας περιστάσεις· ἀλλὰ σπανίως ὁμιλοῦσιν ἐκ τῶν στοῶν.

Πολλοὶ τῶν ἐν ταῖς ἕδραις ἀσχημονοῦσιν. Ἐνῷ τινες εἰσὶν ἀσκεπεῖς, ἄλλοι φέρουσι τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἄλλοι ἐκτείνονται ἐπὶ τῆς ἕδρας των κοιμώμενοι ἢ ῥεγχόμενοι. Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων βουλευτῶν συνεθίζει νὰ διασταυρόνῃ τοὺς πόδας καὶ νὰ κτυπᾷ αὐτοὺς ὡς εἰ συνώδευε τὸν ῥυθμὸν μουσικῆς.

Γνωστὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσις ἥτις προσεγένετο τοῖς πρεσβευταῖς τῆς Καρθαγένης ἰδοῦσι συνεδριάζοντας τοὺς συγκλητικοὺς τῆς Ῥώμης. Ὅτε οἱ πρεσβευταὶ ἐκεῖνοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ εἶδον τοὺς πατέρας τοῦ ἔθνους φέροντας τὰς ἐσθῆτάς των, ἀνεβόησαν· «Εἶναι συνέλευσις βασιλέων!» Κινεζικὴ πρεσβεία βλέπουσα τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων μὲ τὴν ἀέναον κίνησιν τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου, τὴν ὁμοιάζουσαν πρὸς μυρμηκιὰν, μὲ τὰς φωνὰς «Εἰς τὴν τάξιν!», μὲ τὰς θορυβώδεις δηλώσεις ἐπιδοκιμασίας καὶ ἀποδοκιμασίας καὶ μὲ τοὺς ἀνάρθρους ψυθυρισμοὺς, μὴ λογιζομένου τοῦ ἐκ τῶν συνδιαλέξεων θορύβου, θὰ ἐξελάμβανε βεβαίως τὸ διάσημον σωματεῖον ἀντὶ συνελεύσεως μαθητῶν. Ἐντούτοις ἅμ' ἀναφυῇ σπουδαῖον ζήτημα, εὐθὺς ἐπέρχεται σιγὴ καὶ πάντες προσέχουσι μετὰ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ.

Ἄλλοτε ἐδύναντο οἱ πολῖται νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν διάδρομον ἵνα ὁμιλήσωσι κατ' ἰδίαν τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ τόση ἐγένετο κατάχρησις, τουτέστι τόσοι πολλοὶ ἐπωφελοῦντο τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, ὥστε ἡ συνήθεια κατηργήθη, καὶ οἱ θέλοντες νὰ συνδιαλεχθῶσι πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους περιμένουσιν εἰς τὰ πρόθυρα ἕως οὗ εἰδοποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ, δι' ἀκουστικοῦ σωλῆνος, ὅτι ὁ ζητούμενος εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των.

Προκειμένης σπουδαίας συζητήσεως, πλῆθος πολὺ συνωστίζεται πέριξ τοῦ Βουλευτηρίου· φέρουσι δὲ εἰσητήρια, ἀλλ' ἐπειδὴ θέσεις τόσαι δὲν ὑπάρχουσι, διὰ κλήρου ἀποφασίζεται πόσοι θὰ εἰσέλθωσιν. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις στοά τις καλουμένη τοῦ *προέδρου*, ἐν ᾗ εἰσὶ δεκτοὶ οἱ ὁμότιμοι, οἱ ποεσβευταὶ καὶ ἔξοχα ὑποκείμενα, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ γεγραμμένα εἰς ἐπίτηδες βιβλίον.

Πρὶν ὁ πρόεδρος καταλάβῃ τὴν ἕδραν, ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως σύντομος προσευχὴ ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης, ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ὑπὲρ τῆς Βουλῆς «ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν ἀποφάσεων πᾶσαν ἐσφαλμένην κρίσιν, ἐλατήριον ἢ αἰσθήματα μεροληπτικά.

Μόνον οἱ κατὰ τὴν προσευχὴν παρόντες βουλευταὶ δικαιοῦνται νὰ μείνωσι μέχρι τέλους τῆς συνεδριάσεως εἰς τὰς ἕδρας ἃς ἐξέλεξαν· ἡ δ' ἐκλογὴ γίνεται διὰ τῆς καταθέσεως χαρτίου ἐν ᾧ εἶναι ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιπροσώπου· οὗτος δύναται νὰ καταλείψῃ τὴν θέσιν του ὅσον θέλει, διότι οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ τὴν καταλάβῃ ἢ, ἂν οὕτω πράξῃ, ἐκκενόνει αὐτὴν ἅμα τοῦ πρώτου ἐπιστρέψαντος.

Ἀλλὰ πῶς δύναταί τις νὰ ἐξασφαλίσῃ ἕδραν διὰ τὴν προσευχήν· — Οἱανδήποτε ὥραν πρὸς τῆς συγκαλέσεως τῆς συνελεύσεως, ὁ ἀντιπρόσωπος καταθέτει εἴς τινα ἕδραν τὸν πῖλόν του, ὅπερ σημαίνει (καὶ τὸ ἔθιμον σέβονται πάντες) ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν ἕδραν κατὰ τὴν προσευχήν· ἂν δὲ κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ ὄχι κατόπιν ἔχει αὐτὴν, διατηρεῖ καθ' ὅλην τὴν συνεδρίασιν. Ἐπ' ἐσχάτων ὅμως εἰσήχθη νεωτερισμὸς καταχρηστικὸς ὅλως· ἀντὶ δηλ. νὰ θέτωσιν ἐπὶ τῆς ἕδρας πῖλον, θέτουσι χειρόκτιον ἢ κύλινδρον χαρτίων. Τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὸν κανονισμόν. Ἡ παρουσία τοῦ πίλου σημαίνει ὅτι ὁ κύριός του εὑρίσκεταί

που τοῦ Βουλευτηρίου καὶ ὅτι ἡ ἀπουσία του μικρὸν θὰ διαρκέσῃ, ἐνῷ παλαιὸν χειρόκτιον ἢ ἄλλο ὅμοιον πρᾶγμα δύναται νὰ κατατεθῇ εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βουλευτοῦ, εἴτε ὑπὸ φίλου ἢ ὑπηρέτου, καὶ ὅμως ὁ ἀντιπρόσωπος νὰ ἀπουσιάζῃ. Οἱ φύλακες προσέχουσιν ἵνα μὴ γίνηται ἡ κατάχρησις καὶ ἀμέσως ἀφαιροῦσι τὰ χειρόκτια καὶ τὰ χαρτία, διὰ τὸν ὀρθότατον λόγον ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀντικείμενα δὲν φέρουσι τὸν ἀπαιτούμενον χαρακτῆρα διὰ νὰ καταλάβωσιν ἕδραν. Δυνατὸν νὰ καταφύγῃ τις εἰς παλαιὸν πῖλον διὰ νὰ παραβῇ τὸν κανονισμόν· πλὴν δύσκολον εἶναι νὰ φέρῃ εἰσερχόμενος δύο πίλους, οὐδὲ συμβιβάζεται ὁ δόλος πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν εὐγενοῦς συνεδριάζοντος ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Ἄλλως δὲν ἀποβαίνει πάντοτε ἀναγκαῖον νὰ κρατῇ τις ἕδραν, διότι ὑπάρχουσι θέσεις αἵτινες, καὶ ἐν ἐλλείψει χάρτου ἢ πίλου, θεωροῦνται ἀνήκουσαι εἴς τινα μέλη ἀπὸ πολλοῦ εἰθισμένα νὰ κάθηνται εἰς αὐτὰς καὶ ἃς οἱ τυχὸν κατέχοντες συνάδελφοι παραχωροῦσι προθύμως καθ' οἱανδήποτε ὥραν.

Μετὰ τὴν προσευχὴν ὁ ἱερεὺς ἀναχωρεῖ χαιρετίζων. Ἐὰν ὑπάρχωσι παρόντα 40 μέλη, περιλαμβανομένου τοῦ προέδρου, οὗτος καταλαμβάνει τὴν ἕδραν του, ἀλλ' ἐὰν τὰ μέλη ἦναι ὀλιγώτερα, αἱ ἐργασίαι ἀναβάλλονται, ἐξαιρουμένης τῆς Τετάρτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἂν ἡ Βουλὴ συνέλθῃ τὴν μεσημβρίαν, ἕκαστον μέλος παρὸν εἰς τὴν προσευχὴν ὀφείλει νὰ περιμείνῃ μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας, ἐκτὸς ἂν συνήχθησαν ἤδη ὑπὲρ τὰ 40 μέλη, ὅτε ἄρχονται αἱ ἐργασίαι. Ἕνεκεν δὲ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὀλίγοι παρευρίσκονται τὴν Τετάρτην εἰς τὴν προσευχὴν, καθόσον ὁ παρευρισκόμενος δὲν δύναται ἔπειτα ν' ἀναχωρήσῃ—ὁ κλητὴρ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ μὴ καταλίψῃ τὴν θέσιν του.

Ἡ πρώτη μετὰ τὴν προσευχὴν ἐργασία περιστρέφεται εἰς τὰς *ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις*. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος θὰ φανῇ παράδοξος εἴς τινας, διότι τὸ Κοινοβούλιον ὀφείλει νὰ φροντίζῃ μόνον περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Διὰ τῆς λέξεως *ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων* ἐννοοῦσι τὰς μὴ ἀφορώσας τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς χώρας, ἀλλὰ τὰ τοπικὰ ἢ μερικά, ἤτοι τοὺς σιδηροδρόμους, τὰς διώρυγας, τὸ φωταέριον, τὰ ὕδατα, κτλ. Τὰ περὶ τῶν ὑποθέσεων τούτων νομοσχέδια, ἀφοῦ ἀναγνωσθῶσι τὸ δεύτερον ἐπὶ δημοσίας συνεδριάσεως, παραπέμπονται εἰς ἐπιτροπὰς, αἵτινες τὰ συζητοῦσι καὶ συντάττουσι τὰς ἀναγκαίας ἐκθέσεις. Τοῦ ἔργου περατωθέντος, ὁ πρόεδρος ἑκάστης ἐπιτροπῆς προσέρχεται εἰς τὴν Βουλὴν φέρων τὴν ἔκθεσίν του, ὁ δὲ τῆς Βουλῆς πρόεδρος, ἅμα ἰδὼν αὐτὸν, καλεῖ ὀνομαστί· οὗτος ἀγγέλλει διατί ἦλθε καὶ προχωρῶν πρὸς τὴν τράπεζαν καταθέτει τὴν ἔκθεσίν του. Τότε ἀναγινώσκεται τὸ νομοσχέδιον, ὅπερ γίνεται παραδεκτὸν μετὰ τῶν τροποποιήσεων ἃς ἡ ἐπιτροπὴ εἰσήγαγεν. Ἐντούτοις ἕκαστος βουλευτὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῆς παραδοχῆς του καὶ δὲν εἶναι σπάνιον *ἰδιωτικὸν* νομοσχέδιον ν' ἀπορριφθῇ συλλήβδην, καί τοι τῆς ἐπιτροπῆς εὐμενῶς ἀποφανθείσης. Ἡ διεύθυνσις τῶν ἰδιωτικῶν νομοσχεδίων εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς μέλος τῆς Βουλῆς διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ προέδρου.

Κατόπιν παρουσιάζονται αἱ ἀναφοραί.

Ἀλλ' ἂς σταθῶμεν . . — Πόθεν ὁ θόρυβος οὗτος; Ἡ θύρα τῆς Βουλῆς αἰφνιδίως κλείεται καὶ τρὶς κρότοι ἀκούονται. Εἰς τῶν φυλάκων προσέρχεται καὶ διὰ φωνῆς στεντορείας ἀνακράζει *Ἡ μέλαινα ῥάβδος!* Εὐθὺς βλέπει τις ἐρχόμενον βραδέως καὶ μετὰ πολλῶν ὑποκλίσεων εὐγενῆ, μέλανα ἐνδεδυμένον, φέροντα περισκελίδας βραχείας, κρατοῦντα ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τὸν μὲ ἐλατήρια πῖλόν του καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ εἶδος σκήπτρου. Ὁ ἀνὴρ ἅμα φθάσας πρὸ τῆς τραπέζης χαιρετίζει τὸν πρόεδρον καὶ πληροφορεῖ τὴν *ἔντιμον συνέλευσιν* ὅτι οἱ λόρδοι ἐπιθυμοῦσι νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἵνα ἀκούσῃ τὴν ἀνάγνωσιν βασιλικοῦ διαγγέλματος περιέχοντος τὴν ὑπὸ τῆς Μεγαλειότητος ἐπικύρωσιν νομοσχεδίων τινῶν. Μεθ' ὃ ὁ εὐγενὴς ἀποσύρεται ὀπισθοβατῶν καὶ χαιρετίζων ἀδιαλείπτως — γύμνασμα ἀπαιτοῦν οὐ τὴν

τυχοῦσαν ἐπιτηδειότητα. Ὁ πρόεδρος ἐγκαταλείπει τότε τὸ θρανίον του καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ ἐπιτροπῆς μεταβαίνει εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων· μέχρι δὲ τῆς ἐπιστροφῆς του οὐδεμία συζήτησις γίνεται.

Ἰδοὺ ὅμως καὶ ἄλλος παράδοξος ἀνὴρ εἰσέρχεται. Αἴφνης ἰσχυρὸς σιδηροῦς μοχλὸς ἐκτείνεται ἐκ τῆς θέσεως τοῦ κλητῆρος μέχρι τῆς ἀντιθέτου ἕδρας καὶ παρουσιάζονται δύο εὐγενεῖς κόκκινα ἐνδεδυμένοι κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας ἔγγραφον.

— Τί φέρετε, κύριε δικαστά; ἐρωτᾷ ὁ πρόεδρος.

— Ἀναφορὰν τοῦ σωματείου τοῦ Λονδίνου.

— Πολὺ καλά· ἂς κατατεθῇ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Οἱ δύο εὐγενεῖς ἐπιδίδουσι τὸ ἔγγραφον εἰς ἕνα τῶν γραμματέων καὶ ἀποχωροῦσιν.

Οἱ δύο οὗτοι εὐγενεῖς εἰσὶν οἱ δύο δικασταί, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν δικαστὴν τοῦ Μιδλεσὲξ (κομητείας ἐν ᾗ κεῖται τὸ Λονδῖνον), κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην οἱ δύο ἄνθρωποι ἀποτελοῦσιν ἕνα. Πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἴθισται τὸ σωματεῖον τοῦ Λονδίνου νὰ ὑποβάλλῃ τὰς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον αἰτήσεις του διὰ τῶν δύο δικαστῶν του. Τὸ σωματεῖον τοῦ Δουβλίνου ὑποβάλλει αὐτὰς διὰ τοῦ λόρδου δημάρχου μετὰ τῆς αὐτῆς τελετῆς. Τινὲς εἶχον προτείνει νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ προνόμιον τοῦτο καὶ εἰς τὸν λόρδον δικαστὴν τοῦ Ἐδιμβούργου, ἀλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέκρουσαν διὰ τὸν λόγον ὅτι, τῶν Σκώτων ὄντων θετικῶν, οὐδόλως θὰ ἔμελλεν αὐτοῖς νὰ στείλωσι τὸν δικαστὴν των εἰς ἀπόστασιν 400 μιλλίων ἵνα κομίσῃ ἀναφοράν· σημειωτέον δὲ ὅτι ταῦτα συνέβαινον ὅτε δὲν ὑπῆρχον σιδηρόδρομοι.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἀναφοράς. Εἰς τὰ ἄκρα τῆς τραπέζης κρέμανται δύο δερμάτινοι σάκκοι, ἐκεῖ δὲ ῥίπτονται αἱ ἀναφοραί. Ὁ βουλευτὴς ὅστις εἶναι ἐπιτετραμμένος νὰ καταθέσῃ ἀναφορὰν συντάσσει εἰς διπλοῦν σημείωσιν, ὧν τὴν μίαν ἐπιδίδει εἰς τῶν ἀγγελιαφόρων εἰς τὸν ἐν τῇ Βουλῇ συντάκτην τοῦ *Χρόνου* καὶ τὴν ἑτέραν εἰς τοὺς συντάκτας τῶν λοιπῶν ἐφημερίδων, τοὺς παρόντας ἐν τῇ στοᾷ. Συνεχῶς ἄρα οὐδεὶς περὶ τῶν ἀναφορῶν λόγος γίνεται ἐν τῇ Βουλῇ καὶ οἱ πάντες λαμβάνουσι γνῶσιν ἐκ τῶν ἐφημερίδων· οὐχ ἧττον πᾶς ὁ καταθέτων ἀναφορὰν, ἅμα ὀλίγην ἔχῃ ὑπομονὴν καὶ ἐπιθυμῇ ν' ἀκούσῃ τὴν φωνήν του, δύναται νὰ περιμένῃ ὅπως προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ προέδρου κατὰ σημείωσιν ἣν οὗτος ἔχει ὑπ' ὄψιν. Τότε ἐγείρεται, ἀγγέλλει δι' ὀλίγων πόθεν καὶ πρὸς τί ἡ ἀναφορὰ, μεθ' ὃ ῥίπτει αὐτὴν εἰς τὸν σάκκον. Δύναται ἐπίσης νὰ ζητήσῃ ἵνα ἡ ἀναφορὰ ἀναγνωσθῇ εὐκρινῶς ὑπό τινος τῶν γραμματέων, ὅπερ ματαιοπονία, διότι ἡ ἀνάγνωσις ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν συνδιαλεγομένων καὶ οὐδεὶς προσέχει.—Αἱ ἀναφοραὶ παραπέμπονται κατόπιν εἰς εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις κατατάσσει αὐτὰς, μετρᾷ τὰς ὑπογραφὰς καὶ ὁρίζει τίνες νὰ τυπωθῶσι, μεθ' ὃ στέλλονται εἰς τὰς οἰκίας τῶν βουλευτῶν μετ' ἄλλων κοινοβουλευτικῶν ἐγγράφων.

Καί τοι μικρὸν προσέχουσιν εἰς τὰς ἀναφορὰς ὅταν κατατίθενται, οὐχ ἧττον ἀποκτῶσι μεγάλην σπουδαιότητα ἅμα ἀνάγονται εἰς νομοσχέδιον ἢ πρότασιν ἧς ἐπελήφθη ἡ Βουλή· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπικαλοῦνται τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναφορῶν καὶ τῶν ὑπογραψάντων ἵνα ὑποστηρίξωσιν ἢ ἀποκρούσωσι τὰ προτεινόμενα μέτρα ὡς ἀπόδειξιν τοῦ φρονήματος τῆς χώρας. Πολλάκις διατείνονται ὅτι εὔκολον νὰ προκαλέσῃ τις ἀναφορὰς ἐπὶ τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ζητήματος, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ὑπογραφῶν εἰσὶ γεγραμμέναι διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἢ ὀφείλονται εἰς ὑπομίσθια ὄργανα, κτλ· ἑνὶ λόγῳ μετέρχονται τὰ πάντα ἵνα ποιήσωσιν αὐτὰς ἐκποδών Οὐχ ἧττον ὅμως τὸ πρᾶγμα ὑπάρχει καὶ ἂν πολλαὶ ἀναφοραὶ ἀποφαίνωνται ὑπέρ τινος μέτρου, αὗται βαρύνουσιν εἰς τὴν πλάστιγγα· ἄλλως δὲ εἶναι πρόδηλον ὅτι οὐδὲν μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἀντιπράττει εἰς νομοσχέδια ὑπὲρ οὗ οἱ ἐντολεῖς του ἀνεφέρθη-

σαν. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι ἀναμφιβόλως δύναται νὰ προκαλέσῃ καταχρήσεις· οὐχ ἧττον ὅμως εἶναι ἓν τῶν ἀρίστων προνομίων ἐλευθέρου λαοῦ.

Αἱ ἀναφοραὶ πρέπει νὰ ἦναι συντεταγμέναι μετριοφρόνως καὶ αἰδημόνως, νὰ μὴ περιέχωσι δὲ ὑβριστικὰς φράσεις κατὰ ἀρχῶν, μηδὲ νὰ ὑπαινίσσωνταί τι περὶ τῶν συζητήσεων τοῦ Κοινοβουλίου, ἢ τῶν ὑποβληθεισῶν προτάσεων, ἂν αὗται ἁπλῶς ἠγγέλθησαν· ἅμα ὅμως ἀρχίσωσιν αἱ συζητήσεις, εἰσὶ δεκταὶ αἱ εἰς αὐτὰς ἀναγόμεναι ἀναφοραί. Αἱ περιέχουσαι φράσεις ἀπηγορευμένας διαγράφονται ἐκ τοῦ καταλόγου καὶ ἀποσύρονται. Οὐδεὶς δύναται νὰ ζητήσῃ δι' ἀναφορᾶς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, προκαταβολὴν δημοσίων χρημάτων.

Ἀφοῦ ὑποβληθῶσιν αἱ ἀναφοραί, ἐπέρχεται ἡ ἀγγελία τῶν προτάσεων· διὰ τῆς λέξεως δὲ ταύτης ἐννοοῦσι πᾶν τὸ ἀπορρέον ἐκ τῆς ἰδίας πρωτοβουλίας τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς. Οἱ τοῦ ἔθνους πατέρες δύνανται ν' ἀναγγείλωσιν ἐπερωτήσεις, ἀποφάσεις ἢ νομοσχέδια ἢ τέλος πᾶν εἶδος προτάσεων ἐφ' ὧν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούσωσι τὴν γνώμην τῆς Βουλῆς. Ἐνταῦθα εἰσὶν ἀναγκαῖαι τεχνικαί τινες πληροφορίαι. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ὑποτίθεται ὅτι πολλοὶ τῶν ἀντιπροσώπων ἐπιθυμοῦσιν ἵνα προσεχῶς ἡ Βουλὴ ἐπιληφθῇ τῆς συζητήσεως διαφόρων ἀντικειμένων, καὶ συμφέρει νὰ ὁρισθῇ ὁ βαθμὸς ἑκάστου τούτων· ἴδωμεν δὲ τίνες εἰσὶν αἱ ἡμέραι αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Τὸ Σάββατον εἶναι ἡμέρα ἀπηγορευμένη, ἡ δὲ Δευτέρα καὶ Πέμπτη εἰσὶν ὡρισμέναι διὰ τὴν κυβέρνησιν· ὥστε κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῶσι προτάσεις. Τὴν Τρίτην δύνανται νὰ ὑποβληθῶσι τοιαῦται, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν Παρασκευήν, καί τοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσχολοῦνται περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους. Ἡ Τετάρτη εἶναι ἀποκλειστικῶς προωρισμένη εἰς τὰς ἰδιαιτέρας προτάσεις· κατὰ ταύτην δὲ ἀναγινώσκονται εἰς δευτέραν ἀνάγνωσιν καὶ συζητοῦνται τὰ ὑπὸ τῶν βουλευτῶν προταθέντα νομοσχέδια.

Αἱ πλεῖσται τῶν προτάσεων ὑποβάλλονται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Κοινοβουλίου, ὅτε οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς χώρας σπεύδουσι νὰ πραγματοποιήσωσι τὰς πρὸς τοὺς ἐντολεῖς των δοθείσας ὑποσχέσεις. Πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων σκέπτονται πῶς νὰ ἑτοιμάσωσι σχέδιον καλόν, ὅπερ ἐλπίζουσι τοῦ χρόνου προϊόντος νὰ παρουσιασθῇ ὡς νομοσχέδιον· ἄλλως δὲ ἅπαντες ἔχουσι τὴν προσφιλῆ κοινοβουλευτικὴν ἰδέαν των, δίχως ν' ἀναλογισθῶσι τὰς παντοειδεῖς πρὸς πραγματίωσιν δυσχερείας.

Ὑποθέτομεν ὅτι εἴμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς καὶ ὅτι εἰκοσιπέντε μέλη ἀγγέλλουσιν ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἕκαστον θὰ ὑποβάλῃ ἓν νομοσχέδιον. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ πρόεδρος καλεῖ τὸν μὲν κατόπιν τοῦ δὲ, κατὰ τάξιν· ἕκαστος δὲ ἐγείρεται καὶ ζητεῖ παρὰ τῆς Βουλῆς τὴν ἄδειαν, ἥτις πράγματι τῷ παραχωρεῖται, νὰ ὑποβάλῃ τὸ νομοσχέδιόν του. Τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀνεγνώσθη εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, καί τοι δὲν ἐτυπώθη, ἐνίοτε δὲ οὔτ' ἐγράφη εἰσέτι. Τὸ ἑσπέρας, ὅταν ἐξαντληθῶσιν αἱ λοιπαὶ ὑποθέσεις, τὰ εἰκοσιπέντε μέλη προσέρχονται εἰς τὸ μέρος ὅπου οἱ γραμματεῖς, φέροντα ἔγγραφον, ἐφ' οὗ εἰσὶ γεγραμμένα, μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ νομοσχεδίου, τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν ἅτινα ὑποστηρίζουσιν αὐτὸ καὶ ἅτινα τοὐλάχιστον πρέπει νὰ ἦνσι δύο. Ὅταν δὲ ὅλοι συνέλθωσιν, ὁ πρόεδρος καλεῖ ὀνομαστὶ καὶ κατὰ τάξιν ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἐρωτᾷ τίνα ὁρίζει ἡμέραν διὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν τοῦ νομοσχεδίου του.

Ἐνταῦθα ἄρχονται αἱ δυσχέρειαι, διότι ὁ ἐπερωτώμενος ὀφείλει ν' ἀναπτύξῃ μεγάλην ἐπιτηδειότητα καὶ τέχνην. Αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς ἄρχονται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου ἔ.ν. καὶ διαρκοῦσι μέχρι τῶν μέσων Αὐγούστου, ἤτοι διαρκοῦσιν ἑβδομάδας τινὰς καὶ ἄλλας τόσας Τετάρτας· ὀφείλει δὲ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς διακοπὰς κατὰ τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστὴν καὶ ἄλλας τινάς. Ὁ ὑποβάλλων ἄρα νομοσχέδιον ὀφείλει νὰ προσέξῃ μὴ ἐκλέξῃ Τετάρτην συμπίπτουσαν εἰς τὰς διακοπάς, διότι θὰ ἐκλέξῃ ἡμέραν ἀργίας· πρὸς τούτοις ἡ φρόνησις τῷ ἐπιβάλλει νὰ μὴ περιμένῃ τὸ τέλος τῆς συνόδου, ἕνεκα τοῦ καύσωνος καὶ ἄλλων αἰτίων· ὥστε συμφέρει πολὺ νὰ ἐκλέξῃ διὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν προσεχῆ τινα Τετάρτην. Τοῦτο εἶναι εὔκολον διὰ τοὺς δώδεκα ἢ δεκαπέντε πρώτους βουλευλάς· ἕκαστος δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἰδίαν Τετάρτην κατὰ τὰς δώδεκα ἢ δεκαπέντε πρώτας ἑβδομάδας, φροντίζων μόνον ν' ἀποφύγῃ τὰς ἡμέρας καθ' ἃς ἠξεύρει ὅτι ἡ Βουλὴ ἀργεῖ. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω καὶ διὰ τοὺς τελευταίους. Ἕκαστος ἐπιθυμεῖ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἵνα ἡ δευτέρα ἀνάγνωσις τοῦ μικροῦ νομοσχεδίου του γίνῃ πρὸ τοῦ τέλους Μαΐου· κατ' ἀκολουθίαν ὀφείλει ν' ἀκούῃ μετ' ἄκρας προσοχῆς τίνες Τετάρται ἔμειναν διαθέσιμοι. Ἀλλὰ τί θὰ πράξῃ ἂν ἅπασαι διετέθησαν; Κατὰ τοιαύτην περίπτωσιν ὀφείλει ἀμέσως νὰ ὁρίσῃ ποίαν θεωρεῖ καταλληλοτέραν ἵνα παρεισάξῃ μετ' ἄλλου τὸ ἴδιον νομοσχέδιον. Ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως ἡ δευτέρα ἀνάγνωσις τοῦ νομοσχεδίου του θὰ ἐπέλθῃ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἄλλου, τὸ ζήτημα ὅλον συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἠξεύρῃ ὁποῖον ἐκ τῶν νομοσχεδίων τῶν συναδέλφων του, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, θὰ συζητηθῇ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Τέχνη ἀληθῶς τὸ μαντεῦσαι τοῦτο, διότι συνεχῶς πρότασίς τις ἀπορροφᾷ μίαν συνεδρίασιν καὶ τὰ αὐτὰ περίπου συμβαίνουσιν ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων τῶν ὑποβαλλομένων ὑπὸ Ἰρλανδῶν ἢ Σκώτων. Οἱ μὲν πρῶτοι εἶναι φλύαροι, οἱ δὲ δεύτεροι πλῆκται (ἀγαπῶσι τὰς λογομαχίας). Μέλος ὅμως ἀγγλικὸν δύναται νὰ ὑποβάλῃ ἀνώδυνον νομοσχέδιον, ὅπερ δὲν θὰ διεγείρῃ μεγάλην ἀντιπολίτευσιν.

Μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῶν προτάσεων ἐπέρχεται ἡ τῶν ἐπερωτήσεων, αἵτινες κανονίζονται ὡς καὶ αἱ προτάσεις. Πᾶν μέλος ἀγγέλλον τοιαύτην, δύναται ν' ἀποτείνῃ ἐπερώτησιν εἴς τινα ὑπουργὸν ἢ μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐφ' οἱουδήποτε ἀντικειμένου δημοσίου συμφέροντος· ἐντούτοις, ὅπερ λίαν ἐπωφελὲς καὶ ἀναγκαῖον, δὲν δύναται ν' ἀπαγγείλῃ λόγον εἴτε ἐπερωτῶν, εἴτε ἀπαντῶν, ἄλλως θὰ ἐγένοντο ἀτελεύτητοι καὶ ἄσκοποι συζητήσεις ἐπὶ βλάβῃ τῶν λοιπῶν ὑποθέσεων.

Εὐρύτατον εἶναι τὸ πεδίον τῶν ἐπερωτήσεων. Πολλοὶ βουλευταὶ κατατρίβουσι τὸν καιρόν των ἵνα ζητῶσιν ὕλην πρὸς ἐπερωτήσεις, ἵνα συλλέγωσι πληροφορίας ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτω δὲ παρενοχλοῦσι τοὺς ὑπουργοὺς, ἰδίως τὸν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν. Τὸ προνόμιον τῶν ἐπερωτήσεων ὁπωσδήποτε ἀποδεικνύεται ἄγκυρα σωτηρίας πολλῶν, διότι πολλὰ κακὰ θεραπεύονται, φῆμαί τινες ἀπαίσιαι διαψεύδονται, πολλαὶ ἀδικίαι περιστέλλονται καὶ ἱκαναὶ ὠφέλιμοι πληροφορίαι παρέχονται τῷ κοινῷ. Εἰς τὰς ἐπερωτήσεις ὁ ὑπουργὸς ἀπαντᾷ διὰ βραχέων, ἐν ἐκτάσει, εὐγενῶς ἢ σαρκαστικῶς, κατὰ τὴν περίστασιν· ἐνίοτε δὲ ὡς ἐκ τοῦ ὕφους τῆς ἀπαντήσεως ἡ αὐτὴ ἐπερώτησις κατὰ τὴν περίστασιν· ἐνίοτε δὲ ὡς ἐκ τοῦ ὕφους τῆς ἀπαντήσεως ἡ αὐτὴ ἐπερώτησις ἐπαναλαμβάνεται καὶ τὴν ἐπιοῦσαν. Ὁ λόρδος Πάλμερστων πολλάκις διεκύβευσε τὴν δημοτικότητα καὶ ἐπιρροήν του ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τῆς κουφότητος μεθ' ἧς ἀπήντα εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἀποτεινομένας ἐπερωτήσεις. Ἀφοῦ δὲ ἐξαντληθῶσιν αὗται, ἡ Βουλὴ ἀσχολεῖται εἰς τὴν συζήτησιν τῶν λοιπῶν ὑποθέσεων τῆς ἡμέρας.

Ὅταν κατὰ τὴν συζήτησιν πολλοὶ συγχρόνως ἐγείρωνται βουλευταὶ ζητοῦντες τὸν λόγον, ὁ πρόεδρος ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ ὁρίσῃ τὸν ὁμιλήσοντα· κατ' ἀκολουθίαν ἕκαστος προσέχει νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ προέδρου, νὰ *πέσῃ εἰς τὸ ὄμμα του*, ὡς λέγουν (*catching the speaker's eye*). Ὁ νῦν πρόεδρος φημίζεται ὡς ἀνὴρ ἀμερόληπτος, χαίρων τῆς Βουλῆς τὴν ἐμπιστοσύνην. Ἐξ ἀβροφροσύνης δὲ προτιμῶνται, συναινούσης τῆς Βουλῆς, οἱ πρῶτον ἤδη ἐκλεχθέντες βουλευταί, οἵτινες ἐννοεῖται ὅτι πᾶσαν καταβάλλουσι προσπάθειαν ἵν' ἀναδειχθῶσι. Περιττὸν νὰ περιγράψωμεν τὴν συγκίνησιν αὐτῶν, καθόσον πάντες προσ-

ἔχουσιν εἰς τοὺς λόγους του. Καταλληλοτέρα ὥρα διὰ τὸν πρωτόπειρον ῥήτορα εἶναι ἡ ἑβδόμη μέχρι τῆς ἐννάτης μ.μ., ὅτε οἱ πλεῖστοι τῶν ἀντιπροσώπων δειπνοῦσιν εἴτε εἰς τὸ ἑστιατώριον τῆς Βουλῆς ἢ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ θεομοκρασία τῆς Βουλῆς συνήθως εἶναι εἰς τὸ 0 καὶ οὐδόλως πιθανὸν ἡ συζήτησις ν' ἀποβῇ ζωηρά. Οἱ ἀστέρες δὲν θέλουν ν' ἀνατείλωσιν εἰς ἀμαυρὸν οὐρανὸν ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἱ μεγάλοι ῥήτορες ἀπαξιοῦσι νὰ ὁμιλήσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν εἶναι τόσον ἐνθαρρυντικὸν τὸ ν' ἀγορεύῃ τις ἐνώπιον κενῶν ἑδρῶν καὶ νὰ βλέπῃ τὸ ἀκροατήριόν του νὰ ἀπέρχηται χάριν τοῦ *ροτσμπῆφ*, ἀλλ' εὐτυχῶς ὑπάρχουσι συντάκται ἐφημερίδων, οἵτινες οὐδέποτε δειπνοῦσιν. Ἅμα τῇ ἐπιούσῃ ὁ λόγος ἵπταται ἐπὶ χαρτίνων πτερύγων μέχρι τῶν περάτων τοῦ βασιλείου, καί τοι ὁπωσοῦν συντετμημένος. Πρὸς τούτοις ὁ ῥήτωρ δὲν ἔχει πολλοὺς ἐπικριτὰς καὶ συνεθίζει τὸ βῆμα.

Ὅταν ἡ Βουλὴ δὲν ἐπιλαμβάνηται ὑποθέσεώς τινος, οὔτε συζητήσεις γίνονται, οὔτε λόγοι ἀπαγγέλλονται· πλὴν πᾶς βουλευτὴς δύναται νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναβολὴν τῆς Βουλῆς, ὅπερ παρέχει αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ ἐφ' οἱουδήποτε ἀντικειμένου θέλει· τοῦ ὅπλου δὲ τούτου, ὄντος φοβεροῦ (τῆς ἀναβολῆς τουτέστι τῆς Βουλῆς ἢ τῆς συζητήσεως), συνεχῶς ποιεῖ χρῆσιν ἡ μειονοψηφία ἵνα ἀποφύγῃ τῆς πλειονοψηφίας τὴν ἀπόφασιν. Πεισματώδεις τότε γίνονται συζητήσεις, παρατεινόμεναι ἐπὶ ὥρας πολλάς· πλὴν ἡ πλειονοψηφία ὑπερισχύει.

(Ἀκολουθεῖ).

Π. Ο. Υ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Καταστροφὴ πτηνῶν ὑπὸ τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων. — Ὁ διδάκτωρ Ἔλλιοτ *Couls* φρονεῖ ὅτι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς χιλιάδες πτηνῶν φονεύονται κατ' ἔτος ἐνῷ κλίνουσιν ἐπὶ τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων· ἵνα δ' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ ὑπολογισμοί του δὲν εἶναι ὑπερβολικοί, ἀναφέρει τὰς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεις, ἃς ἔκαμε μεταβαίνων ἵππος ἀπὸ Δέμβερ εἰς Τσεῦννε, τῆς ὁδοῦ παρακαμπτούσης τὴν τηλεγραφικὴν γραμμήν. Τὰ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα συνήθως ἀπαντώμενα ζῶα ἦσαν ἡ κορυδαλὶς καὶ ὁ χλωρίων· ἦν δὲ τότε Μάϊος. Ὁ διδάκτωρ ἀνεχαίτισε τὴν πορείαν τοῦ ἵππου του, ὥστε μόλις τρία διήνυε μίλλια τὴν ὥραν, εὗρε δὲ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο, ὡς διηγεῖται εἰς τὸν *Ἀμερικανὸν Φυσιοδίφην*, ἑκατὸν πτηνὰ πεφονευμένα ὑπὸ τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων. Τὰ πτώματά των ἔκειντο ὑπὸ τὰ σύρματα· ἐπιφέρει δ' ἐν τέλει τὰ ἑξῆς· Εἶδον ἓν πτηνὸν κεκολοβωμένον περιπτάμενον κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ. Ἐπὶ τριῶν πτηνῶν, ἃ παρετήρησα προσπαίσαντα κατὰ τῶν συρμάτων, τὸ μὲν ἀπέβαλε τὴν πτέρυγα, συντριβεῖσαν, τὸ δὲ ἀπεβίωσε.»

*
* *

Παραγωγὴ κουκουλίων ἐν Μεξικῷ. — Ἐνῷ παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Εὐρώπῃ οἱ μεταξοσκώληκες μαστίζονται ἀπό τινων ἐτῶν ὑπὸ φοβερᾶς νόσου, αἱ ἐφημερίδες τοῦ νέου κόσμου ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ σκωληκοτροφία ἀναπτύσσεται θαυμασίως εἰς διάφορα μέρη τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ὁ Μιγουὲλ Χιδάλγος, εἷς τῶν ἡρώων τῆς μεξικανικῆς ἀνεξαρτησίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους τοῦ Γουαναχουάτο τὴν σκωληκοτροφίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς συκαμινέας· καὶ νῦν δὲ δεικνύουσι τινὰ τῶν δένδρων τῶν φυτευθέντων ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος ἀνδρός. Ἡ παραγωγὴ τῶν κουκουλίων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀποδεικνύεται μεγαλητέρα καὶ πιστεύεται ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔσεται πλείστου λόγου ἀξία.

Τὸ Μεξικὸν ἔχει εἰς τὰ δάση του ἀγρίους σκώληκας, κατασκευάζοντας λαμπρὰν μέταξαν, ἤτοι τὸν *euchnia socialis* καὶ ἄλλους. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Φιλαδελφείας ὑπῆρχον ὡραῖα δείγματα ἀγρίων μεταξοσκωλήκων καὶ μετάξης· ἄλλως δὲ ὁ Οὐμβόλδος εἰς τὰς *Περιηγήσεις* του διηγεῖται ὅτι εἰς Ἀκαπούλκον εἶχεν ἀγοράσει μανδύλια κατασκευασμένα ἐξ ἀγρίας μετάξης. Καὶ ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσι περίεργα δείγματα.

*
* *

Ἀπαγχόνισις ἐπισκόπου. — Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἀπηγχονίσθη κατ' αὐτὰς ἐπίσκοπος τῶν Μορμόνων, Τζὼν Λὴ καλούμενος καὶ κατηγορούμενος ἐπὶ φόνοις. Τῷ 1857 μετανάσται ἐξ Ἀρκανσᾶς, μεταβαίνοντες εἰς Καλιφορνίαν, ἠθέλησαν ν' ἀναπαυθῶσιν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀλμυρᾶς Λίμνης (ἕδρας τῶν Μορμόνων), ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐγένοντο δεκτοί, διῆλθον τὴν ἀφιλόξενον πόλιν καὶ ἔστησαν πρὸ τοῦ *Mountain Meadow*. Ἐκεῖ προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, οὓς ἀπέκρουσαν πολλάκις, ἔπειτα ὑπὸ τῶν Μορμόνων, οἵτινες, προφάσει ὅτι θὰ παράσχωσι τὴν προστασίαν των, ἀφώπλισαν αὐτοὺς καὶ κατόπιν σκληρῶς ἔσφαξαν, μόνον τῶν παίδων φεισθέντες. Ἡ πολιτικὴ τῶν Μορμόνων ἔτεινε τότε εἰς τὸ ν' ἀπαλλαχθῶσι τῶν ξένων, ὁ δὲ διοικητὴς καὶ ἀπόστολός των Μπρίγχαμ Γιούγκ ἐκατηγόρησε τοὺς Ἰνδοὺς διὰ τοὺς φόνους. Ἀμφιβολίας εἶχεν ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις, ἔλειπον ὅμως αἱ ἀποδείξεις, ἐπῆλθε δὲ καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Μετὰ τὸ πέρας τούτου ἡ ἀρχὴ ἐπιληφθεῖσα αὐστηρῶν ἀνακρίσεων ἀνεκάλυψε τὸ πρᾶγμα καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Λὴ ὡς ὑπαίτιον τῶν σφαγῶν. Οὗτος ἐζήτησε χάριν· μετὰ πολλὰς δ' ἀναβολὰς μόλις κατ' αὐτὰς ὑπέστη τὴν ποινήν του.

Διανοητικὴ κίνησις ἐν Ἰταλίᾳ. — Τῷ 1835 μόλις ὑπῆρχον ἐν Ἰταλίᾳ 464 τυπογραφεῖα καὶ βιβλιοπωλεῖα· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1848, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1859, τὰ καταστήματα ταῦτα ἐπολυπλασιάσθησαν, καὶ ἤδη ὑπάρχουσι 1083 βιβλιοπωλεῖα.

Τῷ 1835 ἐξεδίδοντο εἰς τὰ διάφορα Ἰταλικὰ κράτη 135 ἐφημερίδες. Τῷ 1845 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέβη εἰς 450, ὧν τοὐλάχιστον τὰ δύο τρίτα ἦσαν πολιτικαί. Τῷ 1870 ἐξεδίδοντο 724 καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος 765. Ἤδη ἐκδίδονται 1826, ὧν 138 εἰς μόνην τὴν ἐπαρχίαν τῶν Μεδιολάνων. Τῶν ἐφημερίδων τούτων 384 εἶναι καθημεριναί.

*
* *

Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν κατ' αὐτὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἤδη διασήμου Ἀμερικανοῦ περιηγητοῦ Στάνλεϋ. Ὁ ἀκάματος σκαπανεὺς τῆς ἐπιστήμης ἀνήγγειλεν ὅτι περιέπλευσε τὴν λίμνην Ταγκανίκαν καὶ μετέδωκε πολλὰς καὶ πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν ζώων καὶ τῶν λαῶν οὓς ἐπισκέπτεται.

*
* *

Ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ εἶναι θετική, ἀγαπᾷ δηλ. τὰ πράγματα. Τινὲς ἐρωτῶσιν ἂν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ὅτε τὰ πάντα χρησιμεύουσι, δὲν εἶναι προτιμώτερον νὰ πορίζωνται ὠφέλειάν τινα ἐκ τῶν νεκρῶν ἀντὶ νὰ τοὺς θάπτωσι! Τὰ ὀστᾶ ἔχουσι τὴν ἀξίαν των ἐν ταῖς ἀγοραῖς· ἀλλὰ τὸ δέρμα; — τοῦ ἀνθρώπου ἐννοεῖται. Δύο ἀξιότιμοι ὑποδηματοποιοὶ τῆς Νέας Ὑόρκης ἐσκέφθησαν ὅτι ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος δύνανται νὰ κατασκευασθῶσιν ἀπαλώταται *μποτίναι* διὰ τοὺς τρυφεροὺς πόδας τῶν κυριῶν, καὶ ἐπελήφθησαν τοῦ ἔργου — χάριν δοκιμῆς! Κατεσκεύασαν δὲ καὶ ἐξέθηκαν δύο ζεύγη ἅτινα ἐπορίσθησαν ἐκ τοῦ δέρματος *ὑποκειμένου* ὅπερ εἶχον ἀνατάμει. Ἐπειδὴ δὲ, λέγουσι, τὸ ὑποκείμενον ἀπέθανεν αἰφνιδίως, τὸ δέρμα οὐδεμίαν ὑπέστη ἀλλοίωσιν. «Τὸ δέρμα τοῦτο, λέγει ἐπιστημονικὴ ἀμε-

ρικανικὴ ἐφημερὶς, ἐτέθη εἰς διάλυσιν κωνείου καὶ φλοιοῦ λευκῆς δρυὸς καὶ ἀφοῦ κατειργάσθη (ὅπερ ἀπήτησε τρεῖς μῆνας) κατέστη ἄπαλὸν, ἐλαφρὸν κτλ. Εἶναι δευτέρα αὕτη χρησιμοποίησις τῶν νεκρῶν σωμάτων.»

Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὸ καίειν τὰ σώματα καὶ πορίζεσθαι ἐξ αὐτῶν φωταέριον!

Τῷ ὄντι· ὡραία ἀνακάλυψις!

*
* *

Γυνὴ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος — Ἐν Λονδίνῳ ἀπεβίωσεν ἐσχάτως παράδοξος γυνὴ, ἧς ἡ κηδεία ἐγένετο ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάναις τῆς ἀστυνομίας, ἐν ᾗ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Τῆς γυναικὸς τὸ ὄνομα δὲν ἤξευρεν οὐδ' ἡ ἀστυνομία· ἐκαλεῖτο δὲ κοινῶς *Πλατσομύτα* (*Clubnose*) ἕνεκα τῆς πλατείας ῥινὸς, καταστάσης τοιαύτης ἐκ τῶν γρονθοκοπημάτων. Κατηγορηθεῖσα πρὸ ἐτῶν μετ' ἄλλων Μαινάδων ὡς φονεύσασα ἀχθοφόρον καὶ θέσασα πῦρ εἴς τινα ἀποθήκην, κατώρθωσε ν' ἀθωωθῇ· ἀλλὰ συγχρόνως ὑπέδειξε τῷ δικαστῇ ὅτι κάκιστα διεξάγονται αἱ ἀνακρίσεις. Ὁ δικαστὴς ἐξεπλάγη ἐκ τῶν ὀρθῶν τοῦ γυναίου παρατηρήσεων καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τούτου διέταξε νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀστυνομίας· ἐφωδιάσθη δὲ μὲ συρίκτραν καὶ τὰ σημεῖα δι' ὧν οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι καλοῦσιν εἰς βοήθειαν τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν.

Ἐν Λονδίνῳ εἶχον καταφύγει πολλοὶ ἐκ Γαλλίας κατηγορούμενοι ὅτι προέθεντο νὰ δολοφονήσωσι τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Γ', ἡ δὲ γαλλικὴ ἀστυνομία ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς ἀγγλικῆς ἐπὶ τῶν συνωμοτῶν τούτων· τότε δὲ διέπρεψεν ἡ *Πλατσομύτα*, διότι, καθὸ γυνὴ, ἐδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ ὡς ὑπηρέτρια εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὅπου οἱ συνωμόται διέμενον, καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὰ πάντα. Κατόπιν ἐστάλη εἰς Ἰρλανδίαν ἵν' ἀνιχνεύσῃ τοὺς Φαινιᾶνας, οἵτινες ἐδολοφόνουν καὶ ἐπυρπόλουν, καὶ κατώρθωσεν ἀληθῶς θαύματα. Τόσον δὲ τολμηρὰ ἦτον, ὥστε ἀφόβως εἰσέδυεν εἰς τὰ καταγώγια τῶν φοβερωτέρων κακούργων, ὅπου ἐδίσταζον νὰ εἰσέλθωσιν οἱ ἄλλοι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὸ ἔργον της δὲν ἦτον ἀκίνδυνον. Ἡμέραν τινὰ ἐννοηθεῖσα ἐνῷ ἦτο εἰς τὰ ἴχνη δολοφόνου ἐρρίφθη ὑπὸ κλεπτῶν ἐκ τοῦ παραθύρου εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἔπαθε δεινῶς, νομισθεῖσα μάλιστα νεκρά· ἐδυνήθη δὲ νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους, οἵτινες συνέλαβον τὸν κακοῦργον. Ἄλλοτε πάλιν ἐκτυπήθη κατὰ κεφαλῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ συμμορίας κιβδηλοποιῶν καὶ ἔμεινεν ἡμιθανής· πλὴν καὶ πάλιν ἐδυνήθη νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους, οἵτινες συνέλαβον τὴν φοβερὰν συμμορίαν. Κατώρθωμα μέγα ἐθεωρήθη ἡ ἀνακάλυψις τῆς συμμορίας ταύτης, πάντες δὲ ἠπόρησαν διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τοὺς δόλους τῆς γυναικὸς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Ἐγίνωσκε τὰ *κορακιστικὰ* τῶν κλεπτῶν καὶ ὅλα τὰ καταφύγιά των. Ἐπ' ἐσχάτων ἐπιμελεῖτο τοὺς πτωχοὺς ἀσθενεῖς.

*
* *

Γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ πέριξ τοῦ Βακοὺ ὑπάρχουσιν ἄφθονοι πηγαὶ νάφθης. Κατ' αὐτὰς οἱ Ῥῶσσοι διενοήθησαν νὰ δοκιμάσωσι τὸ μεταλλικὸν τοῦτο ἔλαιον εἰς τὰ ἀτμοκίνητα ἅτινα διατηροῦσιν ἐν τῇ Κασπίᾳ καὶ νὰ παρατηρήσωσι κατὰ πόσον δύνανται ν' ἀναπληρώσωσι τοὺς ἄνθρακας· φαίνεται δὲ ὅτι τ' ἀποτελέσματα τῶν δοκιμῶν τούτων ἀπεδείχθησαν εὐάρεστα, καὶ διετάχθη νὰ ἀλλάξωσι τὰς ἑστίας τῶν λεβήτων ἀτμοπλόων τινῶν, ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ καίωσι νάφθαν.

Ἰταλός τις προτείνει ὡς ἀρίστην καυστικὴν ὕλην διὰ τοὺς σιδηροδρόμους τὸ πετρέλαιον. Ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. ἐγένετο τοιαύτη δοκιμὴ, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε.

Γ. Ν.